

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

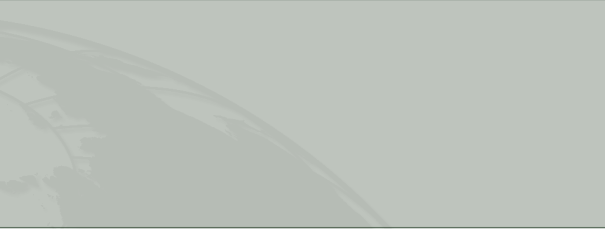
Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2463-9575
November 2018 – 20/št. 4

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

W
R
U
G
B
Z
W
R
U
B
U
Z

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2463-9575
UDK 355.5(479.4)(055)
November 2018 – 20/št. 4

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

Izdajatelj Publisher	Generalštab Slovenske vojske General Staff of the Slovenian Armed Forces
Glavni urednik Executive Editor	brigadirka Alenka Ermenc (OF-6)
Odgovorna urednica Managing Editor	dr. Liliana Brožič
Uredniški odbor Editorial Board	višja vojaška uslužbenka XIII. razreda dr. Valerija Bernik (OF-4) višji vojaški uslužbenec XIV. razreda dr. Denis Čaleta (OF-5) polkovnik dr. Tomaž Kladnik (OF-5) dr. Igor Kotnik dr. Maja Garb dr. Tibor Szvircsev Tresch, Militärakademie an der ETH, Zürich dr. Thomas Young, Center for Civil-Military Relations, Monterey
Sekretarka Secretary	višja praporščakinja Nataša Cankar (OR-9)
Uredniški svet Editorial Council	dr. Andrej Anžič, Evropska pravna fakulteta, Nova Gorica dr. Gorazd Bajc, Narodna in študijska knjižnica, Trst dr. Anton Bebler, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana dr. Damir Črnčec, Fakulteta za državne in evropske študije, Brdo dr. Bastian Giegerich, International Institute for Strategic Studies, London dr. Olivera Injac, Univerzitet Donja Gorica, Podgorica dr. Sergei Konoplyev, Harvard University, Cambridge dr. Julie T. Manta, US Army War College, Carlise dr. Thomas Mockaitis, DePaul University, Chicago dr. Klaus Olshausen (OF-8, ret.), Clausewitz-Gesellschaft e.V., Hamburg generalpodpolkovnik dr. Iztok Podbregar (OF-8), Fakulteta za organizacijske vede, Kranj
Prevajanje Translation	Iris Žnidarič, Vlasta Deželak
Lektoriranje Proofreading	Marjetka Brulec, Vesna Vrabčič
Oblikovanje Design & Graphic	Skupina Opus Design
Tisk Print	Collegium Graphicum
ISSN	2232-2825 (tiskana različica/print version) 2463-9575 (spletna različica/on line version)
Naklada Edition	300 izvodov/copies Izhaja štirikrat na leto/Four issues per year
Revija je dostopna na spletni strani Publication web page	http://www.slovenskavojska.si/publikacije/sodobni-vojaski-izzivi/ http://www.slovenskavojska.si/en/publications/contemporary-military-challenges/
E-naslov urednice Managing Editor e-mail address	liliana.brozic@mors.si

Prispevki, objavljeni v Sodobnih vojaških izzivih, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov.
Publikacija je uvrščena v bibliografsko zbirko podatkov COBISS.SI in PAIS International.
 Articles, published in the Contemporary Military Challenges do not reflect the official viewpoint of the Slovenian Armed Forces nor the bodies in which the authors of articles are employed.
The publication is indexed in bibliography databases COBISS.SI and PAIS International.

Spoštovani sedanji in nekdanji sodelavci Sodobnih vojaških izzivov, spoštovani bralci!

Kot vrhovni poveljnik obrambnih sil in predsednik republike vam čestitam ob 20-letnici izdajanja Sodobnih vojaških izzivov, hkrati pa vam izrekam priznanje za opravljeno delo pri skrbi in ohranjanju, predvsem pa spodbujanju razprav in razmišljanj ter pripravi strokovnih in znanstvenih prispevkov na področju vojaške znanosti, vojaških ved in tudi širše. Predvsem je pomembno, da še vedno delujete v duhu začetne ideje biltena, to je delitev pridobljenega znanja in izkušenj pripadnikov Slovenske vojske ter zaposlenih v obrambnem sistemu z mlajšimi sodelavci in prihajajočimi generacijami.

Začetna ideja je večkratno presežena. Bilten ni več namenjen le zapisovanju izkušenj, temveč je odprl vrata razpravi o dilemah, izzivih ter prihodnosti Slovenske vojske in obrambnega sistema. Ambicije so vsebino popeljale celo širše. Opazni so zapisi in razprave o drugih aktualnih temah nacionalne varnosti, kot so migracije, terorizem, kibernetске grožnje in varnost, ter tudi o povezavah s civilno družbo, o nadzoru nad oboroženimi silami ter o izzivih in dilemah zavezništva in mednarodne varnosti. Prisotnost tujih avtorjev je dala Sodobnim vojaškim izzivom svoj prostor tudi v mednarodnem okolju.

Želim, da boste v prihodnje svoje ambicije še povečali. Mednarodno varnostno okolje prihodnosti bo hitro spremenljivo in na te spremembe se bomo morali ne le odzivati, temveč jih tudi predvidevati in se nanje preudarno pripravljati. Pred nami je posodobitev celotnega nacionalnovarnostnega sistema, ki bo zahtevala občutno večje sodelovanje, predvsem pa poznavanje med posameznimi resorji. Treba bo pametno upravljati in razporejati že tako številčno omejene kadrovske vire. Več kot potrebno zvišanje finančnih sredstev za vse segmente nacionalne varnosti bo moralo temeljiti na ustreznih načrtih njihove porabe. Vojaške in tudi obrambne zmogljivosti bo treba pripravljati za delovanje v okolju sodobne tehnologije, hibridnega in kibernetškega delovanja ob uporabi umetne inteligence ter avtomatiziranih in robotskih sistemov v vseh spektrih in domenah vojaškega delovanja. Pred nami je generacijski skok pri razvoju in uporabi vojaške sile. Sodobni vojaški izzivi se tako nadgrajujejo s prihodnjimi nacionalnovarnostnimi izzivi.

In tu vidim vaše mesto, spoštovani uredniki in sodelavci Sodobnih vojaških izzivov. Uspešno delo vam želim,

*Borut Pahor,
predsednik republike in vrhovni poveljnik obrambnih sil*

Dear current and former editors, authors of articles and all others contributing to the creation of Contemporary Military Challenges, dear readers!

As Supreme Commander of Defence Forces and President of the Republic of Slovenia, I have the honour to congratulate you on the 20th anniversary of the publication of the Contemporary Military Challenges. I also want to express my appreciation of your concern and work done to preserve, and above all to promote discussion and reflection, and to prepare professional and scientific articles from the field of military science and wider. And most of all, it is important that you continue with your efforts in the spirit of the initial idea of the bulletin, that is to share the acquired knowledge and experience of members of the Slovenian Armed Forces and of the defence system personnel with younger colleagues and future generations.

The initial idea has been surpassed in multiple ways. The bulletin is no longer merely a record of experience, but has opened the door to the discussion on the dilemmas, challenges and the future of the Slovenian Armed Forces and the defence system. Ambitions made the content even more diverse. Thus, the publication also includes articles discussing other topical national security issues, such as migration, terrorism, cyber threats and security, and also links with civil society, control of the armed forces, and the challenges and dilemmas related to the Alliance and international security. Furthermore, the presence of foreign authors increased the recognition of the Contemporary Military Challenges in the international environment.

My desire for you in the future is that you increase your ambitions even further. In the future, international security environment will be changing rapidly and we will have to not only react to those changes, but also predict them and prepare for them wisely. The modernisation of the entire national security system ahead of us will require a significant increase in cooperation between actors, and in particular mutual awareness of each other's area of work. The already limited human resources will have to be managed and organised in a thoughtful manner. The increase in financial resources for all segments of national security, which is more than necessary, will have to be based on appropriate plans for their utilisation. Military and also defence capabilities will have to be trained for operation in the environment characterised by modern technology, hybrid and cyber activities and the use of artificial intelligence and automated and robotic systems in all spectrums and domains of military activity. Ahead of us is a generational leap in the development and use of military force. The Contemporary Military Challenges are thus constantly being modernised to include the future national security challenges.

Dear editors, authors all others contributing to the creation of the Contemporary Military Challenges, this is where I see your role. I wish you every success in your work.

*Borut Pahor,
President of the Republic of Slovenia and Supreme Commander
of Defence Forces*

Spoštovani ustvarjalci Sodobnih vojaških izzivov, spoštovani bralci!

Sodobni vojaški izzivi so danes osrednja vojaškostrokovna redna publikacija v okviru Ministrstva za obrambo. S svojimi strokovnimi in znanstvenimi članki dajejo prizadevanjem za razvoj obrambnega sistema akademsko razsežnost ter nakazujejo dodatne možnosti strateškega razmisleka.

Slovenska vojaška tradicija kaže na to, da so se pomembni premiki zgodili tudi po zaslugi profesionalne usposobljenosti in izobrazbe posameznikov v vojaški organizaciji. General Rudolf Maister je zgled častnika oziroma generala, ki je znal v pravem trenutku zbrati svoje znanje, izkušnje, domoljubje in premočrtnost ter jih uporabiti za odločna dejanja, zaradi katerih smo si Slovenci območje do severne slovenske meje na Štajerskem priborili pod trajno oblast.

Tudi današnja vojaška inteligenca v slovenskem obrambnem sistemu si je že pridobila ugled tako v domovini kot tudi v zavezništvu. Prepričan sem, da je prav vojaško znanje na posebnih področjih ena naših pomembnejših priložnosti za nadaljnje uveljavljanje v mednarodnem okolju.

Nadaljnji razvoj in pripravljenost Slovenske vojske sta izziva, ki sta zame kot ministra za obrambo Republike Slovenije najpomembnejša. Smo na stopnji, ko je treba definirati temelje nadaljnjega razvoja Slovenske vojske. Ta razmislek se bo izrazil v Resoluciji o dolgoročnem razvoju Slovenske vojske, najprej pa se je treba posvetiti definiranju in doseganju kratkoročnih ciljev. Kriza je za nami in finančni viri za Slovensko vojsko so bistveno boljši. Treba jih je usmeriti v nadgradnjo prednostnih zmogljivosti in krepitev pripravljenosti Slovenske vojske. Zelo pomembna je tudi revizija strateških dokumentov, ki se nanašajo na nacionalno varnost in obrambo. Verjamem, da lahko pri uresničevanju teh namer pričakujem in se zanesem na podporo strokovnjakov v obrambnem sistemu.

Iskrene čestitke ob 20-letnici!

Karl Erjavec,
minister za obrambo

Dear creators of Contemporary Military Challenges,
Dear readers,

Today, the Contemporary Military Challenges is the central regular military professional publication published within the Ministry of Defence. With its professional and scientific articles, the publication adds an academic dimension to the efforts for defence system development. Additionally, it indicates additional possibilities for strategic reflection.

Slovenian military tradition has shown that important changes have also occurred owing to the professional competence and education of individuals in the military organisation. General Rudolf Maister is certainly a bright example of an officer or, better, general, who knew how to choose the right moment to gather all his knowledge, experiences, patriotism and principle and use them in the decisive acts enabling Slovenians to win permanent possession of the territory reaching to the northern Slovenian border in the region of Styria.

Today's military intellectuals in Slovenian defence system, too, have earned a reputation both in Slovenia and the Alliance. I am convinced that military knowledge in specific subject areas presents one of the key opportunities for our further international recognition.

Further development and preparedness of the Slovenian Armed Forces are the two challenges that are the most important for me as the Minister of Defence of the Republic of Slovenia. We are currently at a stage, when we need to define the foundations for further development of the Slovenian Armed Forces. This reflection will be expressed in the Resolution on the Long-Term Development of the Slovenian Armed Forces. However, we must first focus on defining and achieving short-term goals. The crisis is behind us and the financial situation of the Slovenian Armed Forces has improved significantly. They should be allocated to upgrade priority capabilities and strengthen the readiness of the Slovenian Armed Forces. The review of strategic documents relating to defence and national security is also very important. I believe that in the realisation of these intentions, I can expect and rely on the support of experts in the defence system.

Congratulations on the 20th anniversary!

Karl Erjavec
Minister of Defence

Spoštovani ljubitelji obrambno vojaških vsebin,

veseli me, da Sodobni vojaški izzivi izhajajo že dve desetletji in da lahko ob tej pomembni obletnici nagovorim vse tiste, ki našo znanstveno-strokovno publikacijo snujete idejno, pišete članke, jih lektorirate, prevajate in berete. Prav vsi prispevate k razvoju vojaške znanstvene in strokovne literature. Predstavljate pomemben del javnosti, ki jih varnostne, obrambe in vojaške teme zanimajo in lahko sodelujete pri oblikovanju novih idej, pristopov in rešitev.

Nove ideje so dobrodošle, ker se oblike ogrožanja nacionalne in tudi mednarodne varnosti ves čas spreminjajo. Vsi, ki smo del zagotavljanja te varnosti, moramo budno spremljati, kaj se dogaja okoli nas, saj bomo le tako lahko preprečili nekatere oblike ogrožanja ali se nanje čim bolj odzvali.

Zato je pomembno, da se o tem pogovarjamo in pišemo. Tako namreč izmenjujemo mnenja, poglede in izkušnje v domačem in mednarodnem okolju. Je pa res, da zapisano, pa tudi posneto, ostane dlje ohranjeno v izvorni obliki. Prednost zapisanega je, še posebej kadar gre za znanstveno-strokovna besedila, ki so bolj argumentirana, da jih je mogoče natančno navajati ali povzemati. Tako ostanejo v izvorni obliki tudi mlajšim generacijam.

Slovenska vojska je v Natu najbolj prisotna s svojim deležem pripadnic in pripadnikov v mednarodnih operacijah in na misijah. Imamo veliko različnih izkušenj, ki jih lahko delimo z drugimi tudi z objavljanjem člankov. Sodobni vojaški izzivi so vključeni v mednarodno podatkovno bazo, kar pomeni, da so njihove in hkrati naše skupne vsebine dostopne najširšemu krogu bralcev doma in po svetu.

Vsem, ki ste prispevali, prispevate oziroma boste v prihodnosti še prispevali k razvoju naših Sodobnih vojaških izzivov, se iskreno zahvaljujem in vam želim še veliko znanstvenih in strokovnih uspehov!

*Generalmajor Alan Geder,
načelnik Generalštaba Slovenske vojske*

Dear military and defence enthusiasts,

It is a pleasure to see the Contemporary Military Challenges being published for the past two decades and I am glad to address on this important anniversary all of you who develop ideas for our scientific and professional publication, write articles, provide proofreading and translations and enjoy reading it. Each one of you contributes to the development of military scientific and professional writing. You represent an important part of the public interested in security, defence and military topics and can therefore take part in the creation of new ideas, approaches and solutions.

Since the forms of threat to national and international security are constantly changing, new ideas are always welcome. All of us, who form a part in the provision of security, need to keep a close watch on what is happening around us. Only this way we will be able to prevent certain forms of threats or respond to them to the best of our ability.

It is therefore important that we write and talk about them. In this way, we exchange opinions, views and experiences both in Slovenia and abroad. It is, however, true that written and recorded materials are preserved in their original form for a much longer period of time. The advantage of written materials, especially scientific and professional texts, is that they are better argued and can be accurately quoted or summarised. Consequently, they are preserved in the original form for younger generations as well.

In NATO, the Slovenian Armed Forces is most present with its share of members in international operations and missions. We have various different experiences, which we can share with other people by publishing articles. Contemporary Military Challenges are indexed in an international database, which means that its and our common contents are accessible to the widest circle of readers at home and abroad.

I would like to express my sincere appreciation to all of you who have contributed, still contribute, or will contribute in the future to the development of the Contemporary Military Challenges. I wish you many more scientific and professional achievements!

*Major General Alan Geder
Chief of the General Staff of the Slovenian Armed Forces*

20 LET SODOBNIH VOJAŠKIH IZZIVOV

*»Ali napiši nekaj, kar bo vredno branja, ali
stori nekaj, o čemer bo vredno pisati.«*

Benjamin Franklin

20 YEARS OF CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES

*»Either write something worth reading
or do something worth writing.«*

Benjamin Franklin

VSEBINA

CONTENTS

Liliana Brožič	19 UVODNIK 20 LET SODOBNIH VOJAŠKIH IZZIVOV
Liliana Brožič	23 EDITORIAL 20 YEARS OF CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES
Branimir Furlan	27 ZMANJŠEVANJE TVEGANJ ZA NASTANEK CIVILNO-VOJAŠKIH KONFLIKTOV REDUCTION OF RISKS FOR THE DEVELOPMENT OF CIVIL-MILITARY CONFLICTS?
Pavel Vuk	47 DEFINIRANJE KONCEPTOV NA PRIMERU VOJAŠKE STRATEGIJE DEFINING CONCEPTS IN THE CASE OF A MILITARY STRATEGY
Anja Kolak Franc Mali	71 (VOJAŠKI) ROBOTSKI SISTEMI: MERILA ZA RAZVRŠČANJE V SKUPINE IN DRUŽBENO-ETIČNE DILEME (MILITARY) ROBOT SYSTEMS: CRITERIA FOR CLASSIFICATION AND SOCIAL AND ETHICAL DILEMAS

Marjan Sirk

85

STRATEŠKO KOMUNICIRANJE KOT ELEMENT MOČI DRŽAVE
STRATEGIC COMMUNICATIONS AS AN ELEMENT OF STATE POWER

David Stonič

105

PREDSTAVITEV MODELA ZA PREPOZNAVANJE HIBRIDNIH GROŽENJ
INTRODUCING A HYBRID-THREAT IDENTIFICATION MODEL

119

AVTORJI
AUTHORS

123

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV

129

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS

UVODNIK

20 LET SODOBNIH VOJAŠKIH IZZIVOV

Ob naslovu bo marsikdo pomislil, da Sodobni vojaški izzivi vendar ne izhajajo že toliko let, pred njimi je izhajala neka druga publikacija, ki se je imenovala Bilten Slovenske vojske. To seveda na neki način drži. Letos v resnici praznujemo 20 let, odkar je Generalštab Slovenske vojske začel izdajati svojo publikacijo, ki se je takrat imenovala Bilten Slovenske vojske, njen namen pa je bil seznanjati notranjo in zunanjo javnost z novostmi na področju varnosti, obrambe in vojsstva ali oboroženih sil.

V državah članicah Nata in Evropske unije je za strokovno in znanstveno literaturo na področju obrambe navadno poskrbljeno tako, da ima ministrstvo za obrambo ali raziskovalni inštitut kot njegova organizacijska enota svojo publikacijo, ki je namenjena strateškim vsebinam. Generalštabi izdajajo publikacijo, ki je navadno namenjena vojaški stroki, izobraževalne organizacijske enote izdajajo publikacije, v katerih so objavljene zaključne naloge slušateljev na različnih stopnjah vojaškega šolanja, vojaški muzeji ali tej vsebini namenjene enote pa skrbijo za razvoj vojaških zgodovinskih tem. Tako je med letoma 1996 in 2000 na slovenskem obrambnem ministrstvu izhajalo Vojstvo.

Generalštab Slovenske vojske je Bilten Slovenske vojske prvič izdal leta 1999. Na prvi izdaji je sicer zapisano september 1999, toda sodelavci, ki so zaslužni za takratni uspeh, pravijo, je bila prva številka natisnjena novembra istega leta.

V Slovenski vojski poleg Sodobnih vojaških izzivov izhajata še dve periodični publikaciji, in sicer Vojaškošolski zbornik, ki ga izdaja Center vojaških šol, in Vojaška zgodovina, ki jo izdaja vojaški muzej, ki tudi deluje v okviru Centra vojaških šol.

Praznino, ki je nastala po prenehanju izhajanja Vojstva, je zapolnil Bilten Slovenske vojske, pozneje Sodobni vojaški izzivi, v katerih domači in tuji avtorji objavljajo znanstvene in strokovne članke. Do spremembe imena je prišlo po nasvetu članov uredniškega sveta, in sicer z obrazložitvijo, da ime bilten ne odraža vsebine oziroma

področja, ki mu je publikacija namenjena. Beseda biltén je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika pojasnjena kot »kratko uradno sporočilo javnosti, objava: vojni bilten; bilten o ministrovem zdravstvenem stanju, občasna informativna publikacija: podjetje izdaja svoj bilten; statistični bilten; bilten filmskega festivala«.

Tako se je uredniški odbor lotil zahtevne naloge iskanja novega imena in ga našel v Sodobnih vojaških izzivih.

Veliko dela in truda je bilo potrebnega za nastanek vojaške publikacije. Večina, ki je prispevala k temu, je delala predvsem iz lastne samoiniciativnosti, v zasebnem času. Pisanje člankov po mednarodnih standardih zahteva red, delo in disciplino. Veliko jih je obupalo, preden so se sploh lotili pisanja, in avtorji, ki so pisali članke za to vojaško publikacijo, v večini primerov v nadaljevanju svoje kariere odstopajo od povprečja.

Veliko jih je bilo. V uredniškem odboru je od nastanka publikacije do konca leta 2018 sodelovalo 60 oseb. Od leta 2008, ko so bile uvedene recenzije, je za publikacijo pisalo 279 avtoric in avtorjev. Številni tudi večkrat. Posebej izstopa major iz Slovenske vojske, ki je napisal deset člankov. Seznam vseh recenzentov vsebuje 103 imena. Recenzent, ki je na prvem mestu po številu recenzij, je brigadir, ki jih je napisal 54. Recenzentov, ki so jih pripravili več kot deset, je 18.

Dolgoletno delo je obrodilo sadove, saj se je publikacija Slovenske vojske leta 2010 uvrstila v mednarodno podatkovno bazo PAIS International v okviru Proquest in s tem na seznam revij Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, po katerem avtorjem za objavo članka v publikaciji Sodobni vojaški izzivi pripada 30 točk v habilitacijskem postopku.

	Število člankov	Znanstveni članki	Strokovni članki	Uvodnik
Leto 2017	24	21 (87,5 %)	3 (12,5 %)	5
Leto 2016	25	18 (72 %)	7 (28 %)	5
Leto 2015	21	10 (48 %)	11 (52 %)	4
Leto 2014	25	16 (64 %)	9 (36 %)	4
Leto 2013	24	12 (50 %)	12 (50 %)	10
Leto 2012	26	11 (44 %)	14 (56 %)	4
Leto 2011	31	17 (54 %)	14 (45 %)	4
Leto 2010	45	17 (37 %)	28 (62 %)	4
Leto 2009	42	18 (43 %)	24 (57 %)	7

Vsebine bodo tudi v prihodnosti kakovostne, saj uredniški odbor in uredniški svet skrbita za širok nabor avtorjev člankov z različnih področij ter iz različnih ustanov in držav.

Zahvala ob 20-letnici izhajanja gre vsem, prav vsem, ki so kakor koli prispevali k temu, da se je publikacija tudi takrat, ko ni šlo vse gladko, obdržala in redno izhajala. Bili so in so še posamezniki, ki so prispevali več, bolje in bolj zagnano, a za uspeh publikacije so zaslužni prav vsi.

V tokratni, zadnji, številki v jubilejnem letu so se avtorji posvetili zelo aktualnim temam.

Branimir Furlan v članku *Zmanjševanje tveganj za nastanek civilno-vojaških konfliktov* izpostavlja potrebo po zavedanju vojaških voditeljev o prevladujoči vlogi civilnih voditeljev v razpravah, v katerih prihaja do nesoglasij, ter potrebo po tem, da izvajalci nadzora preudarno uporabljajo mehanizme civilnega nadzora. Zveni znano?

O teorijah, strategijah in konceptih piše **Pavel Vuk**, ki v članku z naslovom *Definiranje konceptov na primeru vojaške strategije* izhaja iz Sartorijeve metode analiziranja konceptov in Goertzeve metode dodajanja oziroma odvzemanja pridevnikov konceptu. Pravi, da je vojaška strategija koncept in koncepti so gradniki teorije. Kaj to pomeni v praksi, ko morajo biti lastnosti konceptov merljive?

Splošno sprejete definicije, kaj je robot, ni, definicije opredelitve vojaškega robota pa so pogosto nejasne, pravita **Anja Kolak** in **Franc Mali** v članku *(Vojaški) robotski sistemi: merila za razvrščanje v skupine in družbeno-etične dileme*. Predlagata izhodišča za oblikovanje nove definicije (vojaškega) robotskega sistema in izpostavljata še druge dileme, ki jih prinašata razvoj in uporaba avtonomnih robotskih sistemov.

Marjan Sirk ugotavlja, da komunikacijska strategija in njeno ustrezno izvajanje lahko odločilno prispevata k uresničevanju nacionalnih ciljev, država pa lahko z učinkovitim strateškim komuniciranjem deluje tudi v podporo njenim oboroženim silam in pripomore k varnosti države. Kakšno je stanje na tem področju v državi in kakšno naj bi bilo, da bi dosegalo mednarodne standarde, avtor sklene pod naslovom *Strateško komuniciranje kot element moči države*.

Predstavitev modela za prepoznavanje hibridnih groženj je naslov članka, ki ga je napisal **David Stonič**. Pravi, da hibridne grožnje ne poznajo meja, vojaške se od civilnih ne razlikujejo, zato tudi preučevanje in iskanje rešitev za prepoznavanje in preprečevanje hibridnih groženj ne moreta biti le naloga vojaške organizacije, temveč, kot meni avtor, se morajo s to problematiko spoprijeti vsi, ki so tako ali drugače vključeni v nacionalnovarnostni sistem.

S to številko končujemo 20., jubilejno, leto izhajanja publikacije Generalštaba Slovenske vojske. Želimo vam prijetno branje in veliko idej za nove članke.

EDITORIAL

20 YEARS OF CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES

Reading the title of this editorial, many might think that Contemporary Military Challenges have not been published for so many years, and that before there was another publication, entitled Bulletin of the Slovenian Armed Forces. In a way, this is, of course, true. Nevertheless, this year indeed marks 20 years since the General Staff of the Slovenian Armed Forces began to publish its own publication, at the time called the Bulletin of the Slovenian Armed Forces. Its purpose was to inform the internal and external public about the novelties in the fields of security, defence and the military or better armed forces.

Normally, in NATO and EU member states, professional and scientific defence-related works are published by ministries of defence, or research institutes within the ministries, which issue publications on defence-strategy related topics. General Staffs, however, publish their own publications, which are typically intended for military professionals. Educational organizational units usually issue publications intended for the publication of graduation thesis of students at various levels of military education, while military museums or related units are responsible for the development of topics relating to military history. Following this concept, the publication *Vojstvo* (Armed Forces) was published between 1996 and 2000 by the Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.

The General Staff of the Slovenian Armed Forces first published the Bulletin of the Slovenian Armed Forces in 1999. The date written in the first issue is September 1999; however, according to the co-workers who contributed to this success, the first issue was in fact printed in November 1999.

In addition to the Contemporary Military Challenges, two other periodicals are being published in the Slovenian Armed Forces, namely, *Vojaškošolski zbornik* (Military Schools Bulletin), issued by the Military Schools Centre, and *Vojaška zgodovina* (Military History) issued by the Military Museum, which also forms a part of the Military School Centre.

The gap, which occurred after *Vojstvo* was no longer published, was filled by the *Bulletin of the Slovenian Armed Forces*, later the *Contemporary Military Challenges*, which publishes scientific and professional articles by Slovenian and foreign authors. The name of the publication was changed upon the advice of Editorial Board members on the grounds that the name “bulletin” did not reflect the contents or the subject field of the publication. In the dictionary of standard Slovene, the Slovene equivalent for “bulletin” is defined as a short official message to the public, a note, an informative periodical or newsletter.

Consequently, the editorial board undertook the demanding task of finding a new name for the publication and found the name *Contemporary Military Challenges*.

Much work and effort have been invested in the production of a military publication. The majority of those who contributed to this effort were engaged primarily on their own initiative, in private time. Writing articles according to international standards requires order, effort and discipline. Many gave up before they even started to write and, the authors who have written articles for this military publication have, in most cases, departed from the average further down their careers.

The authors have been numerous. Sixty people have been members of the editorial board between the beginning of the publication and the end of 2018. Since 2008, when peer review was introduced, 279 authors have contributed their articles, many of them repeatedly. The one especially standing out is a Slovenian Armed Forces Major who has written 10 articles. The list of all referees includes 103 names. The referee who has contributed the largest number of reviews is a Brigadier General with 54 reviews. There are also 18 referees who have contributed more than ten reviews.

Year	No. of articles	Scientific articles	Professional articles	Editorial
2017	24	21 (87.5%)	3 (12.5%)	5
2016	25	18 (72%)	7 (28%)	5
2015	21	10 (48%)	11 (52%)	4
2014	25	16 (64%)	9 (36%)	4
2013	24	12 (50%)	12 (50%)	10
2012	26	11 (44%)	14 (56%)	4
2011	31	17 (54%)	14 (45%)	4
2010	45	17 (37%)	28 (62%)	4
2009	42	18 (43%)	24 (57%)	7

The long years of effort have yielded results and resulted in a fact that, in 2010, the Slovenian Armed Forces publication was indexed in the PAIS International database within Proquest. Consequently, it was included in the list of the journals of the Slovenian Research Agency. For the publication of articles in the Contemporary Military Challenges, the authors are therefore granted 30 academic points.

The quality of the contents will certainly be preserved in the future, since the editorial board and the editorial council provide a wide range of authors from various fields, institutions and countries.

On the 20th anniversary of the publication, appreciation goes to every single person who has contributed to the fact that, even when everything did not run smoothly, the publication kept going and was regularly published. There have been and still are individuals who have contributed more, better and with more motivation, but everyone deserves credit for the success of the publication.

In this last issue of the jubilee year, the authors devoted themselves to very topical subjects.

In his article *Reduction of risks for the development of civil-military conflicts* **Branimir Furlan** highlights the need for military leadership to recognise the prevailing role of civilian leadership in debates, which give rise to disagreements, and the need for a prudent use of civilian control mechanisms by the bodies exercising control. Does that sound familiar?

In his article *Defining concepts in the case of a military strategy* **Pavel Vuk** writes about the theories, strategies and concepts. He derives his findings from Sartori's method of concept analysis and Goertz's method of attaching or removing adjectives to and from a concept. He claims that military strategy is a concept and that concepts are the cornerstones of theory. What does this mean in practice when the properties of concepts must be measurable?

There is no generally accepted definition of a robot and definitions of a military robot are often unclear, say **Anja Kolak** and **Franč Mali** in their article *(Military) Robot systems: criteria for classification and social and ethical dilemmas*. They propose starting points for the creation of a new definition of a (military) robot system and highlight other dilemmas that are generated by the development and use of autonomous robot systems.

Marjan Sirk notes that the communication strategy and its proper implementation can make a decisive contribution to the realization of national goals, and, using effective strategic communications, the state can also work to the benefit of its armed forces and make a decisive contribution to the country's security. Under the title *Strategic communications as an element of state power* the author draws

conclusions on the situation in the country in this regard and suggests options for possible improvements in order to meet international standards.

Introducing a hybrid threat identification model is the title of the article by **David Stonič**. He says that hybrid threats do not know borders and do not distinguish between military and civilian. This is also the reason why research and search for solutions to identify and prevent hybrid threats cannot just be the responsibility of military organizations, but rather, as the author believes, all those who in any way constitute a part of the national security system.

With this issue, we conclude the 20th anniversary of the publication issued by the General Staff of the Slovenian Armed Forces. We wish you pleasant reading and a number of ideas for new articles!

ZMANJŠEVANJE TVEGANJ ZA NASTANEK CIVILNO-VOJAŠKIH KONFLIKTOV

REDUCTION OF RISKS FOR THE DEVELOPMENT OF CIVIL-MILITARY CONFLICTS

Povzetek Za sodobne demokratične civilno-vojaške odnose je značilna vključenost vojaških voditeljev v procese kreiranja politik o vprašanjih nacionalne varnosti in uporabe oboroženih sil. Pri oblikovanju obrambnih ali varnostnih interesov, ciljev in strategij se prepletata civilna in vojaška domena. Zaradi različnih pogledov na nacionalno varnost in obrambo ter z njima povezano vlogo vojske prihaja v civilno-vojaških odnosih do trenj, ki večinoma pomagajo pri sprejemanju dobrih odločitev in oblikovanju kakovostnih varnostnih ali obrambnih strategij. Trenja lahko prerastejo v civilno-vojaški konflikt in vodijo v destabilizacijo civilno-vojaških odnosov. Avtor na podlagi teoretičnih spoznanj o civilno-vojaških odnosih ter študije primera prakse tujih civilno-vojaških odnosov opisuje okoliščine, ki vodijo v civilno-vojaški konflikt. Pri tem predstavi nekatere negativne učinke uveljavljanja mehanizmov civilnega nadzora in pozitivne ter negativne zglede odzivanja ob nesoglasju med udeležencema civilno-vojaškega dialoga. Za zmanjšanje tveganja za nastanek konfliktov ter s tem ohranjanje stabilnih civilno-vojaških odnosov izpostavlja med drugim potrebo po zavedanju vojaških voditeljev o prevladujoči vlogi civilnih voditeljev v razpravah, v katerih prihaja do nesoglasij, ter potrebo po preudarni uporabi mehanizmov civilnega nadzora izvajalcev nadzora.

Ključne besede *Civilni nadzor, civilno-vojaški konflikti, civilno-vojaška trenja.*

Abstract Modern and democratic civil-military relations are characterized by equal involvement of senior military leadership into processes for the creation of politics associated with questions on national security and use of armed forces. Civilian and military domains overlap in the process of defining defence and security interests, goals and strategies. Due to different perspectives on national security and defence, and the related role of the armed forces, civil-military tensions are a logical consequence of this process. In most cases, tensions support effective decision making and creation of good security or defence strategies. At certain point, however, tensions may lead to civil-military

conflicts and destabilization of civil-military relations. Using different theories of civil-military relations and foreign case studies, the author describes circumstances that lead to civil-military conflicts. He describes certain negative effects of implementing civilian control mechanisms, as well as good and bad examples of how both actors in civil-military debate respond to tensions. In order to reduce risks for the development of conflicts and consequently assure the stabilization of civil-military relations, the author highlights, among others, a need for the military leadership to be aware of the supremacy of civilian authorities in debates where consent does not exist, and a need for prudent use of control mechanisms by the civilian authorities.

Key words *Civilian control, civil-military conflicts, civil-military tensions.*

Uvod V demokratičnih družbah temeljijo civilno-vojaški odnosi na uresničevanju civilnega nadzora nad vojsko. Namen nadzora je preprečevanje vojski prevzemanje neželene (nezakonite) vloge, zagotavljanje njene podrejenosti ter odpravljanje možnosti, da predstavlja grožnjo družbi, ki jo mora braniti. Civilni nadzor se uveljavlja s pomočjo mehanizmov nadzora, ki imajo dvojni pomen: (1) omogočajo nadzor nad vojsko in jo ohranjajo znotraj vzpostavljenih in pričakovanih okvirjev vedenja in drža ter (2) zagotavljajo vojski pogoje, da lahko razvije zmogljivosti, ki so potrebne za uresničevanje svojega poslanstva pri obrambi države ali zaščiti nacionalnih interesov.

Izvajalci civilnega nadzora (civilne oblasti) gledajo na civilni nadzor s perspektive skrbi za zaščito demokratičnih vrednot in civilne oblasti, vojaški voditelji (vojaške oblasti) pa s perspektive odgovornosti za zagotavljanje vojaških zmogljivosti in njihove pripravljenosti. Zaradi različnih perspektiv prihaja do nesoglasij, kar povzroči trenje v civilno-vojaških odnosih. Trenje je posledica soočenja različnih pogledov glede obrambnih in varnostnih vprašanj, kadar se prepletajo civilne in vojaške odgovornosti. Je logičen in ne nujno negativen pojav, ki lahko krepi proces sprejemanja dobrih odločitev in strategij¹. Vendar lahko v nekaterih situacijah preraste v konflikt med akterjema v civilno-vojaškem odnosu. V teh primerih lahko uresničevanje civilnega nadzora postane grožnja stabilnim civilno-vojaškim odnosom, kar je nasprotno od svojega osnovnega namena.

Namen članka je na podlagi teoretičnih spoznanj o demokratičnih civilno-vojaških odnosih in študije primera udejanjanja civilnega nadzora v praksi predstaviti okoliščine, ki lahko vodijo v civilno-vojaške konflikte. Članek lahko pomaga razumeti, kako prepoznati te okoliščine in kako zmanjšati tveganje, da trenje ne preraste v konflikt in s tem destabilizacijo civilno-vojaških odnosov.

¹ »Civilno-vojaška trenja so naravna in so lahko do ravni, ko spodbujajo informiran proces odločanja, produktivna.« (Moten, 2011, str. 43).

1 TRENJA V CIVILNO-VOJAŠKIH ODNOSIH

1.1 Trenja kot posledica delitve odgovornosti

Fever in Kohn poudarjata, da so stabilni civilno-vojaški odnosi vzajemna odgovornost civilnih in vojaških oblasti. Pri tem je pomembno razumevanje lastne vloge in odgovornosti. Politiki postavljajo cilje in definirajo politiko (angl. policy) ter strategije uresničevanja teh ciljev, odobravajo uporabo vojaške sile pri njihovem uresničevanju in določajo omejitve njene uporabe. Zagotavljajo vire za vojsko in jih uravnavajo glede na druge potrebe v družbi. Izbirajo in postavljajo najvišje poveljnike. Od vojakov pričakujejo odkrit nasvet, predanost poslanstvu in tehnične kompetence. Vojaki od izvajalcev civilnega nadzora pričakujejo nedvoumne cilje, diskretnost in javno podporo. Vojak mora razumeti politične omejitve, vendar mora imeti proste roke (2001, str. 432).

Gibson in Snider menita, da si vojaška in civilna oblast delita odgovornost pri opredelitvi vloge in poslanstva vojske ter pravil delovanja (1993, str. 195). Betz na vprašanje, kako zagotoviti učinkovitost oboroženih sil in hkrati njihovo učinkovito vodenje, odgovarja, da z mešano civilno-vojaško odgovornostjo (2004, str. 5). V teoriji vzajemne odgovornosti so poudarjeni dialog, sprejemanje in delitev vrednot ali ciljev med vojsko, politično elito in družbo. Gre za partnerski odnos (Shiff, 1995, str. 12).

O prekrivanju vlog in nalog vojaških in civilnih oblasti govorijo tudi Snider, Nagl in Pfaff (1999). Področje, ki se po njihovem prekriva in ko lahko pride tudi do trenj, obsega definiranje vloge in nalog vojske ter pravil delovanja². Da je enakopravno sodelovanje pri oblikovanju varnostnih in obrambnih strategij značilnost sodobnih civilno-vojaških odnosov, poudarja tudi Rapp (2015), ki opozarja na škodljivost nekritičnega vztrajanja pri sledenju Huntingtonove teorije objektivnega civilnega nadzora.³

Young poudarja značilnosti dobrega civilno-vojaškega odnosa: sodelovanje, usklajevanje, medsebojna komunikacija in izmenjava informacij, konsistentnost in neprekinjenost, vztrajnost in potrpežljivost. Za obe strani je v civilno-vojaškem dialogu več izzivov in ovir, ki jih morata premostiti na poti h kakovostnim odnosom, na primer večšina izrabe tehnologije, operativne ovire (kdo vodi katero aktivnost),

² *To so pristojnosti civilnih avtoritet, vendar neposredno posegajo v način delovanja vojske, kar je sicer vojaška pristojnost. Naloge, ki jih vojska ne razume ali se na njih ni pripravljala, ne more uspešno izvesti in omejitve delovanja, ki jih skozi pravila delovanja določajo civilisti, lahko onemogočijo uspešno uresničevanje poslanstva vojske. V obeh primerih je zeleno, da civilisti poslušajo vojaški nasvet oziroma da pride do dvosmerne komunikacije.*

³ *Huntingtonova logika ne deluje v realnem svetu oblikovanja nacionalnovernostne politike (Rapp, 2015, str. 16). Napori, da bi vojaki ostali apolitični, lahko vojaške voditelje vodijo v situacijo, ko se bodo izogibali izobraževanju za delovanje v politični domeni in jim bo to zmanjšalo sposobnost zavedanja, kako delovati v današnjem zapletenem okolju. Neželena posledica takšnega stališča je lahko nekompetentnost vojaških voditeljev pri izvajanju nalog, pri čemer se zahtevata »politični občutek« in zavedanje o političnih posledicah vojaških aktivnosti (Strachan v Rapp, 2015, str. 17).*

razlike v organizacijski kulturi, razlike v postopkih, finančne omejitve, težave z zaupanjem ter pomanjkanje skupne strategije (2009).

Burk ugotavlja, da kriza v civilno-vojaških odnosih nastane takrat, ko se vojaški ali civilni voditelji premaknejo iz okvirjev svojih profesionalnih kompetenc, opustijo svoje pozicije in dolžnosti ter poskušajo vplivati ali odločati o tistem, kar je pristojnost drugih: vojaki o politiki, civilisti o vojaški strategiji ali taktiki (1998, str. 457).

Civilne oblasti (politiki) imajo prednost pri določanju ciljev. Včasih želijo podrobno opredeliti tudi vojaško pot do ciljev, ki je vojaška domena. Vojaški voditelji so občutljivi na nestrokovne oziroma politično motivirane usmeritve, ki omejujejo svobodo odločanja o načinu vojaškega delovanja. Civilni voditelji so občutljivi na vojaško vmešavanje v opredeljevanje ciljev in zelenega končnega stanja ter razpravo o razlogih uporabe vojaške sile. Različni pogledi so prisotni tudi pri oceni potrebnih virov za uresničitev strategij, s katerimi se dosežejo cilji. Pri tem gre v veliko primerih za različen pristop. Civilne oblasti skrbijo praviloma za zmanjšanje stroškov javne porabe in posledično manjši vojaški proračun, vojaške oblasti pa želijo čim manjšo stopnjo tveganja na poti do cilja z zagotovitvijo optimalnih virov.

Nedvomno gre pri odločanju o uporabi vojske za delitev odgovornosti in skupni delež civilnih in vojaških oblasti pri definiranju kar najbolj učinkovite strategije za doseganje ciljev ter načrta njene uresničitve. Zato so trenja normalna in so lahko posledica nerazumevanja ozadja sprejemanja določenih stališč in odločitev, ali nastanejo zaradi pomanjkanja znanja, informacij ali izkušenj. Gre za odnos, ko ena stran poskuša razumeti oziroma vplivati na drugo. Nasprotujoča mnenja pomenijo pozitivno trenje, vendar lahko v določenih okoliščinah prerastejo v konflikt.

1.2 Trenja kot posledica vojaškega delovanja v političnem prostoru

Preprečevanje neželene vloge vojske v družbi je imperativ civilnega nadzora. Civilna prizadevanja so zato usmerjena v preprečevanje vojski, da uporabi svojo moč in usmeri svoje delovanje v cilje, ki ne izhajajo iz njenega poslanstva, ter tako ruši družbeno ureditev oziroma povzroča nestabilne civilno-vojaške odnose.⁴ Čeprav je že Clausewitz ugotovil, da ni nobene druge možnosti, kot da se vojaško stališče podredi političnemu (v Howard in Paret, 1989, str. 607), ostaja neposreden prevzem politične moči s strani vojske »tradicionalna skrb teorije civilno-vojaških odnosov« (Feaver, 1996, str. 152). Poznavanje oblik neželene politične vloge vojske v družbi je pomembno s stališča analiziranja kakovosti civilno-vojaških odnosov, razpoznavanja indikatorjev, ki kažejo namere ali dejansko neželjeno vlogo vojske, ter s stališča ugotavljanja uspešnosti mehanizmov, ki to preprečujejo. Zato je delovanje vojske v političnem prostoru lahko vzrok za trenje med civilnimi in vojaškimi oblastmi, saj ga civilne oblasti razumejo kot nezakonito delovanje vojske zunaj svoje odgovornosti in kot kršitev načel demokratičnih civilno-vojaških odnosov. Vendar v

⁴ Dauber poudarja, da so civilno-vojaški odnosi stabilni, kadar lahko oborožene sile prikažejo, da ni tveganja za uporabo sile (1998, str. 443).

demokracijah takšno delovanje ni povsem neobičajno ter škodljivo ob predpostavki, da je normativno urejeno in da obstajajo prepoznavne norme udejanjanja civilno-vojaških odnosov v praksi.

O delovanju vojske v političnem prostoru je pisalo kar nekaj avtorjev. Na primer Finer je glede poseganja vojske v politiko opozoril, da je vojska fenomen, ki je stalno politično aktiven, poleg tega pa je tudi razmeroma samostojen in neodvisen politični dejavnik (v Jelušič, 1992, str. 111). Welch glede aktivne vloge vojske v politiki v svojem modelu razlikuje med pojmi vplivanje, participacija in kontrola (ibid., str. 117). Vojska opazneje poseže v politično ureditev, kadar presodi, da je njena vključenost premalo vplivna (ugledna), ali kadar presodi, da izgublja sprejemljivost za državljane (Jelušič, 1992, str. 77).

Janowitz ugotavlja, da nove naloge od vojakov zahtevajo, da pridobivajo večšine in spoznanja, ki so značilna za civilno administracijo ali celo politične voditelje. Da bi lahko podrejenim razložili cilje vojaških aktivnosti, morajo razviti politično orientacijo (Janowitz 1957, str. 16) ali kot je dejal general Marshall, ko je postal načelnik kopenske vojske: »V 58. letu mi je postalo jasno, da se moram naučiti novih trikov, katerih se ne učimo iz vojaških navodil ali na bojišču. Na tem položaju sem politični vojak /.../ moram postati specialist v povsem novih veččinah.« (Magee, 1998, str. 1). Janowitz je tudi trdil, da vztrajanje na apolitični vojski ni realen pristop ter poudarjal integracijo vojaških in civilnih vrednot (Janowitz 1964 v Nielsen 2005, str. 66–68).

Vsako udejstvovanje vojske v politiki ni škodljivo ali neželjeno ravnanje. Sestavni del demokratičnih civilno-vojaških odnosov je prepletanje civilne in vojaške domene v procesih, v katerih morata sodelovati obe strani (npr. sprejemanje obrambnega proračuna, oblikovanje obrambne strategije ipd.). Zato moramo po Jelušič razlikovati med vpletanjem vojske v politiko (vojska kot ena izmed institucij političnega sistema z legitimno pravico participiranja v politiki) in intervencijo (posegom) vojske na nesprejemljiv način, nasproten demokratičnim normam in politični kulturi. Vojska se ne more odreči svojemu vplivanju, ko gre za nacionalno varnost, toda to lahko stori ob vedenju in podpori javnosti. V politiko se vključuje po načelih, ki so skladna z načeli demokracije, civilne vladavine in vladavine prava (1992, str. 112–115).⁵ Torej se od vojske ne pričakuje popolna politična nevtralnost, kar pa ne pomeni, da je sprejemljiva politizacija vojske oziroma njeno prežemanje s politiko ene opcije ali ideologije.⁶

Eden od primerov možnega delovanja vojske v političnem prostoru je lahko oblikovanje vojaškega nasveta. Odkrit in strokoven vojaški nasvet civilnim oblastem

⁵ *Obstaja možnost, da lahko oborožene sile tudi za svoj poseg dobijo pristanek večine prebivalstva, vendar ne zato, ker bi ga izsilile z oboroženim nasiljem, temveč zato, ker v destabiliziran politični sistem vnesejo red in zakonitost, ker odstavijo osovraženega civilnega diktatorja ali zato, ker posežejo kot sila z veliko stopnjo sprejemljivosti pri državljanih (Jelušič, 1997, str. 87).*

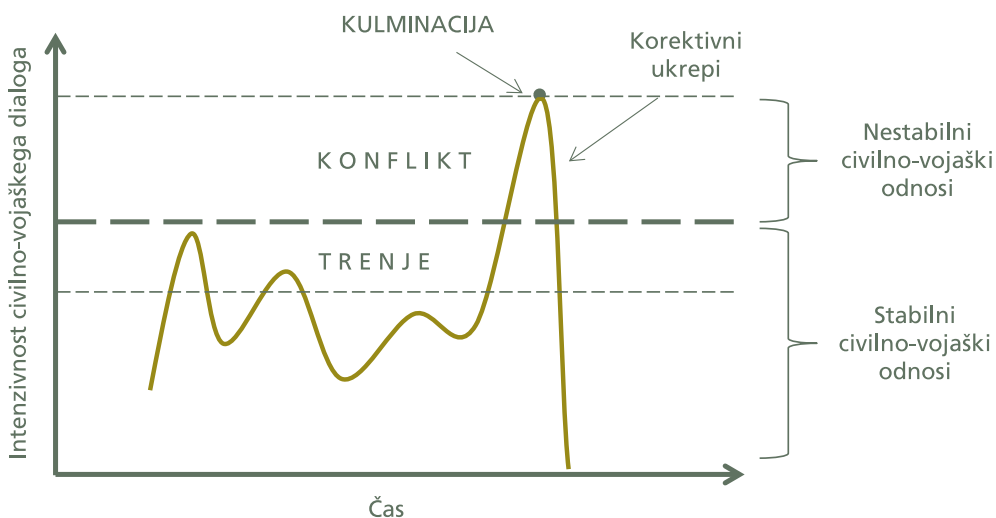
⁶ *»Vključenost vojske v politiko je legitimna samo, če njeno vključevanje poteka po načelih, ki jih določena politična kultura priznava za svoje.« (Jelušič, 1992, str. 8).*

(politikom) je ena od značilnosti demokratičnih civilno-vojaških odnosov in verjetno je ni civilne avtoritete, ki ga ne bi zahtevala in pričakovala. Je sestavina vojaškega poklica in odgovornost vojaških voditeljev do civilnih oblasti. Strokovni vojaški nasvet lahko postane vzrok trenja in potencialnega konflikta takrat, ko civilna oblast razume vojaško stališče kot (1) delovanje zunaj svoje pristojnosti (politično udejstvovanje), (2) nedisciplino oziroma odklonitev realizacije dodeljene naloge, (3) izogibanje civilnemu nadzoru ali (4) zmanjševanje ugleda civilnih oblasti. Meja med strokovnim vojaškim nasvetom in percepcijo, da je vojska »ušla« nadzoru, je tanka⁷. Velikokrat ni odvisna le od vsebine nasprotnega mnenja, temveč tudi od osebnostnih značilnosti civilnih in vojaških voditeljev. Zato morajo biti vojaški voditelji še posebej pozorni na stranske učinke, ki jih povzročajo njihov nasvet ali stališče; predvsem takrat, ko sta v civilno-vojaškem dialogu prisotna tudi politična in druga javnost.

2 KONFLIKTI V CIVILNO-VOJAŠKIH ODNOSIH

Civilno-vojaški dialog je neprekinjen proces z različno intenzivnostjo. Intenzivnost je neposredno odvisna od vsebine razprave in odločitev, ki jih skladno z lastno odgovornostjo skupaj sooblikujejo civilni in vojaški voditelji (npr. oblikovanje strategij in načrtov za njihovo uresničevanje, odločanje o uporabi vojske ipd.). Zaradi prej omenjenih razlik v pogledih prihaja občasno do trenj, vendar dialog ostaja v mejah stabilnih vojaških odnosov (slika 1).

Slika 1:
Dinamika
civilno-vojaškega
dialoga

⁷ Civilni voditelji vedo, kaj želijo, vendar čutijo pomanjkanje znanja o vojaških metodah in sredstvih. Vojaki interpretirajo njihove usmeritve in predstavijo načrte, kako uresničiti cilje na način, ki jim je najbolj všeč. Pri tem ni nujno, da sledijo istim predpostavkam udejanjanja usmeritev kot civilni voditelji. V prizadevanjih, da spremenijo usmeritve civilnih voditeljev, lahko uporabljajo manipulacijo. Eden izmed načinov je izogibanje odgovornosti za posledice, če ne bo upoštevan vojaški nasvet, tj. prenašanje odgovornosti za neuspeh na civilne oblasti (Drechlers in Allen, 2009, str. 1).

V nekaterih okoliščinah naraščanje intenzivnosti civilno-vojaškega dialoga vodi v takšno raven nesoglasja, ko ni mogoče nadaljevati normalnega dialoga in govorimo o konfliktnem stanju, kar povzroči destabilizacijo civilno-vojaških odnosov. Intenzivnost dialoga doseže na določeni točki kulminacijo, ko je vsakršno nadaljevanje razprave s stališča nosilcev uveljavljanja civilnega nadzora nad vojsko nesprejemljivo in določa ukrepe za povrnitev civilno-vojaškega odnosa v sprejemljive (demokratske) okvirje in na stabilno raven. Na točki kulminacije se civilna oblast odloči za korektivne ukrepe v obrambo ali zavarovanje primata in spoštovanja načel civilnega nadzora⁸. Gre za vzpostavitev standardov civilnega nadzora in okrepitev meja »svobode delovanja« vojske. V primerjavi s trenji je konflikt nepovratno stanje. Iz trenj lahko obe strani prideta kot »zmagovalca«; iz konflikta (v demokratični družbi) pride kot zmagovalec samo ena stran, in sicer civilna. V konfliktu kompromis ni več mogoč⁹.

V nadaljevanju bodo opisane nekatere okoliščine ali povodi za nastanek civilno-vojaških konfliktov.

2.1 Mehanizmi civilnega nadzora kot dejavniki za nastanek konflikta

Mehanizmi civilnega nadzora so ukrepi in aktivnosti, s katerimi izvajalci civilnega nadzora spremljajo stanje in držo vojske, jo kontrolirajo, spodbujajo in sankcionirajo (korigirajo), da bi ohranili njeno delovanje in vedenje v zakonskih okvirjih. Zagotavljajo neprekinjeno spremljanje stanja in aktivnosti vojske (monitoring), usmerjajo in določajo meje njenega delovanja ter z različnimi orodji in aktivnostmi na eni strani preprečujejo neželene oblike delovanja in škodljive ambicije, na drugi pa zagotavljajo občutek koristnosti, potrebnosti in zadovoljstva za opravljene naloge, vojaško (nevtralno) držo ter brezpogojno pokorščino.

Mehanizmi nadzora so formalni in neformalni. Vgrajeni so v državo in civilno družbo, kar pomeni, da je po eni strani zakonsko in ustavno določeno, kako se nadzira represivni aparat države znotraj zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti, po drugi strani pa obstajajo običaji, navade in tradicije, po katerih so neformalni načini nadzora sestavni del komuniciranja civilne družbe s politično državo (Jelušič, 1997, str. 194). Young omenja sedem mehanizmov, s katerimi politiki omejujejo moč vojske: (1) omejevanje poslanstva vojske (preprečevanje izvajanja aktivnosti, ki lahko vodijo h konfliktu s civilnimi oblastmi), (2) omejevanje velikosti vojske, (3) omejevanje vojaškega proračuna, (4) ustavne in zakonske omejitve, (5) oblikovanje kulture vojaške organizacije (krepitev vojaške etike in profesionalizma), (6) družbene norme (družbena sprejemljivost in legitimnost vojske) in (7) svobodni mediji (2006, str. 24–29).

⁸ Izvajalci civilnega nadzora imajo na voljo različne ukrepe, s katerimi branijo civilni nadzor oziroma zagotavljajo spoštovanje načel demokratičnega nadzora. Med njimi so tisti, ki so usmerjeni v sankcioniranje (npr. razrešitev z dolžnosti, predčasna upokojitev, disciplinski in kazenski postopki), spremembo normativnosti (npr. sprememba zakonov in predpisov, ki se nanašajo na vojaško službo) ali v tiste, s katerimi se krepki zavedanje pomena civilnega nadzora in vloge vojske (npr. namenska izobraževanja).

⁹ O civilnem nadzoru, še posebej na strateški ravni, se ne »pogaja« (Drechlers in Allen, 2009, str. 5).

Med mehanizmi nadzora je t. i. skupina »vsiljenih«, ki jih vojska sprejema z nelagodjem ali celo čuti kot vmešavanje v vojaško domeno. V to skupino spada izbor poveljnikov z namenom postaviti »prave ljudi na pravo mesto«. Podobno je, ko se v nadzor vključujejo interesne skupine, inšpekcije, agencije, mediji in drugi, ki imajo po Feaverju nalogo opazovati in poročati (angl. watch and report) oziroma aktivirati »požarni alarm«; torej javiti, ko zaznajo, da se vojska ne vede v skladu s pričakovanji (2003)¹⁰. Delovanje teh »nadzornikov« sta McCubbins in Shwartz poimenovala policijske patrolje (v Feaver, 2003, str. 84).

Vpletanje v vojaško poveljevanje oziroma prestop iz civilne v vojaško domeno je najbolj vsiljiv mehanizem civilnega nadzora. Pomeni, da civilne oblasti izdajajo naloge in napotke za izvedbo posameznih aktivnosti na nižji (taktični) ravni, kar je značilnost podrobnega usmerjanja vojaškega delovanja in govorimo o mikromenedžmentu. Praksa uporabe vsiljenih mehanizmov civilnega nadzora je prepoznavna tudi v Sloveniji.¹¹

Uporaba vsiljenih mehanizmov nadzora vzpostavlja okoliščine, ki povzročijo civilno-vojaško trenje. Na neki točki vodijo v konflikt in destabilizacijo civilno-vojaških odnosov. To se na primer zgodi takrat, ko uporaba mehanizmov nadzora ogroža sposobnost vojske za uresničevanje svojega poslanstva in neposredno vpliva na njeno učinkovitost. Kadar vojaški vrh oceni, da zaradi omejitve virov, operativnih omejitev ali podrobnih usmeritev ne bo mogel zagotoviti izvedbo nalog in bo posledično izgubil legitimnost in verodostojnost v javnosti, lahko nelagodje nad uveljavljanjem mehanizmov nadzora preraste v bolj ali manj odkrit odpor, kar vodi v konflikt.

Na negativne »stranske učinke« mehanizmov nadzora so opozorili nekateri avtorji. Bruneau na primer poudarja možnost, da je na neki stopnji lahko preveč civilnega nadzora, kar vpliva na učinkovitost vojske, ter da je potrebna analiza učinkovitosti nadzora s stališča stroškov in učinkov (Bruneau in Matei, 2008, str. 915). Feaver podobno ugotavlja, da »lahko civilni nadzor vpliva na sposobnost vojske, da opravlja svojo funkcijo v obrambo in podporo nacionalnih interesov«, ter se sprašuje, kakšna je cena civilnega nadzora (2003, str. 298).

Mnenja avtorjev, ki so preučevali negativne vidike civilnega nadzora, kažejo, da so za delovanje vojske problematični vpletanje politikov v poveljevanje (npr.

¹⁰ Feaver navaja primer, ko to vlogo prevzame tudi del vojske, npr. v vojskah z več zvrstmi lahko ena zvrst »pazi« na drugo oziroma zaradi tekmovalnosti ena drugo »zatoži« (Feaver, 2003, str. 80).

¹¹ O uporabi vsiljenih mehanizmov nadzora je pisalo več avtorjev, čeprav zanje ne uporabljajo tega naziva. Skupni imenovalac njihovih ugotovitev je omejevanje pristojnosti načelnika Generalštaba Slovenske vojske in s tem povezanim omejevanjem strokovne avtonomnosti vojske (Kukec, 1996, str. 37; Kotnik, 2007, str. 5; Krek, 2007). O pretiravanju z nadzorom in o omejevanju strokovne avtonomnosti so pisali tudi tuji avtorji (Greystone, 2001, str. 5–13; USEUCOM, 2000, str. 26 in 88). Na prakso uporabe vsiljenih mehanizmov nadzora je opozorila študija iz leta 2012, ki med drugim izpostavlja najbolj očiten primer pretiranega uveljavljanja civilnega nadzora, ko se vojski jemlje pristojnost za predpisovanje strokovnih navodil glede vojaške taktike ali uporabe vojaške opreme (Furlan, 2012, str. 228 in 236).

mikromenedžment), politizacija in civilianizacija – značilnosti, ki jih Huntington uvršča med značilnosti subjektivnega nadzora, vendar si pri ocenjevanju posledic na vojaško organizacijo niso enotni¹².

Civilni nadzor je potreben in odvrča grožnjo neželene vloge vojske v družbi, vendar morajo biti mehanizmi civilnega nadzora preudarno in ciljno usmerjeni. Uporabniki mehanizmov morajo imeti posluš in znati prepoznati morebitne negativne učinke na učinkovitost vojske, da ne bi ogrozili njene sposobnosti za uresničevanje poslanstva. Mehanizmi lahko povečajo učinkovitost vojske, vendar lahko tudi povzročijo njeno nezadovoljstvo ali neučinkovitost. V negativnem smislu lahko povzročijo ambicije vojaških voditeljev za krepitev svoje politične moči,¹³ zato je potrebno stalno vrednotenje učinkov civilnega nadzora in ugotavljanje vzročno-posledičnih zvez. Velika vnema, da se uveljavljajo različni mehanizmi civilnega nadzora in zagotovi absolutna kontrola nad vojsko, lahko namreč povzroči negativne posledice; vojska lahko postane nesposobna opravljati svoje poslanstvo in tako postane civilni nadzor v svoji manifestaciji in z rezultati grožnja nacionalni varnosti.

2.2 Frustracije kot vzrok za konflikt

Frustracije, povzročene s trenjem med akterjema v civilno-vojaškem odnosu, lahko povzročijo odzivanje, ki pospeši nastanek konflikta in prekinitev stika (odnosa) med njima. Na civilni strani so frustracije lahko posledica (1) percepcije, da vojska ne spoštuje civilne avtoritete, (2) grožnje, ki se nanaša na zmanjšanje vloge ali kredibilnosti civilnih institucij, (3) prenašanja vojaške odgovornost za morebitne neuspehe na civilne oblasti, (4) vojaškega zavračanja političnih usmeritev in odločitev ter (5) delovanja vojaškega vodstva v nasprotju s svojo vlogo in pristojnostmi. V vseh primerih gre za nespoštovanje načel civilnega nadzora.

S stališča vojske je po Cohenu eden izmed največjih virov frustracij vojakov težava politikov, da podrobno vnaprej razložijo razloge, zaradi katerih so spodbudili vojaško akcijo (uporabo vojaške sile), ali okoliščine, v katerih jo nameravajo omejiti ali zaustaviti (2003, str. 257–258). Rapp (2015) izpostavlja šest »realnosti

¹² *Feaver npr. meni, da mikromenedžment povzroča nesposobnost vojske in tako zmanjšuje varnost. Navaja primer iz ameriške zgodovine, ko je predsednik na daljavo vplival na operativne odločitve poveljnikov v Vietnamu, ko je določal cilje bombardiranja ter tako vplival na doseganje vojaških ciljev (1996, str. 163). Deloma nasprotno mnenje ima Brodie, ki meni, da včasih civilisti bolje ocenjujejo posledice vojaškega delovanja, pri čemer navaja primer, ko so v času kubanske raketne krize leta 1962 generali svetovali predsedniku vojaški napad kot edino sprejemljivo različico (1973, str. 472–496). Podobni oceni se pridružujeta Feaver in Kohn, ki poudarjata, da je takrat, ko je imela vojska najbolj svobodne roke, npr. nemška v prvi in japonska v drugi svetovni vojni, to povzročilo največjo škodo državam (2001, str. 437).*

¹³ *Vojska, ki se zaveda, da ne more uresničevati poslanstva, se upira mehanizmom nadzora in teži k vpletanju v politiko.*

pri oblikovanju nacionalnovarnostne politike«, ki se jih morajo zavedati vojaški voditelji. Njihovo poznavanje lahko zmanjša raven frustracij.¹⁴

Da bi ugotovili, kateri so moteči dejavniki izvajanja civilnega nadzora, ki povzročajo frustracije, smo vprašali slovenske vojaške voditelje. Ocenili so pomen dejavnikov, ki negativno vplivajo na sposobnost Slovenske vojske, da učinkovito opravlja svoje poslanstvo, in povzročata njihovo nezadovoljstvo (glej Furlan, 2013).¹⁵ Odgovori so pokazali, da ima omejevanje strokovne avtonomnosti največji negativni vpliv oziroma je statistično najbolj moteč dejavnik, ki vpliva na učinkovitost vojske in zadovoljstvo vojaškega vrha. Sledita mikromenedžment in omejevanje uporabe lastnih virov. Zanimivo je, da so pravila delovanja, ki jih odobrava civilna oblast, ocenjena kot najmanj moteč dejavnik, čeprav bi lahko pričakovali, da ima omejevanje uporabe vojaške sile in sredstev večji negativni vpliv.¹⁶ Pri pojasnjevanju rezultatov je treba vedeti, da gre za statistična povprečja in da so odgovori pokazali precejšnje razlike med vprašanimi, ker verjetno ocene temeljijo na praksi civilno-vojaških odnosov in osebnih izkušnjah v njihovem času.

Pomembna ugotovitev je tudi, da med razvrstitvijo dejavnikov glede vpliva na vojaško učinkovitost in vpliva na zadovoljstvo vojaškega vrha ni razlike. Pomeni, da vojaški vrh dejavnike ocenjuje s stališča vplivanja na sposobnost vojske, da bo učinkovito uresničila svoje poslanstvo. Bolj je vpliv škodljiv, večja je raven nezadovoljstva oziroma frustracij. Zato ne preseneča, da je večina (69 %) potrdila tezo, da »praksa civilnega nadzora v Ministrstvu za obrambo, vloga civilnih uradnikov in vloga načelnika v strukturi ali določenih procesih omejujejo strokovno avtonomnost načelnika ter mu znižujejo avtoriteto in verodostojnost, kar lahko vodi v civilno-vojaški konflikt«.¹⁷ Še bolj poenoteno stališče je glede uresničevanja civilnega nadzora v praksi, saj jih je 85 odstotkov pritrnilo tezi, da »pretirana ali nepreudarna uporaba mehanizmov civilnega nadzora zmanjšuje učinkovitost vojske in povzročata nezadovoljstvo«.

¹⁴ (1) Jasne politične usmeritve se redko pojavijo na začetku strateškega dialoga. (2) Proces oblikovanja politik je pogosto v neskladju z linearnim modelom vojaškega načrtovanja. (3) Politične odločitve so redko pravočasne glede na zahteve preudarnega načrtovanja in zmanjšanja tveganj. (4) Vzajemno zaupanje med vojaškimi in civilnimi voditelji se ne ustvari samo po sebi. (5) Obe strani v dialogu potrebujeta ena drugo za oblikovanje dobrih opcij. (6) Pogosto se zanemarija, da pri udejanjanju strategije ni delitve na civilni in vojaški del, temveč se naporji prepletajo (Rapp, 2015, str. 19–20).

¹⁵ Čeprav statistično vzorec ni velik, ga lahko jemljemo kot reprezentativnega v tej posebni skupini pripadnikov vojske, saj prinaša sporočila vojaškega vrha. Vprašanje o pomenu dejavnikov, ki negativno vplivajo na učinkovitost SV in zadovoljstvo vojaškega vrha, je bilo posredovano načelnikom Generalštaba SV, njihovim namestnikom in direktorjem štaba. Od skupno 18 se jih je odzvalo 13; pravilno izpolnjenih vprašalnikov, ki so upoštevani v analizi, je bilo 11 (61 %).

¹⁶ Dejavniki, ki negativno vplivajo na učinkovitost vojske in zadovoljstvo vojaškega vrha, so bili razvrščeni tako: (1) omejevanje strokovne avtonomije, (2) podrobne usmeritve (mikromenedžment), (3) omejevanje razpolaganja z lastnimi viri, (4) pozne odločitve o uporabi vojske, (5) politične zahteve po spremembi vojaškega nasveta, (6) dodelitev neustreznih virov, (7) omejevanje svobode delovanja v vojaški domeni, (8) nejasne ali pomanjkljive naloge in usmeritve, (9) pomanjkljiva normativna ureditev in (10) pravila delovanja.

¹⁷ 69 % jih je pritrnilo, 39 % se jih delno strinja.

Nekatere okoliščine za nastanek frustracij in posledično civilno-vojaških konfliktov izhajajo iz posebnosti vojaškega poklica in z njim povezanimi etičnimi dilemami, o čemer je govoril Toner. Vojaki prisegajo ustavi, državi ali narodu. Pri izvajanju nalog morajo seveda izvajati usmeritve politikov. Pogosto se srečajo z dilemo, katera lojalnost je prevladujoča: državi (ustavi) ali politikom. Čeprav Toner ne podpira nepokorščine in lastne presoje, kdaj je treba biti lojalen civilni avtoriteti, tudi ne zagovarja popolne poslušnosti in izgovarjanja v smislu »takšen ukaz sem dobil«, kadar gre za nezakonitosti ali vojne zločine (1995, str. 26–30). Tudi Huntington pri razlagi morebitnih konfliktov med vojaško in civilno oblastjo dopušča opravičljive oblike vojaške nepokorščine zaradi moralnih načel, zakonitosti delovanja ali vmešavanja v strokovne kompetence vojske (1957, str. 76).¹⁸

2.3 Izzivi preučevanja civilno-vojaških konfliktov

Preučevanje razvoja civilno-vojaških trenj v civilno-vojaške konflikte v praksi pomeni za raziskovalce izziv. Za dokazovanje teze o obstoju civilno-vojaškega konflikta bi verjetno uporabili induktivni pristop, za kar bi poskušali pridobiti primarne vire (npr. izjave in dialog akterjev civilno-vojaškega odnosa v javnosti, medsebojna pisna komunikacija idr.) in sekundarne, ko bi posredno spoznavali značilnosti odnosa med akterjema na podlagi opisa določenih dogodkov ali pridobljenih informacij o stališčih, odločitvah ali načrtih, pri čemer je prišlo do nesoglasij oziroma do nasprotnih mnenj in stališč. Vsekakor bi bilo potrebnih precej virov in točnih informacij, da bi lahko ustvarili sliko medsebojnega odnosa ter prepoznali točko kulminacije, ko je trenje v odnosih preraslo v konflikt. Prav točnost informacij in predvsem razpoložljivost primarnih virov predstavljata metodološki izziv oziroma težavo, kako ustvariti in dokazati dinamiko civilno-vojaškega odnosa v časovnem okvirju ter prepoznavnost razvoja odnosa od trenja do konflikta.

Včasih nas v preučevanje odnosa med dvema akterjema lahko spodbudi zadnji korak v evoluciji medsebojnega odnosa; predvsem takrat, ko je že prišlo do ukrepov za povrnitev stabilnosti civilno-vojaških odnosov, kar se najbolj kaže z zamenjavo vojaškega voditelja. Ob tem dogodku se bi vprašali, zakaj je do tega prišlo, in domnevali, da se je pred tem zgodil konflikt med civilnim in vojaškim voditeljem. Izziv predstavlja zavedanje, da v mnogih primerih teze o obstoju konflikta ne bi mogli potrditi, ker ne bi zbrali dovolj verodostojnih in preverljivih informacij. Poleg tega menjava vojaškega voditelja ne pomeni nujno, da je bil pred tem konflikt oziroma so bile vzpostavljene okoliščine, v katerih je bilo vsako nadaljnje sodelovanje med civilnim in vojaškim voditeljem nemogoče.¹⁹

¹⁸ Kemp in Hudlin navajata dve vrsti vojaških aktivnosti, ki delujeta proti načelom civilnega nadzora: (1) odklonitev ukazov in (2) postavljanje v vlogo tistega, ki ustvarja politiko ali se vidi v vlogi interesne skupine, ki jo je treba upoštevati v političnih debatah (1992, str. 9). Za njiju obstajajo upravičeni razlogi za zavrnitev ukaza, če je protizakonit, če ni v skladu z mednarodnim pravom ali ni moralen (ibid., str. 13).

¹⁹ Civilne avtoritete v demokracijah postavljajo vojaške poveljnike, ki jim ustrezajo, in ne pomeni samodejno, da gre za sankcioniranje oziroma ukrep, ki je posledica nesoglasja, ki je pripeljalo do konflikta. Še posebej takrat, ko se menjava zgodi ob menjavi oblasti in se odnos med akterjema še ni mogel razviti v kateri koli smeri.

Najboljša metoda za preučevanje odnosa med civilnim in vojaškim voditeljem bi bila verjetno intervju, vendar prav tako predstavlja izziv, saj uspešnost njene uporabe temelji na težko uresničljivi predpostavki, da bosta oba akterja pripravljena javno iskreno govoriti o njunem preteklem odnosu.

Preučevanje dinamike civilno-vojaškega odnosa v Sloveniji predstavlja zelo velik izziv, saj ni na voljo celovitih strokovno-znanstvenih objav, v katerih bi avtorji dokazovali tezo o obstoju konflikta med akterjema civilno-vojaškega odnosa. Zato bosta v nadaljevanju uporabljena tuja primera, ki pomagata pri razumevanju evolucije civilno-vojaškega odnosa med civilnimi avtoritetami in vojaškimi oblastmi.

3 RAZVOJ CIVILNO-VOJAŠKIH TRENJ V KONFLIKTE – ŠTUDIJA PRIMERA

Kako se civilno-vojaška trenja v praksi razvijejo v civilno-vojaški konflikt, lahko analiziramo na primerih odnosa dveh generalov ameriške vojske z izvajalci civilnega nadzora. V obeh gre za podobno začetno okoliščino, ki vzpostavi trenje, razlikujeta pa se po neposrednem povodu za konflikt, po reakciji vpletenih in po razpletu. Študiji teh primerov so med drugimi podrobno analizirali Moten (2009), Allen (2010) in Ulrich (2011). Zato bodo tukaj navedena samo osnovna dejstva in bo razprava v nadaljevanju posvečena analizi okoliščin za nastanek konflikta, odzivom vpletenih in sklepnim ugotovitvam.

General Stanley McChrystal je bil vpleten v civilno-vojaško trenje v času poveljevanja operacijam v Afganistanu. Povod je bila njegova ocena sprememb strategije in potrebnih sil za njeno uresničenje (Allen, 2010)²⁰. Jedro nestrinjanja med civilnimi in vojaškimi voditelji je vsebina vojaškega nasveta, ki je temeljil na oceni potrebnih sil in tveganja za morebitni neuspeh²¹. Obe strani sta se soočili z nasprotnimi mnenji v medsebojnih debatah, tudi javno. Pri tem je bil posebej odmeven nastop generala na londonskem inštitutu za strateške študije (London International Institute for Strategic Studies), v katerem je javno zavrnil strategijo Bele hiše, ko je kritiziral koncept podpredsednika ZDA Bidna o postopnem zmanjšanju sil in osredotočanju na odstranitvi vodstva Al-Kaide (Ulrich, 2011, str. 88–89). S tem je spodbudil nasprotno stran, da javno poudarja svoje argumente ter kritizira takšen način debate²². Kritikam se je pridružil tudi vrh ameriške vojske, s katerim se general očitno ni posvetoval in ga ni obveščal²³. Trenje je preraslo v javen konflikt v trenutku, ko je revija Rolling Stone objavila članek o »bežečem generalu«, v katerem je general na neprimeren

²⁰ General McChrystal je dobil nalogo, da v 60 dneh pripravi oceno strategije delovanja v Afganistanu in predlaga potrebne spremembe.

²¹ Poudarjena je bila potreba po dodatnih silah, npr. »neustrezni viri bodo verjetno povzročili, da naloga ne bo uresničena« ali »zaradi nezadostnih virov lahko izgubimo vojno« (Allen, 2010).

²² Obrambni sekretar Gates je na primer dejal: »Imperativ je, da vsi mi ...[...]... zagotovimo predsedniku najboljši nasvet, iskreno, ampak ne v javnosti.« (Ulrich, str. 89).

²³ General James Jones je dejal v intervjuju novinarju CNN: »Idealno je, da gre vojaški nasvet po liniji poveljevanja.« (Ulrich, str. 89).

in žaljiv način kritiziral civilno vodstvo, vključno s sekretarjem za obrambo in predsednikom ZDA (Hastings, 2010)²⁴. Neprimerno in žaljivo obravnavanje civilnih oblasti je javno mnenje, ki je sicer podpiralo zaščito pravic vojaškega vodstva, da javno izraža svoja stališča, prevesilo na stran civilne oblasti²⁵. Civilno vodstvo je sprejelo ukrepe, ki naj bi povrnili civilni nadzor in vedenje vojaškega vodstva v normalne, nekonfliktne okvirje. Za generala McChrystala je to pomenilo prošnjo za razrešitev in konec vojaške kariere.

V primeru generala Erica Shinsekija, načelnika štaba kopenskih sil, je prišlo do trenja med njim in sekretarjem za obrambo zaradi različnih pogledov na prihodnji razvoj kopenske vojske (Moten, 2009, str. 49)²⁶. Predmet spora je postala nabava novega artilerijskega sistema Crusader, ki ga je sekretar za obrambo videl kot primer konservativnega pogleda na razvoj vojske, prav nasprotno njegovi viziji o agilni in hitro premestljivi vojski²⁷. Sekretar za obrambo, ki očitno ni prepoznal generala kot nosilca uresničitve njegove vizije, je izrabljal tudi javne nastope za njegovo diskreditacijo. Trenja so se stopnjevala v razpravi o potrebnih silah in času priprav za invazijo na Irak in prerasla v javni konflikt na točki, ko je bil general Shinseki primoran v Senatu javno izraziti svoje nasprotno mnenje²⁸. Od tega trenutka dalje je lahko javnost spremljala enostransko debato in očitke generalu o njegovi »nedisciplini« in »upiranju« civilnemu nadzoru²⁹. General Shinseki je kljub konfliktu ostal na dolžnosti še nekaj mesecev, ko je izpolnil redne pogoje za upokožitev.

²⁴ Izjavil je žaljive opombe o visokem vladnem predstavniku in predsedniku Obami (Ulrich, str. 87). Gates je obtožil generala McChrystala, da je »naredil pomembne napake in izkazal slabo presojo« (ibid., str. 93). Predsednik Obama je med pojasnjevanjem kršitve norm civilno-vojaških odnosov poudaril, »da bi toleriranje takšne nediscipline bilo v nasprotju z vlogo, ki jo ima sam v vlogi vrhovnega poveljnika za ohranjanje civilnega nadzora«. V odgovoru tistim, ki so nasprotovali razrešitvi generala, je dejal, da je »vojna pomembnejša od kateregakoli moškega ali ženskega« (ibid., str. 94).

²⁵ V javnih debatah je bilo poudarjeno, da civilni nadzor zahteva, da mora vojska udeležiti odločitev civilnih oblasti, ko je ta sprejeta. Civilni nadzor pa ne pomeni, da vojaški voditelji ne smejo javno povedati svoje vojaške presoje, preden je odločitev sprejeta, kar je general McChrystal v bistvu tudi storil. Kot zgled uporablja primer Shinseki in njegovo pravico in dolžnost, da izraža svoje profesionalno mnenje (Galston, 2009). Cohen se je pridružil razpravi in poudarja, da gre za pomembno razliko. McChrystal je dal prednost javnemu izražanju nasprotovanj in ne le znotraj linije poveljevanja ali v stikih s civilnimi oblastmi (Cohen, 2009).

²⁶ Rumsfeld in Shinseki sta imela različne poglede na prihodnje vojskovanje in posledično na velikost kopenske vojske. Glede njegovega vojaškega nasveta v Kongresu je Rumsfeld izjavil, da »se vojska upira spremembam«. Očitno je bilo, da je Shinsekijeva ideja o tem, kako transformirati kopensko vojsko, »močno udarila« v tisto, ki so jo imeli njegovi nadrejeni (Moten, str. 49).

²⁷ Program opremljanja z artilerijskim sistemom Crusader ni bil vključen v Rumsfeldove načrte vojaških reform. Shinsekijeva izjava o potrebnosti tega programa na zaslišanju v senatu je bila kulminacijska točka njegovega nesporazuma s sekretarjem za obrambo.

²⁸ Shinsekija je skrbelo, da vlada pošilja vojake v boj brez potrebnih odločilnih zmogljivosti. Štab kopenske vojske je bil zaskrbljen zaradi velikosti sil, ki bodo izvedle invazijo, in logističnih zmogljivosti, ki bodo zagotavljale njihovo vzdržljivost. Bil je ogorčen, ko je Rumsfeld zadrževal odredbo in preprečil napotitev logističnih enot. Skrbelo ga je, da vojaki ne bodo imeli ustrezne podpore. Shinseki ni želel javno izpostavljati svojih pomislekov in je februarja 2003 v zaslišanju v senatu omahoval v odgovoru o potrebni številčnosti sil za napad na Irak. Vendar je bil primoran izraziti svoje mnenje in je dejal, da »nekaj sto tisoč«. Rumsfeld je izjavil, da je ta številka prevelika (Moten, 2009, str. 54–56).

²⁹ Rumsfeld, Wolfowitz and Cheney so izbrali javni način za obtoževanje in so ga obravnavali bolj kot političnega nasprotnika kot podrejenega vojaka (Moten, str. 56).

V obeh primerih so podobne okoliščine za nastanek trenja med civilnim in vojaškim vodstvom. Delita si enak pogled na cilje, razlikujeta pa se o načinu njihove uresničitve in potrebnih virih. V obeh primerih postanejo nasprotna stališča znana javnosti, pri čemer ima v primeru Shinseki pobudo v javni razpravi civilna, v primeru McChrystal pa vojaška stran. Očitno je bilo, da se je general Shinseki izogibal javni konfrontaciji, zavedajoč se negativnih učinkov javne kritike političnih stališč. General McChrystal učinkom svojih izjav ne namenja potrebne pozornosti, niti glede vsebine niti glede načina njenega podajanja.

Ugotovimo lahko, da trenje preraste v konflikt, ko civilno vodstvo izgubi zaupanje (angl. confidence) v sposobnost vojaškega voditelja, da bo uresničeval politično vizijo, ali zaupanje (angl. trust) v vojaškega voditelja, da bo spoštoval avtoriteto in usmeritve civilnega vodstva³⁰. Na tej točki nastane po Drechlers-Allen (2009) t. i. prekinitev vezi med civilnim in vojaškim vodstvom (angl. disconnect). Civilno-vojaški odnosi so vrženi iz ravnotežja in potrebni so ukrepi za njihovo uravnavo. V obeh primerih je jasno, da vojaški voditelji ne morejo opravljati svoje funkcije, če ne uživajo zaupanja civilnega vodstva, in da skrb za demokratičen civilni nadzor zahteva ustrezne ukrepe za zagotovitev spoštovanja načel njegovega uresničevanja. Za vojaško vodstvo to pomeni skoraj vedno odhod s položaja, včasih tudi konec kariere³¹. V nekaterih primerih pomeni celo kazensko odgovornost, ki pa pri McChrystalu ni bila uveljavljena, čeprav so nekateri nanjo opozarjali (Rehkopf, 2011).³² Da v opisanem primeru general Shinseki ni bil zamenjan, je verjetno posledica dejstva, da naj bi se kmalu upokojil. Sekretar za obrambo je očitno kot sankcijo v cilju »zaščite« civilnega nadzora uporabil javne obtožbe in diskreditacijo generala³³, vendar ga nikdar ni prisilil v vedenje zunaj okvirov vojaškega profesionalizma³⁴, tudi po koncu vojaške kariere ne.

General Shinseki je bil obtožen izogibanja civilnemu nadzoru, čeprav se je izogibal javnemu izkazovanju svojega stališča, in je poudarjal podrejenost vojske civilnim oblastem ter tudi spremenil svoje izjave, da bi ublažil negativne učinke³⁵. General

³⁰ Allen poudarja, da je zaupanje »krvotok« vojaške profesije. Razlikuje tri vrste zaupanja: klima zaupanja znotraj vojaške organizacije, institucionalno zaupanje in zaupanje javnosti (2011, str. 81).

³¹ »Visoki vojaški voditelji tvegajo, da bodo izgubili, ko se prekine zveza med njimi in nadrejenimi« (Drechsler in Allen). »Vojaški voditelji morajo odstopiti, ko izgubijo zaupanje civilnih voditeljev« (Admiral Mullen, načelnik združenega štaba ameriške vojske, v Ulrich, str. 96).

³² Rehkopf pojasnjuje, da bi bilo treba pri generalu McChrystalu oceniti civilno-vojaški odnos glede na vojaško pravo. V ameriškem vojnem pravu (Uniform Code of Military Justice) je namreč določeno, da »vsak častnik, ki uporablja zaničevalne besede proti predsedniku, podpredsedniku, kongresu, sekretarju za obrambo, sekretarju vojaške zvrsti, sekretarju za domovinsko varnost ...[...]... bi moral biti kaznovan skladno z odločitvijo, ki jo sprejme vojaško sodišče« (Rehkopf, 2011, str. 88).

³³ Rumsfeld ga je obtoževal »upiranju nujnim institucionalnim spremembam« in »je postavil pod vprašaj Shinsekijevo sposobnost profesionalne presoje« (Moten, str. 50).

³⁴ Shinseki v medijih ni polemiziral z Rumsfeldom in odgovarjal na obtožbe o upiranju civilnemu nadzoru in nestrokovnosti. Na slovesnosti ob upokojitvi je poudaril, da je vojska vedno razumela pomembnost in prioritete civilnega nadzora.

³⁵ V nameri, da umiri trenja, je izjavil, da artilerijski sistem Crusader »ni ključnega pomena in je možno pridobiti takšne zmogljivosti na drug način«. Poleg tega se je izogibal vsakršnemu javnemu soočenju. (Moten, str. 53).

McChrystal je izkazal nespoštovanje do civilnih voditeljev in institucij. Pri tem ni bil deležen enako silovite obtožbe in diskreditacije v javnosti. Primera zato ne govorita le o spremembi trenja v konflikt, temveč tudi o pomembnem vplivu osebnostnih lastnosti vpletenih v civilno-vojaškem odnosu³⁶.

Konflikt v civilno-vojaških odnosih ni merljiva kategorija. Lahko navedemo okoliščine, ki do njega vodijo, vendar je vedno posledica odzivanja vpletenih. Čeprav odzivanje sledi definiranim oziroma uveljavljenim normam, predpisom, mnenju javnosti, politiki idr., lahko trdimo, da so lahko osebnostne lastnosti odločilne za nastanek konflikta. Na primeru Shinseki lahko ugotovimo, da se bi konfliktu morda lahko izognili, vendar ob drugačnih osebnostnih lastnostih obrambnega sekretarja Rumsfelda³⁷. Očitno je imel zelo nizek prag sprejemanja vojaških nasvetov, ki niso v celoti ustrezali njegovemu konceptu. Prav tako je bila silovitost odzivanja nesorazmerna morebitni škodi, ki bi jo povzročilo javno trenje v odnosih za ugled civilnih oblasti in kakovost civilnega nadzora. Zaradi Rumsfeldovih osebnostnih lastnosti general Shinseki ni imel veliko možnosti za »preživetje«³⁸.

V zadevi McChrystal je bilo odzivanje civilnega vodstva ostro, vendar brez pretiravanja, lahko bi celo rekli z obžalovanjem, da je do dogodka sploh prišlo³⁹. V prvem primeru je civilno vodstvo nejevoljno, v drugem razočarano in presenečeno⁴⁰. Razočaranje ni le posledica izkazovanja nespoštovanja do civilnih voditeljev in institucij, temveč tudi glede kakovosti vojaškega nasveta, ki ni omogočal praktično nobene dobre alternative in je odgovornost za morebitno slabo izvedeno vojaško nalogo prelagal na civilne oblasti⁴¹.

Osebnostne lastnosti so odločilne v civilno-vojaških odnosih, saj gre ne nazadnje za odnos med ljudmi. Zato je treba vsak konflikt analizirati tudi s stališča procesa (potek dogodkov in odzivanje) ter lastnosti oseb, ki so bile vanj vpletene. Torej so osebnostne lastnosti s stališča civilnih voditeljev za stabilnost civilno-vojaških odnosov zelo pomembne za kakovostno kadrovanje vojaških voditeljev, njihovo mentoriranje ter spremljanje njihovega vedenja med opravljanjem svoje funkcije.

³⁶ V primeru Shinseki Moten govori o »spopadu stilov, vrednot in pogleda na svet« (2009, str. 59).

³⁷ »Osebnostne razlike so imele učinek. Shinseki je bil po naravi vljuden in spoštljiv. Rumsfeld je bil vzkipljiv, grob, šarmanten in nagnjen h konfrontaciji.« (Moten, 50).

³⁸ Nestrinjanje civilnega in vojaškega vodstva ni nesprejemljivo tako dolgo, dokler je »šef« zadovoljen z rezultatom in niso v javnosti ogroženi njegova strategija in želje (Drechlers in Allen, 2009, str. 5).

³⁹ Po besedah obrambnega sekretarja Gatesa so bile »izjave in stališča, objavljena v medijih, nesprejemljiva ... [...]... in neskladna z visokimi standardi, ki se pričakujejo od vojaških voditeljev« (Ulrich, str. 96). Predsednik Obama je posegel v javno razpravo in spregovoril o tem, ali je treba generala kaznovati z besedami o »spodkopavanju civilnega nadzora«, »eroziji zaupanja« in »nuji, da ostanemo odgovorni za uveljavljanje standardov, ki so jedro naše demokracije« (ibid., str. 94).

⁴⁰ V primeru generala McChrystala lahko opazimo naklonjenost civilnega vodstva oziroma »ugodnejše« odnose, kot jih je imel general Shinseki z Rumsfeldom. Karakterno je bil McChrystal »kompatibilen« s civilnim vodstvom, kar se ne bi moglo reči za Shinsekija. Vendar je bil McChrystalov »greh« tak, da kljub naklonjenosti ni dopuščal civilnemu vodstvu nobene druge možnosti kot prekinitve »sodelovanja«.

⁴¹ Predsednik ZDA je bil frustriran zaradi izbora tako malo možnosti oziroma ozkega nabora različic delovanja, ki jih je predstavila vojaška stroka (Ulrich, str. 89).

Pri tem ima zelo pomembno vlogo izobraževanje bodočih voditeljev. Pomembno je tudi, da vojaški voditelji upoštevajo napotke, ki jim lahko pomagajo k uspešnejšemu odnosu s civilnim voditeljem in sta jih med drugim oblikovala Allen in Snider. Na primer, ne »prehitevaj« civilne voditelje pri oblikovanju skupnih stališč in odločitev; ne deluj zunaj političnih usmeritev; zavedaj se, da predstavljaš vojaško profesijo; imej posluš za politiko in ostani nepolitičen; bodi sposoben uspešnega sodelovanja s tistimi, katerih zaupanje je bistvenega pomena; zavedaj se, da biti visoki voditelj ne pomeni biti strateški voditelj; če ne zmoreš zgraditi verodostojnosti in zaupanja, ne moreš uspešno prispevati k uresničevanju strategij; naj te vodi moralni kompas (Allen, 2010 in Snider, 2015).

Sklep Stabilni civilno-vojaški odnosi so ena od predpostavk varnosti in napredka demokracij. Pomembno je, da vsak od akterjev v civilno-vojaškem odnosu izpolnjuje svojo vlogo in odgovornosti ter sledi načelom in praksi civilnega nadzora nad vojsko. Med načeli civilnega nadzora imata dva pomembno vlogo pri zagotavljanju stabilnosti civilno-vojaških odnosov: (1) brezpogojna podrejenost vojske civilnim oblastem in (2) v razpravi prevlada stališče civilnih voditeljev. Prav razumevanje in spoštovanje slednjega je za stabilnost odnosov najpomembnejše pri obvladovanju trenj v civilno-vojaških odnosih.

Trenja v civilno-vojaških odnosih so »naraven« pojav in večinoma vodijo v oblikovanje boljših odločitev, strategij in načrtov. Lahko rečemo, da so trenja vgrajena v temelje demokratičnega nadzora nad vojsko. So posledica razprave med civilnimi in vojaškimi voditelji o zadevah, v katerih se prekrivata civilna in vojaška domena ter obstaja različen pogled o predmetu razprave (npr. oblikovanje varnostne ali obrambne strategije, uporaba vojske za uresničitev strategije, določanje izhodišč in okvirjev razvoja in modernizacije vojske, sistem vojaškega izobraževanja ipd.).

Delovanje vojakov v političnem prostoru, ob ohranjanju politične nevtralne države je željeno in nujno za oblikovanje kakovostnih strategij in politik. To pričakuje tudi javnost. Vendar zahteva spoštovanje načel in prakse civilnega nadzora, znanje in veščine ter sposobnost obvladovanja trenj, ki se neizogibno pojavijo v civilno-vojaškem dialogu.

Teoretična spoznanja civilno-vojaških odnosov in študije primerov ponujajo veliko napotkov o tem, kako zmanjšati tveganja in se izogniti civilno-vojaškemu konfliktom. Večinoma so usmerjeni v napotke vojakom. To je na neki način logično, saj ti predstavljajo latentno grožnjo stabilnim demokratičnim civilno-vojaškim odnosom. Zato je treba vojake neprestano opozarjati na načeli podrejenosti civilnim oblastem in civilnemu primatu v razpravah. Na podlagi uporabljenih študij primerov se lahko ugotovi, da (1) v razpravah (boju argumentov) vojaki praviloma ne morejo zmagati, da (2) dosledno delovanje v mejah profesionalnosti ni zagotovilo dobrih civilno-vojaških odnosov in da se (3) karakterno in konceptualno razhajanje (nekompatibilnost) s civilnim vodstvom po navadi ne dopušča. Razumevanje teh spoznanj lahko prepreči frustracije vojaškega vodstva.

Napotki civilnim voditeljem, kako lahko zmanjšajo tveganje za konflikt z vojaškim vodstvom so redkejši, čeprav je njihova odgovornost za stabilnost civilno-vojaških odnosov najmanj enakovredna vojaški. Civilni voditelji bi se morali zavedati, da lahko velika vnema in želja po vzpostavitvi učinkovitega nadzora zaradi pomanjkanja znanja, izkušenj ali drugih razlogov povzroči pretiravanje pri uporabi mehanizmov nadzora. Vojska lahko zato doživlja motnje pri doseganju potrebne učinkovitosti in pripravljenosti za uresničevanje svojega poslanstva. Če vojska ne more uspešno opraviti svojih nalog, lahko postane frustrirana, omahljiva, neverodostojna in posledično tudi nelegitimna. V prizadevanjih, da povrne ali ohrani verodostojnost in učinkovitost, lahko poseže po nedemokratičnih ukrepih, teži k politični vlogi ter k bolj ali manj odkritemu nasprotovanju civilni oblasti. Pomeni, da lahko civilni nadzor zaradi nepreudarnega ali neveščega udejanjanja postane razlog destabilizacije civilno-vojaških odnosov oziroma postane prav nasprotno temu, v kar je usmerjen – v preprečevanje neželene vloge vojske v družbi in zagotovitev njene pokorščine. Zato ne bi smeli nadzora obravnavati samo s civilne perspektive, temveč je treba videti tudi, kako ga dojema vojska oziroma zagotoviti, da nadzor ni usmerjen samo »proti« vojski, ampak da zanjo tudi »dela«. Bolj preudaren in objektiven je nadzor, manjše motnje povzroča na delovanje vojske in manjša je verjetnost, da bodo trenja prerasla v konflikt.

Za ohranitev stabilnih civilno-vojaških odnosov bi morali civilni voditelji (1) izbrati vojaške voditelje, ki so osebno z njimi kompatibilni in razumejo svojo odgovornost pri uresničevanju političnih usmeritev, (2) zahtevati kakovosten in iskren vojaški nasvet in (3) ne dopuščati neprofesionalnega vojaškega ravnanja in vedenja. Pomembno je tudi, da pravočasno prepoznajo manipulativne poskuse vojske pri vplivanju na odločitve ali usmeritve.

Na koncu je treba omeniti še pojav, ko se teorija in praksa civilnega nadzora lahko uporabita kot orodje za odstranitev neželenih vojaških voditeljev. Primer generala Shinsekija daje razloge za razmislek, ali morda v določenih primerih civilna oblast namenoma vodi trenje v konflikt in uporablja destabilizacijo civilno-vojaških odnosov kot argument za uveljavljanje ukrepov, ki jih sicer ima na voljo, vendar za njihovo uporabo nekonfliktne okoliščine niso ugodne, in namenoma vzpostavljajo okoliščine, ko je vsakršno sodelovanje nemogoče⁴². Prepoznavanje takšnih okoliščin vojakom omogoča izogibanje različnim obtožbam in diskreditaciji. Zavedati se morajo, da ne glede na to, kako se bodo odzvali, bo rezultat vedno enak in da bo prišlo do njihove zamenjave.

Literatura

1. Allen, D. C., 2010. *Lessons not learned. Civil-military disconnect in Afghanistan. Armed Forces Journal. September 2010.*
2. Allen, D. C., 2011. *Assessing the army profession. Parameters. The US Army War College Quarterly. Vol XLI/3. Autumn 2011.*

⁴² Motten uporablja pojem »zastrupljeni odnosi« (2009, str. 53).

3. Betz, J. D., 2004. *Civil-military relations in Russia and Eastern Europe*. London: Routledge Curzon.
4. Bruneau, C. T., in Matei, C., 2008. *Towards a new conceptualization of democratization and civil – military relations*. *Democratization* 15 (5), str. 909–929.
5. Burk, J., 1998. *The Logic of crisis and civil-military relations theory*. *Armed Forces & Society* 24 (3), str. 455–462.
6. Cohen, M., 2009. *Mc Chrystal is not Shinseki*. <http://www.democracyarsenal.org/2009/10/mcchrystal-is-not-shinseki.html>. 17. 1. 2014.
7. Dauber, C., 1998. *The practice of argument: reading the condition of civil-military relations*. *Armed Forces & Society* 24 (3), str. 435–446.
8. Drechlers, D. in Allen, D. C., 2009. *Why senior military leaders fail*. *Armed Forces Journal*. Julij 2009.
9. Feaver, D. P. in Kohn, H. R., 2001. *Soldiers and civilians. The civil-military gap and American national security*. *BCSIA Studies in International Security*. Cambridge: The MIT Press.
10. Feaver, D. P., 1996. *The civil-military problematique. Huntington, Janowitz and the question of the civilian control*. *Armed Forces & Society* 23 (2), str. 149–178.
11. Feaver, D. P., 2003. *Armed servants: agency, oversight and civil – military relations*. London: Harvard University Press, str. 75–95.
12. Furlan, B., 2012. *Civilni nadzor in delovanje vojske*. Doktorska disertacija. FDV, Ljubljana.
13. Furlan, B., 2013. *Profesionalna vojska brez strokovne avtonomije – ali je mogoče?*. *Sodobni vojaški izzivi*. Junij 2013, 15/1.
14. Galston, W., 2009. *How soon liberals forget: Is McChrystal the new Shinseki?* Dosegljivo na <http://www.newrepublic.com/blog/the-plank/how-soon-liberals-forget-mcchrystal-the-new-shinseki.html>. 17. 1. 2014.
15. Gibson, P. C. in Snider, M. D., 1993. *Civil-military relations and the potential influence: a look at the national security decision-making process*. *Armed Forces & Society* 25 (2), str. 193–218.
16. Greystone, N., 2001. *Democratic control of the armed forces of Slovenia. A progress report*. V *Civil-military relations in post-cold war Europe*, ur. Herd Greame, 5-13. Camberly: Conflict studies research center.
17. Hastings, M., 2010. *The runaway General*. *The Rolling Stone profile of Stanley Mc Chrystal that changed history*. Rolling Stone, Junij 2010.
18. Howard, M. in Paret, Pr., 1989. *Carl von Clausewitz. On war*. New Jersey: Princeton University Press.
19. Huntington, S. 1957. *The soldier and the state. The theory and politics of civil-military relations*. Boston: Harvard University Press (13. izdaja, 1998).
20. Janowitz, M., 1957 (1986). *Military elites and the study of war. The journal of conflict resolution* 1 (1), str. 9–18.
21. Jelušič, L., 1992. *Legitimnost vojaštva v sodobni družbi*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
22. Jelušič, L., 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: FDV.
23. Kemp, W. K. in Hudlin, C., 1992. *Civil supremacy over the military: its nature and limits*. *Armed Forces & Society* 19 (1), str. 7–26.
24. Kotnik, I., 2007. *Erjavec pošilja Viranta po kostanj v žerjavico*. *Časopis Delo*.
25. Krek, U., 2007. *Reforma obrambnih reform*. *Časopis Delo*.
26. Kukec, I., 1996. *Doktrina vojaške obrambe*. *Vojstvo* 96 (1): 19–60.
27. Magee, R. R., 1998. *Strategic leadership primer*. Carlisle: U.S. Army War College.

28. Moten, M., 2009. *A broken dialogue. Rumsfeld, Shinseki, and civil-military tensions.* V Nielsen, C. S. in Snider, D., *Americas civil- military relations. The soldier and the state in new era.* The Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD.
29. Rapp, E. W., 2015. *Civil-military relations: the role of military leaders in strategy making.* Parameters, US Army War College Quarterly, Vol. 45 Autumn 2015.
30. Rehkopf, Jr. D., 2011. On »The general Stanley McChrystal affair: A case study in civil-military relations«. Parameters. US Army War College Quarterly. Vol. XLI/3 Autumn 2011, str. 87–92.
31. Shiff, L. R., 1995. *Civil-military relations reconsidered: a theory of concordance.* Armed Forces & Society 22 (1), str. 7–24.
32. Snider, M. D., 2015. *Strategic insight: a new era in civil-military relations: rendering advice to those do not want it.* Carlisle, PA: Strategic Studies Institute. November 2015.
33. Snider, M. D., Nagl, A. J. in Pfaff T., 1999. *Army professionalism, the military ethic, and officership in the 21st Century.* Carlisle, PA: Strategic Studies Institute.
34. Toner, H. James. 1995. *True faith and allegiance. The burden of military ethic.* Lexington: The University of Kentucky press.
35. Ulrich, P. M., *The general Stanley McChrystal affair: A case study in civil-military relations.* Parameters, US Army War College Quarterly, Vol. XLI/1 Spring 2011.
36. US EUCOM, 2000. *The Republic of Slovenia – Defense reform study.* Stuttgart. Washington.
37. Young, T. D., 2006. *Military professionalism in a democracy. V Who guards the guardians and how. Democratic civil-military relations,* ur. Bruneau, T. in Tollefson, S. Austin: University of Texas Press, str. 17–33.
38. Young, T. D., 2009. *Institutional responsibilities and functions.* Gradivo za predavanje. Monterey: Center for civil-military relations (4. 6. 2009).

DEFINIRANJE KONCEPTOV NA PRIMERU VOJAŠKE STRATEGIJE

DEFINING CONCEPTS IN THE CASE OF A MILITARY STRATEGY

Povzetek Koncepti ali pojmi kot miselni konstrukti realnega sveta so temeljni sestavni elementi teorij, v katerih so prisotni skozi svoje definicije. Bolj enoznačno in jasno so definirani, bolj nedvoumne so komunikacija med znanstveniki in raziskovalci, opredelitev oziroma zamejitev področja raziskovanja ter konceptualizacija oziroma razčlenitev teoretskega pojma ali koncepta. V prispevku smo tako definiranje koncepta izvedli na primeru vojaške strategije. Metodološki okvir za definiranje koncepta vojaške strategije temelji na Sartorijevi metodi analiziranja konceptov in Goertzevi metodi dodajanja oziroma odzemanja pridevnikov konceptu. Z analitičnim pristopom razvitja definicije vojaške strategije smo spoznali, da lahko tudi v vojaškem slovenskem pomenoslovju bistveno pripomoremo k omejitvi tako količinske kot tudi kakovostne raznolikosti vojaških terminov, ki se pogostokrat brez jasne konotacije pojavljajo in uporabljajo v strokovnih in znanstvenih delih. Empirični koncept je lahko tudi dobro izhodišče za nadaljnje razmišljanje o smotrnosti pristopa k morebitnemu oblikovanju vojaške strategije v slovenskem prostoru.

Ključne besede *Koncept, strategija, vojaška strategija.*

Abstract Concepts as mental constructs of the real world are the fundamental components of theories where they are present through their definitions. The more the concepts are unambiguously and clearly defined, the more explicit are the communication between scientists and researchers, the definition or limitation of the object of research, and the conceptualization or analysis of the theoretical concept. In the article, we used the concept definition in the case of a military strategy. The methodological framework for defining the concept of a military strategy is based on Sartori's method of concept analysis and Goertz's method of attaching or removing adjectives to and from the concept. By using the analytical approach to the development of the definition of a military strategy, we found that in the Slovenian military semantics, too, we can significantly contribute to the limitation of both quantitative and qualitative diversity

of military terms, which often appear and are used in professional and scientific works without clear connotations. The empirical concept can also serve as a good starting point for further reflection on the rationality of the approach to the possible formation of a military strategy in the Republic of Slovenia.

Key words *Concept, strategy, military strategy.*

Uvod Vojaška strategija¹ je koncept in koncepti so gradniki teorije. Glede na to, da je teorija opredeljena kot niz izjav o razmerju med dvema ali več koncepti ali konstrukti (Jaccard in Jacoby, 2010), je pomembno, da koncepti kot temelji teorije jasno in čim racionalneje opišejo pojav zanimanja. Boljša ko je artikulacija temeljnih konceptov in odnosov med njimi v teoriji, boljša je teorija.

Vojaška strategija je tudi abstrakten koncept², saj se ga ni mogoče dotakniti, opazovati ali slišati, zaradi česar je izpostavljen dvoumnosti. Da bi lahko bil znanstveno uporaben koncept, ki temelji na verodostojni teoriji, morajo biti njegove lastnosti v končni fazi izmerljive. Sartori pri tem opozarja (1970, str. 1037–1038) na pasti metodološke nedoslednosti, saj je treba pred kvantifikacijo oziroma merjenjem in primerjavo najprej opredeliti in klasificirati lastnosti koncepta kvalitativno, torej kaj pojavu zanimanja pripada in kaj ne.

Glavni cilj prispevka je predstaviti metodologijo analiziranja konceptov Sartorija (2009) in Goertzevo (2009) metodo dodajanja oziroma odvzemanja pridevnikov konceptu ter ju preizkusiti na primeru definiranja koncepta vojaške strategije. Skromna ambicija prispevka je tudi oceniti možnosti uporabe te metodologije na drugih terminoloških in konceptualnih izzivih varnostnega in obrambnega področja, ki v družboslovni znanosti še vedno velja za precej neraziskano področje. Predmet proučevanja temelji na tezi, da količinska in kakovostna raznolikost definicije koncepta (vojaška) strategija v strateški in tudi vojaški misli povzroča težave enotnega razumevanja in obvladovanja njegove predmetne kompleksnosti. Posebna pozornost pri definiranju splošnega koncepta bo namenjena terminološki konsistentnosti, torej da se vojaška strategija ne definira le v smislu oblikovanja teorije, temveč tudi

¹ *Poznamo dve ravni vojaške strategije: operativno in razvojno. Vojaško strategijo, ki temelji na trenutnih vojaških zmogljivostih, pojmuje kot operativno strategijo. Uporablja se kot izhodišče za oblikovanje specifičnih izvedbenih oziroma kratkoročnih načrtov. Ta raven strategije se navadno nanaša na višje oziroma velike taktike (angl. grand tactics) in veščino vojskovanja (angl. operational art). Vojaška strategija, ki vključuje dolgoročno obdobje, izhaja iz ocene prihodnjih groženj, ciljev in zahtev ter ni omejena s trenutno vojaško strukturo in njenimi zmogljivostmi. Te strategije so po naravi največkrat globalne in lahko posegajo v transformacijo vojaških zmogljivosti (Lykke, 2001, str. 180). V prispevku bomo vojaško strategijo obravnavali generično, kot koncept.*

² *Abstraktnih konceptov, na primer strategije ali demokracije, v primerjavi s konkretnimi, na primer puško ali tankom, ni mogoče prikazati z določljivimi in jasno prepoznavnimi predmeti oziroma referenti, čeprav lahko tako kot konkretni koncepti izzovejo situacije, prizore in čustvene izkušnje (Borghi in drugi, 2017, str. 263–264). Zato je enotno razumevanje abstraktnih konceptov, ki jih največ obravnavajo prav družboslovne znanosti, bistveno bolj oteženo. Drugi problem abstraktnih konceptov je po navedbah Barsalouja (1987) v njihovi nestabilnosti oziroma stalni spremenljivosti, na katero močno vplivajo življenjske izkušnje, razvojni dosežki znanosti in kultura.*

na način, ki ne poseže v semantiko sedanjega področja strategije. Zato bomo pri razumevanju koncepta izhajali tudi iz etimologije termina strategija.

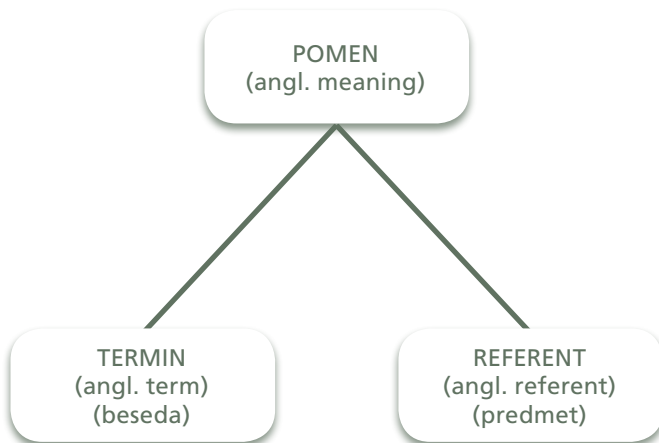
1 SARTORIJEVA VODILA IN GOERTZEVO DODAJANJE OZIROMA ODVZEMANJE PRIDEVNIKOV PRI RAZVIJANJU KONCEPTOV

Teorija je v poenostavljenem smislu, kot smo v uvodnem delu prispevka že izpostavili, niz izjav o odnosu med dvema ali več koncepti³. Zato gradnja verodostojne teorije v osnovi zahteva razumljivo in nedvoumno opredelitev konceptov, z natančno določitvijo tega, kaj vanje spada in kaj ne. V tem poglavju bomo obravnavali osrednja teoretična vprašanja, ki temeljijo na spoznanjih Sartorija in Goertza, kot so sestavine koncepta, lestvica abstrakcije, vodila za analiziranje konceptov ter dodajanje oziroma odvzemanje pridevnikov konceptom. Predstavljalajo bodo potreben metodološki okvir za poznejše definiranje koncepta vojaške strategije.

1.1 SESTAVINE KONCEPTA

Koncept je sestavljen iz treh komponent: (1) **pomenov** (angl. meanings), (2) **terminov** (angl. terms) in (3) **referentov** (angl. referents) (slika 1).

Slika 1:
Temeljna
shema sestavin
koncepta
Vir:
Sartori,
2009, str. 103.

³ Sartori (2009, str. 135) je koncept opredelil kot temeljno enoto mišljenja, na primer koncept *A* dobimo, ko se doseže sposobnost razlikovanja med *A* in med tistim, kar ni *A*.

Komponenta termin⁴ je glede na razloženo v opombi lahko izmenljiva z besedo, ob predpostavki, da je termin beseda, ki spada h konceptu. Pomen kot druga sestavina koncepta se pogosto imenuje konotacija⁵, referent pa se opredeljuje tudi kot predmet⁶. V pomenoslovju se najpogosteje govori o dveh vrstah pomenskih vrednosti, ki pravzaprav razčlenjujeta pomen, in sicer o konotativnem pomenu (konotacija) oziroma intenziji (angl. intension) ter denotativnem pomenu (denotacija) oziroma ekstenziji (angl. extension). Tako razčlemba pomena pri ocenjevanju stopnje abstrakcije opazovalnega oziroma empiričnega koncepta razlikuje tudi Sartori (2009, str. 103). Konotacija po njegovih ugotovitvah v splošnem pomeni značilnosti in/ali lastnosti, ki jih predstavlja termin, denotacija pa pri tem vključuje celoto predmetov oziroma elementov razreda⁷, ki jih obsega termin (Sartori, 1970, str. 1041)⁸.

⁴ Beseda je najmanjša razločevalna pomenska enota (morfem), s katero kaj poimenujemo, zato vsaka beseda nekaj pomeni. Večina besed je večpomenskih, njihove razlage najpogosteje najdemo v slovarjih, lahko pa so besede tudi enopomenske, kamor spadajo predvsem terminološka poimenovanja (strokovni izrazi). Termin, kot ga bomo v nadaljevanju prispevka razumeli in izhaja iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika, je torej beseda ali besedna zveza oziroma strokovni izraz, ki poimenuje pojme določene stroke oziroma panoge. Tak strokovni termin je lahko tudi na primer strategija. Besedo je treba razlikovati od leksema. Lekssem ima kot temeljna poimenovalna enota jezika namreč širši pomen od besede, saj obsega tudi stalne besedne zveze, na primer beli medved (Vidovič Muha, 2013, str. 17–25).

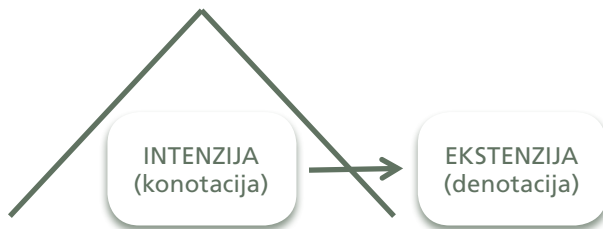
⁵ Konotacijo v tem smislu razumemo tudi kot pomen koncepta.

⁶ Pojem referent v kontekstu analize koncepta razumemo kot nekaj, kar predstavlja zaključeno celoto nečesa. V tem pomenu lahko referent pojmuje tudi kot predmet, ki ga Slovar slovenskega knjižnega jezika interpretira kot nekaj, kar obstaja neodvisno od človekove zavesti in mišljenja ter je zaznavno s čuti in umom, zlasti kot celota kakih lastnosti. Po Sartoriju (2009, str. 103, 141) so referenti realen svet, ki je poimenovan z besedami, na primer predmeti (tank), subjekti (Slovenska vojska) ali procesi (vojaška strategija).

⁷ Razred razumemo kot razvrstitev, razporeditev in razdelitev enakih oziroma podobnih značilnosti določenega termina v razred.

⁸ Podobno razlikuje med definicijo intenzije in ekstenzije tudi Pollakova (2004, str. 4). Intenzija se osredotoča na lastnosti (bistvena določila), ki so značilne za razred, ki ga definiendum opisuje, ne pa za entitete drugih razredov, ekstenzija pa se osredotoča na ekstenzijo oziroma obseg definienduma, kar pomeni, da navaja vse mogoče oziroma najznačilnejše realizacije definiranega pojma oziroma termina. Gre torej za naštevanje vseh značilnih pripadajočih elementov razreda. Skladno z leksikalnimi definicijami se koncept ali pojem, ki ga definiramo, imenuje definiendum, del, ki definira njegov pomen, je definiens. Zaradi nazornosti in boljšega razumevanja obravnavane problematike predstavljamo primer intenzije (konotacije) in ekstenzije (denotacije) na primeru termina strategija. V analitični definiciji Lidella Harta (1967, str. 321) je na primer strategija »veščina distribucije in uporabe vojaških sredstev za dosego političnih ciljev«. Termin strategija je v tem primeru definiendum, preostali del stavka, ki ta termin definira, pa je definiens. **Intenzija** – lastnosti, značilne za razred, ki ga opisuje definiendum, so na primer cilji, koncepti uporabe vojaških sredstev in vojaška sredstva. **Ekstenzija** – obseg definienduma oziroma značilni pripadajoči elementi razreda termina strategija so na primer velika strategija, splošna strategija, obrambna strategija in vojaška strategija.

Slika 2:
Intenzija in
ekstenzija
Vir:
Sartori,
2009, str. 103.

Ovrednotenju odnosa med intenzijo in ekstenzijo sledi ugotavljanje ustreznosti značilnosti termina. Nekateri koncepti lahko vsebujejo veliko značilnosti. V takem primeru je treba obogateno konotacijo termina, ki vstopa v obravnavani koncept, najprej urediti. Sartori (2009, str. 104) predlaga, da se vse značilnosti in lastnosti koncepta razdelijo v dve skupini. V prvo skupino razvrstimo značilnosti, ki jih ni mogoče opazovati oziroma so najmanj primerne za opazovanje, v drugo skupino pa tiste značilnosti, ki so primerne za opazovanje. Slednja skupina označuje ekstenzijske oziroma denotacijske značilnosti, ki so najprimernejše za označevanje in poimenovanje spoznavnega predmeta (slika 3).

Slika 3:
Primerne in
neprimerne
lastnosti intenzije
Vir:
Sartori,
2009, str. 104.

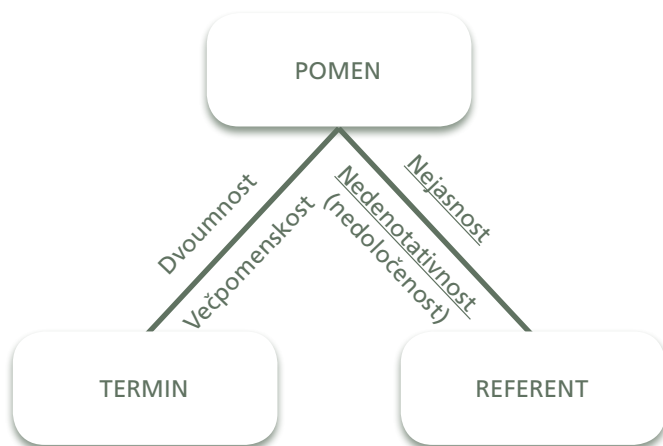

Slika 4 že sama po sebi dovolj nazorno prikazuje možnosti za napake, ki se lahko pojavijo zaradi nejasnosti oziroma dvoumnosti empiričnega koncepta. Relacija od pomena do termina je pomanjkljiva, ko je ta dvoumen in/ali večpomenski (angl. equivocal). Glede na to, da je večina terminov večpomenskih, napake ne moremo iskati v večpomenskosti termina, torej zunaj konteksta, temveč v njihovi prepletenosti, ki pa bistveno otežuje izluščitev jasnosti (v kontekstu) želenega pomena termina. Problem torej ni termin, temveč zmešnjava njegovih pomenov. Z dejavnostjo razločevanja (angl. disambiguation) pomenov termina ne dosežemo enoznačnosti (angl. univocity), torej natančnega ujemanja pomena in termina, temveč jasnost pomena. Idealno bi seveda bilo, če bi imeli opravka s terminom, ki je enopomenka, kar pa je pri raziskovanju empiričnih konceptov prej naključje

kot pravilo. Pri tej relaciji torej zmanjšujemo dvoumnosti in povečujemo jasnost pomena termina (Sartori, 2009, str. 105).

Problem relacije od pomena do referenta (desna stran slike 4) je povezan z ustreznim poimenovanjem predmeta oziroma referenta. Če to poimenovanje z vidika denotativne primernosti ni ustrezno oziroma razumljivo, dobimo koncept z brezmejnimi ali nejasnimi referenti. Ta težava se rešuje s povečevanjem njegove denotativne in/ali diskriminacijske moči (Sartori, 2009, str. 105), kar omogoča določitev meje koncepta (glej tudi vsebinske opombe pod št. 13, 14, 15 in 16).

Slika 4:
Dvoumnosti in
nejasnosti pri
konceptih
Vir:
Sartori,
2009, str. 104.

Na podlagi razlage slike 4 lahko ugotovimo, da leva stran trikotnika slike 3 predstavlja terminološki, desna stran pa denotativni problem. Hkrati smo dobili tudi kompas za odločanje o tem, katere značilnosti termina izbrati iz celotnega nabora, na katerih bi lahko temeljil koncept in za kakšen namen, torej ali za primarni namen oziroma razjasnitev koncepta ali za povečanje njegove denotativne moči (Sartori, 2009, str. 105–106). Ta kompas nam torej pomaga, da ne izberemo napačnih lastnosti, iz notranjosti trikotnika, za napačni namen.

Koncept, ki ima pomen, potrebuje termin in, če je empiričen, tudi relacijo do referentov. Glede na to, da so koncepti definirani, oblikovani in pojasnjeni prek stavkov, je za Sartorija (2009, str. 106) bistveno, kako se koncept sklada s stavkom, sestavljenim iz definienda in definiensa. V vsakem primeru mora koncept vplivati na oblikovanje stavkov, ki koncept le urejajo, in ne obratno, kar je lahko tudi eden izmed razlogov za njegovo dvoumnost in nejasnost.

Pri oblikovanju empiričnega koncepta vojaške strategije bomo izhajali iz že oblikovanih intenzionalnih definicij strategije, ki so jih razvili avtorji ali institucije. V njih je definiendum navadno definiran z nadpomenco oziroma najbližjim rodnom in vrstnimi razlikami oziroma vsaj eno bistveno značilnostjo, ki definiendum oziroma

razred definienduma ločuje od drugih pripadnikov rodu. Ker se pri takih definicijah pomen definienduma analizira, jih imenujemo tudi analitične definicije.

1.2 Lestvica abstrakcije

Zamisel o lestvici abstrakcije je povezana s problemom analize ravni, pri čemer je treba ločiti dve stvari. (1) Pri univerzalni konceptualizaciji, ki že sama po sebi predstavlja visoko abstraktno analizo ravni, termini niso nikoli rezultat opazovanja oziroma niso posledica premikanja po lestvici, ker gre za tako imenovane teoretične termine, ki so opredeljeni na podlagi njihovega systemskega pomena. Na primer pomeni izomorfizma, homeostaze, entropije ipd. so opredeljeni tako, da vsak njihov koncept nastopa v celotni teoriji. (2) V drugih primerih govorimo o tako imenovanih opazovalnih terminih, ki jih z visoko abstraktno ravno konceptualizacije izpeljemo s premikanjem po lestvici ter z abstraktnim mišljenjem in logičnim sklepanjem na podlagi opazovanja. Na primer termini, kot so skupina, komunikacija, konflikt in odločitev so lahko po eni strani uporabljeni v zelo abstraktnem ali konkretnem pomenu, po drugi strani pa se lahko tudi ne sklicujejo na neposredno opazovanje. V teh primerih so to tako imenovani empirični koncepti, ki so lahko na različnih točkah oziroma stopnjah lestvice abstrakcije in se po njih premikajo (Sartori, 1970, str. 1040–1041).

Pravila vzpenjanja in sestopanja po lestvici abstrakcije so v osnovi zelo preprosta. Koncept postane bolj abstrakten in bolj splošen z zmanjševanjem njegovih lastnosti oziroma značilnosti. V obratnem smislu to pomeni, da koncept postaja konkretnější z dodajanjem ali razvijanjem kvalifikacij, torej povečanjem njegovih lastnosti oziroma značilnosti⁹. Mair (2008, str. 186) z drugimi besedami razlaga, da so koncepti, ki so definirani s samo eno ali dvema lastnostma, zelo abstraktni in imajo širok krog uporabe, zato so na vrhu lestvice. Koncepti, ki so definirani z velikim številom lastnosti in ki imajo zato omejen obseg uporabe, so na dnu lestvice. Z gibanjem po lestvici abstrakcije lahko dosežemo zelo različne ravni vključenosti oziroma specifičnosti konceptov. Te razlike se lahko po Sartoriju (1970, str. 1041) prikažejo z razlikovanjem treh ravni abstrakcije: visoke, srednje in nizke. V kategoriji visoke ravni prevladujejo univerzalni koncepti ne glede na to, kako se konotacija žrtvuje zahtevam globalne denotacije. Koncepte visoke ravni si predstavljamo kot najvišji rod, ki lahko razvrednoti vse njegove vrste. Naslednja kategorija pri sestopanju po lestvici abstrakcije je srednja raven, ki ne dosega univerzalnosti, temveč raven splošnosti razredov ali kategorij. Na tej ravni abstrakcije niso vse razlike žrtvovane ekstenzijskim zahtevam. Koncepti srednje ravni poudarjajo podobnosti na račun edinstvenosti, zato se na tej ravni abstrakcije značilno ukvarjamo z generalizacijo konceptov. Kategorije nizke ravni predstavljajo specifično, torej konkretnost, oziroma konfigurativne koncepte, pri čemer je denotacija žrtvovana natančnosti konotacije.

⁹ Vidovič Muha (2000, str. 50–62) govori v tem kontekstu o pomenski piramidi, ki jo izoblikuje zbir medsebojno hierarhično povezanih izvrševalno pomenskih sestavin in razločevalnih pomenskih sestavin in je hkrati največje pomensko polje določenega leksema. Vzpenjanje po tako imenovani pomenski piramidi pomeni pomensko širjenje, posploševanje in približevanje pojmovno širšim denotatom, in obratno, spuščanje po pomenski piramidi je pomensko ožjenje in intenziviranje ter s tem približevanje pojmovno ožjim denotatom.

Pri kategorijah nizke ravni so bolj pomembne razlike kot pa podobnosti posameznih lastnosti, zato so tudi opredelitve na tej ravni le kontekstualne.

Sartori je vseskozi poudarjal, da lahko presplošni koncepti zaradi pomanjkljive denotacije in šibkega empiričnega razlikovanja med njimi postanejo predmet »teoretične vaporezacije« (Collier in Gerring, 2009, str. 3), zato je bilo njegovo osrednje raziskovanje usmerjeno v oblikovanje jasnih pravil in postopkov pri analiziranju konceptov. Sartorijeva pravila in postopki vodijo k natančnosti razlikovanja med alternativnimi oblikami definicij konceptov, na podlagi katerih se izvedejo razčiščevanja med sinonimi in anonimi, odpravijo dvoumnosti in nejasnosti terminov, določijo meje konceptov in podobno. Prepričan je bil, da do največjih nekonsistentnosti prihaja ravno pri opredeljevanju pomembnih terminov in konceptov¹⁰.

S pomočjo lestvice abstrakcije bomo pri razvijanju empiričnega koncepta vojaške strategije lahko na podlagi dodajanja oziroma odzemanja lastnosti, torej z gradacijo abstraktnosti, razvili tipologijo strategij s hierarhičnim odnosom.

1.3 Vodila za analiziranje koncepta

Sartori se pri svojih spoznanjih ni ustavil samo pri prepoznavanju problematike definiranja koncepta, temveč je razvil tudi metodologijo v obliki 12 vodil za odpravljanje te težave. Goertz (2006, str. 29) prepozna namen teh vodil v tem, da raziskovalce usmerjajo k natančnejšim definicijam konceptov in posledičnemu zmanjšanju njihovega učinka pomenskega razširjanja terminov. Skladno z vodili Sartori poudarja, da je ena izmed prvih stvari, ki jih je treba storiti, preden se lotimo analize koncepta, pojasnjevanje razumevanja predmeta, v našem primeru strategije. Gre za preprosto, deklarativno opredelitev, ki opisuje temeljni pomen izraza strategija v ontološkem smislu. Šele po tej opredelitvi se koncept strategije lahko modificira, da bi se lahko zagotovile ustrezne klasifikacijske, kot je na primer vojaška strategija, in hierarhične opredelitve, kot je na primer taktika. Sartorijeva vodila za analiziranje koncepta so predstavljena na sliki 5. Ker koncept strategije v številnih različicah že obstaja, bomo pri analiziranju koncepta vojaške strategije izhajali predvsem iz vodil 4 in 6, ki govorita o rekonstrukciji konceptov.

¹⁰ Primer opredelitve koncepta: »družbene revolucije so hitre, temeljne preobrazbe družbene strukture države in razredov«. Ekstenzija oziroma primeri, ki bi lahko spadali v ta koncept, so družbene revolucije, ki so se zgodile na primer v Franciji leta 1789, Mehiki leta 1910, Rusiji leta 1917, Kitajski leta 1950 in Iranu leta 1979. Navadno je »intenzija« koncepta tista, ki določa razširitev – v družboslovnih znanostih mora teorija voditi izbiro primerov. V našem primeru bi morala torej teorija družbene revolucije določiti, katere primere izbrati, kar pa ni nujno, da se sklada z vsakdanjo uporabo pojma revolucija ali neformalno idejo o tem, kateri primeri bi temu ustrezali. V praksi raziskovalci še vedno pogosto razvijajo splošne koncepte, ki temeljijo le na enem ali dveh primerih in jih nato generalizirajo na drugih državah, ki se jim zdijo podobne (Goertz, 2009, str. 183).

Slika 5:
Sartorijska vodila
za oblikovanje
koncepta
Vir:
Sartori,
2009,
str. 132–133.

Pravilo 1: Pri vsakem empiričnem konceptu zmeraj in ločeno preveriti (1), ali je dvoumen oziroma kako je pomen koncepta povezan s terminom in (2) ali je nejasen oziroma kako se pomen koncepta povezuje z referentom.

Pravilo 2a: Zmeraj preveriti, (1) ali so ključni termini, ki opredeljujejo koncept, opredeljeni, (2) ali je pomen, ki izhaja iz njihove opredelitve, nedvoumen in (3) ali pomen termina, ki smo ga opredelili, pri utemeljevanju ostaja nespremenjen, torej konsistenten.

Pravilo 2b: Zmeraj preveriti, ali so pomembni termini, ki opredeljujejo koncept, uporabljeni enopomensko in konsistentno.

Pravilo 3a: Zaradi nasprotnega dokazovanja noben termin ne bi smel biti uporabljen kot sinonim za drugega.

Pravilo 3b: Pri določanju sinonimov se postopek dokazovanja obrne; pri tem je treba upoštevati, da z dodeljevanjem različnih pomenov različnim terminom omogočamo razlikovanje med njimi brez posledic.

Pravilo 4: Pri rekonstrukciji koncepta je treba (1) izbrati reprezentativni nabor opredelitev koncepta, (2) povzeti njihove značilnosti in (3) razviti matriko, ki smiselno uredi te značilnosti.

Pravilo 5: Pri širjenju koncepta je treba zmeraj oceniti (1) njegovo stopnjo neomejenosti in (2) njegovo stopnjo denotativne diskriminacije¹¹ glede na njegovo članstvo^{12,13,14}.

¹¹ Denotativna diskriminacija (angl. denotative discrimination) (sinonima za ta izraz sta tudi denotativna/diskriminacijska primernost in denotativna/diskriminacijska moč) se nanaša na razširitev lastnosti, ki omogočajo jasnejšo izbiro oziroma določitev članstva referenta (Sartori, 2009, str. 136).

¹² Z določitvijo meja še niso razčiščene vse nejasnosti, odprta vprašanja se pojavijo zlasti pri soočanju s tako imenovanim »fuzzy set« oziroma z določanjem članstva. Ta problem je še posebno izstopajoč, ko koncept nima zadostne diskriminacijske moči. Ilustrativno lahko to prikažemo na primeru pojma elita. Koncept je pomanjkljiv glede svojih mej, vse dokler se ne opredeli pojem elita kot posebna vrsta skupine, ter je pomanjkljiv glede svojega članstva, dokler se ne izvede »izostritev« njegovega pomena znotraj elite (Sartori, 2009, str. 117).

¹³ Izostritvene definicije (angl. precisising definitions) uporabljamo zato, da natančneje opredelimo pomen nekega termina. Pri teh definicijah ne gre za nove, temveč za obstoječe termine, prav tako njihov obstoječi konvencionalni pomen le zožijo, izostrijo, saj termin podrobneje definirajo, vendar z že uveljavljenim pomenom niso v kontradikciji (Pollak, 2014, str. 4).

¹⁴ Koncept mehkih množic oziroma koncept prekrivajočih se skupin (angl. fuzzy sets) je matematična metoda upravljanja inherentno nenatančnih konceptov. Teorija je uporabna za ugotavljanje nejasno določenih pojavov, pojavov z dvoumnimi opredelitvami ali upravljanja kvalitativnosti. Negotovost, kompleksnost in nejasnost se poskušajo odstriti s pomočjo pripoznane možnosti članstva v prekrivajočih se mehkih množicah. Mehka množica je tako kot vse množice sestavljena iz elementov. Ti elementi so lahko do različne stopnje člani neke množice ali več množic. Stopnje resničnosti oziroma stopnje članstva so izražene s člansko funkcijo. Če je neka entiteta v okviru logike običajnih množic lahko element množice ($da = 1$) ali pa ni njen element ($ne = 0$), obstaja znotraj teorije mehkih množic med da in ne zvezen prehod. Članska funkcija lahko zavzame katero koli vrednost med 0 in 1 znotraj množice realnih števil. Stopnja resničnosti oziroma stopnja članstva se pogosto zamenjuje z verjetnostjo, čeprav sta pojma konceptualno različna, saj mehka resničnost predstavlja članstvo v nejasno definiranih množicah, ne pa verjetnosti nekega dogodka ali stanja (več o tem na primer Staut et al., 2005, str. 430; Rončević, 2005, str. 42–47).

Pravilo 6: *Neomejenost koncepta¹⁵ se izboljša s povečanjem števila njegovih lastnosti, z vnašanjem dodatnih lastnosti se izboljša tudi diskriminacijska primernost.*

Pravilo 7: *Konotacija in denotacija koncepta sta obratno sorazmerni.*

Pravilo 8: *Pri izbiri terminov, ki opredeljujejo koncept, je treba termine zmeraj povezati in nadzirati s pomenskim poljem,¹⁶ na katerega se termini nanašajo – to je niz povezanih, sosednjih besed¹⁷.*

Pravilo 9: *Če termin, ki opredeljuje koncept, zmede pomensko polje, na katerega se termin nanaša, je treba izbiro tega termina utemeljevati na način, da se (1) tako ni izgubilo nobeno pomensko polje in (2) da se s predstavitevijo v drugi del polja ni povečala dvoumnost.*

Pravilo 10: *Prepričati se, da je definiens¹⁸ koncepta ustrezen in jasen: ustrezen v smislu, da vsebuje dovolj značilnosti za identifikacijo referentov in njihovih meja, jasen pa v smislu, da nobena od spremljajočih lastnosti¹⁹ ni vključena med lastnosti, ki opredeljujejo koncept.*

1.4 Lestvica abstrakcije ter vpliv dodajanja in odvzemanja pridevnikov konceptom

Goertz (2009, str. 181) ugotavlja, da se dodajanje ali odvzemanje dimenzij, torej lastnosti in značilnosti, konceptu najpogosteje izvede s pridevniki, in sicer na drugi ravni abstrakcije. Pridevnik lahko pri tem predstavlja novo dimenzijo ter poveča trenutno število dimenzij druge ravni abstrakcije (dodajamo nove značilnosti) za eno, torej koncept plus (+) pridevniki. Druga, nestandardna, oblika uporabe pridevnikov se nanaša na koncept, ki spreminja oziroma zmanjšuje vrednosti obstoječih dimenzij druge ravni abstrakcije, z 1 na 0, torej koncept minus (–) pridevniki.

¹⁵ *Neomejenost koncepta (angl. boundlessness of a concept) pomeni, da ni meja pri določanju, kaj vključiti v njegovo ekstenzijo oziroma izključiti iz nje (Sartori, 2009, str. 134).*

¹⁶ *Pomensko polje (angl. semantic field) obsega pojme nekega vsebinsko povezanega področja resničnosti, ki sestavljajo sistem pojmov. Ne govori o sopomenkah, temveč o pomenih, ki so smiselno povezani z danim leksemom. Skupna lastnost združenja pomenov različnih pojmov je, da se vedejo v jeziku podobno, da jih uporabniki jemljejo kot enote, ki so si tipsko podobne, zato imajo v jeziku tudi podobne značilne zveze (na primer »mačka« vsebuje leksikalno verigo: mijavkanje, lenoba, praskanje itn.) (več o tem Stramljič Breznik, 2006, str. 286–291). Analiza pomenskega polja lahko sovпада z ekstenzijo, ne pa tudi z intenzijo (Sartori, 2009, str. 142).*

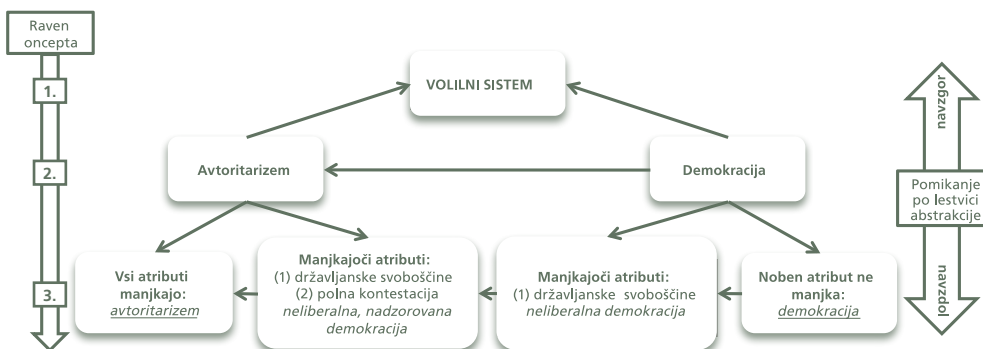
¹⁷ *Povezani pojmi (angl. associated terms) so tisti pojmi, ki pripadajo istemu pomenskemu polju (Sartori, 2009, str. 134).*

¹⁸ *V tem vodilu se definiens nanaša na definiranje pomena koncepta.*

¹⁹ *Spremljajoča lastnost (angl. accompanying property) je vsaka lastnost, ki ne spada med nujne značilnosti koncepta (Sartori, 2009, str. 136).*

Za ilustracijo predpostavimo, da koncept demokracije opredeljujejo tri lastnosti oziroma dimenzije X_1 , X_2 in X_3 , kar je potreben in zadosten pogoj, da določeno državo štejemo kot demokratično. Pri konceptih plus (+) pridevniki dodamo konceptu novo dimenzijo, X_4 , kot je primer parlamentarne demokracije. To pomeni, da mora država, ki jo štejemo med demokratične in parlamentarne demokracije, vsebovati vse štiri dimenzije – X_1 , X_2 , X_3 in X_4 . Pri konceptih minus (–) pridevniki pa je ravno obratno, glavne lastnosti demokracije se odvezemajo ($X_1 = 1$, $X_2 = 1$, $X_3 = 0$). Odvzemanje se ne nanaša samo na dimenzije, temveč tudi na spreminjanje vrednosti obstoječih dimenzij na 0. Slika 4 prikazuje tako spremembo vrednosti obstoječih dimenzij z 1 na 0 v gibanju proti levi: od demokracije k avtoritarizmu. Ko spreminjamo attribute iz 1 v 0, ustvarjamo režime, ki so vedno manj demokratični. Sliko 6 lahko razumemo tudi obratno, da z dodajanjem lastnosti avtoritarnemu režimu pridemo do demokracije.

Slika 6:
Koncept +/-
pridevniki –
spreminjanje
atributov
demokracije
Vir:
povzeto po
Goertzu,
2009, str. 191.

Z dodajanjem pridevnikov konceptu strategija na drugi ravni bomo pri oblikovanju empiričnega koncepta prišli do vojaške strategije, ki bo v ustreznem hierarhičnem in vsebinskem odnosu do preostalih vrst strategij.

2 METODA DEFINIRANJA KONCEPTA VOJAŠKE STRATEGIJE

2.1 Etimologija strategije

Etimologi pripisujejo izvor termina strategija starodavni grški besedi *strategia*, ki se nanaša na vodenje vojske oziroma na večino vojskovodij (Liddell in Scott, 1940, str. 1368; Žabkar, 2003, str. 182). V šestem stoletju so Bizantinci začeli razlikovati med taktiko kot večino vodenja enot in sodelovanja teh v boju²⁰ in strategijo kot večino o pripravi in vodenju vojne ter uporabi sile, ki je vojskovodji omogočila

²⁰ Danes je taktika vojaška veda, ki se ukvarja s proučevanjem zakonitosti oboroženega boja in uporabo znanstveno-teoretičnih dognanj pri pripravi in izvajanju bojnega delovanja. Pri tem obsega uporabo vseh dovoljnih razpoložljivih bojnih zmogljivosti, vključno s pristopom k boju, razporeditvijo sil, integracijo različnih enot in orožja ter dejavnosti v času izvajanja bojev (International Military and Defence Encyclopedia, 1993, str. 2657; Žabkar, 2003, str. 194).

obrambo njegovega ozemlja in premagati sovražnika. V tej hierarhični zasnovi je bila taktika sicer povezana s strategijo, vendar po obsegu in namenu njej podrejena. Čeprav sta se strategija in taktika med seboj razlikovali, sta obe ohranjali značilnosti vojaške teorije in prakse. Na Zahodu se je razlikovanje med strategijo in taktiko uveljavilo šele okrog leta 1700, ko je bil termin taktika preveden v francoski in nemški jezik. K temu je v tistem času najbolj pripomogel francoski maršal Jacques Antoine Hippolyte de Guibert s svojim delom Splošni esej o taktiki. Guibert v svojem delu besede strategija sploh ni omenjal, čeprav je pisal o tem, kar danes pojmuje kot strategija in taktika. Osredotočal se je predvsem na razmerje med naravo družbe, njenimi notranjimi vrednotami in cilji zunanje politike, s splošno strategijo, ki izhaja iz teh vrednot in ciljev, z oboroženimi silami ter načini njihove uporabe v bojnih taktikah (Heuser, 2010, str. 4–5). Ne glede na to, ali so pisci v svojih delih od antike naprej uporabili termin strategija ali ne, so poskušali zasnovati strategijo na podlagi praktičnih izkušenj (strategija kot dejavnost ali veščina) ali teoretičnih razmišljanj (strategija kot znanstvena disciplina), preden so jo uporabili v vojni.

Carl von Clausewitz je v svojem opusu O vojni na široko odprl vrata opredeljevanju strategije na višji in splošnejši konceptualni ravni. Čeprav je v opredelitvi strategije ohranil njen izvorni vojaški značaj, je njegova definicija strategije kot »uporaba spopada za smoter vojne« (Clausewitz, 2004, str. 103) pripeljala do povezave strategije in politike. Clausewitz je opredelil namen vojne kot »akt sile, da bi nasprotnika primorali k izpolnitvi naše volje« (Clausewitz, 2004, str. 18). Ta akt, ki izhaja iz politike kot gonilne sile vojne, pa ni le politični akt, temveč pravi politični instrument oziroma, kot je trdil Clausewitz: »vojna je samo nadaljevanje politike z drugimi sredstvi« (Clausewitz, 2004, str. 28). Tako je Clausewitz strategijo postavil na najvišjo raven, pozneje znano pod nazivom velika, splošna strategija (angl. grand strategy). Namen velike oziroma splošne strategije je vzpostaviti povezavo med politiko in strategijo na strateški ravni.

Clausewitzeva opredelitev strategije kot političnega akta je pokazala, da so bili ne glede na raven analize vsi koncepti strategije povezani z nekim političnim ciljem. Takšna, splošnejša konceptualna opredelitev strategije je omogočila, da je bilo vanjo mogoče vključiti tako vsebine vojaške taktike in velike strategije kot tudi drugih področnih strategij, na primer diplomacije in ekonomije. Tako se je utrla pot oblikovanju tipologije strategij (primer takšne tipologije prikazuje slika 8).

Po prvi svetovni vojni so praktiki in teoretiki strategije začeli pri njenem opredeljevanju razločevati še med tremi pomembnimi lastnostmi strategije, to so

cilji (angl. ends), sredstva (angl. means) in načini (angl. ways)²¹. V nadaljevanju predstavljamo definicije strategije nekaterih najpomembnejših teoretikov s področja teorije strategije, ki so pripomogli k umeščanju teh lastnosti v strategijo.

Alexandr Svechin je leta 1927 definiral strategijo kot »veščino združevanja priprav na vojno in razvrščanja operacij (angl. grouping of operations) za doseganje cilja, določenega v vojni za oborožene sile« (Svechin, 1999, str. 69). Leta 1941 je Liddell Hart definiral strategijo kot »veščino distribucije in uporabe vojaških sredstev za doseg političnih ciljev« (Liddell Hart, 1967, str. 321). V sodobnem času je Colin Gray po vzoru svojega rojaka Liddella Harta definiral strategijo kot »uporabo sile in grožnjo uporabe sile za doseg ciljev politike« (Gray, 1999, str. 17). Tudi Joseph Wylie se je pri definiciji strategije skliceval na lastnost političnih ciljev in opredelil strategijo kot »akcijski načrt, zasnovan za doseg cilja; vključno s sistemom ukrepov za uresničitev strategije« (Vuk, 2016, str. 19).

Francoz André Beaufre je prav tako označil lastnost cilji kot politično, vendar manj izrazito, saj je ni vnesel v definicijo strategije, temveč jo je izpostavil kot cilj strategije. Po Beaufreju je cilj strategije »uresničiti cilje politike z najboljšo uporabo razpoložljivih virov« (Beaufre, 1968, str. 20). Pomen cilja Beaufre ni neposredno povezal z njegovo definicijo strategije, pravzaprav ni v njej omenil niti ciljev niti politik«. Strategijo je definiral kot »veščino dialektike dveh nasprotujočih si volj, ki uporabita silo za reševanje njunih sporov« (prav tam, str. 21). V to skupino strateških mislecev, gledano s sodobnejše perspektive, vključujemo še Beatrice Heuser, ki prav tako politične cilje označuje kot temeljne lastnosti strategije. Strategijo definira kot »vez med političnimi cilji in uporabo sile ali njene grožnje« (Heuser, 2010, str. 3). Sodobni teoretiki večinoma sledijo ideji Liddella Harta, ki cilje razume kot bistveno lastnost strategije, čeprav nekateri pri tem uporabljajo svoje sinonime.

Lastnost sredstva je bila v primerjavi s cilji v opredelitvah strategij veliko pogostejše implicirana, ne pa tudi jasno izražena. Glede na to, da so bili zgodnji koncepti strategije podobni tistim, kar danes imenujemo vojaška strategija, lahko sklepamo, da so vključevali tudi sredstva. V antičnih časih so bila vojaška sredstva omejena predvsem na kopenske in pomorske sile, vendar so se skozi tok zgodovine

²¹ Obravnava teorije in prakse strategije je neizogibno povezana z vzročno-posledičnimi odnosi med pojmi, ki jih v angleškem jeziku najdemo pod »ends«, »ways« in »means« in ki v strategiji predstavljajo tako spremenljivke kot tudi njene glavne lastnosti. V slovenski strokovni terminologiji ustreznih poimenovanj zanje še nimamo. Gre za še enega v nizu mnogih strokovnih terminoloških izzivov, ki so odraz šibkega ustvarjanja knjižnega znanja v slovenščini ter posledičnega nezadostnega razvijanja lastne misli na omenjenem področju. V prispevku bomo spremenljivke »ends«, »ways« in »means« skladno s podano spodnjo obrazložitvijo poimenovali v slovenskem jeziku čim bolj splošno, in sicer kot cilje, koncepte uporabe (ali načine) in sredstva. Neposredni prevod v slovenski jezik, s čimer bi lahko poenostavili to terminološko problematiko, ne zadošča, saj ne omogoča jasnega, nedvoumnega razumevanja, kot tudi ne podaja ustrezne dimenzije pojmov. Pojem »ends« se pri proučevanju teorije in prakse strategije in strateškega načrtovanja nanaša predvsem na politične cilje, ki se v strategijah največkrat pojavljajo kot nacionalnovarnostni, obrambni in vojaški cilji, ter odgovarja na vprašanje, kaj mora biti doseženo. Pojem »ways« se nanaša na načine oziroma koncepte uporabe ter pojasnjuje, kako morajo biti doseženi politični cilji z uporabo razpoložljivih virov. Pojem »means« pa označuje sredstva, vire in instrumente, potrebne pri uresničevanju določenega koncepta uporabe za doseg političnih ciljev (glej tudi Yarger, 2010, str. 49; Vuk, 2016, str. 25–28).

razširila tudi na zračni prostor in vesolje. V opredelitvah strategije so bila sredstva izpostavljena kot instrumenti sile.

Za opredelitev pojma oziroma lastnosti sredstva v strategiji se uporabljajo različna poimenovanja, kot so sredstva (angl. means), viri (angl. resources) in instrumenti (angl. instruments). Pri poenostavitvi precej obširne definicije strategije združenega štaba oboroženih sil ZDA, na primer, Michael Handel opredeli strategijo v smislu virov, in sicer kot »razvoj in uporaba vseh virov v miru in vojni v podporo nacionalnim politikam za doseg zmage« (v Bowdish, 2013, str. 272). Na drugi strani je Ministrstvo za obrambo ZDA definiralo strategijo v smislu instrumentov nacionalne moči, in sicer kot »premišljeno idejo ali niz idej za sinhrono in integrirano uporabo instrumentov nacionalne moči za doseganje vojskovališčnih, nacionalnih in/ali večnacionalnih ciljev« (Joint Publication 1-02, 2010, str. 227).

Tretja lastnost, in sicer načini, v strategiji na podlagi razpoložljivih virov pojasnjuje različne metode uporabe oboroženih sil za doseganje vojaških ciljev (Lykke, 2001, str. 180), zato jo pogosto imenujemo tudi koncept uporabe. V definicijah strategij je ta lastnost sicer pogosto prisotna (na primer Svechin, Liddell Hart, Beaufre, Lykke, Handel, Gray, Heuser), vendar je podobno kot lastnost sredstva pomensko izpeljana v različnih besednih zvezah (»doseganje«, »razvoj in uporaba«, »priprava«, »usmerjanje«). Teorija strategije pri opredeljevanju vseh treh najpomembnejših lastnosti strategije, torej ciljev, sredstev in načinov, zelo jasno poudarja zahtevo po njihovi medsebojni uravnoteženosti, ker se s tem uravnavanjem zmanjšuje tveganje za uresničitev strategije. Drugi vidik prisotnosti teh lastnosti v strategiji je povezan z enotnejšim razumevanjem oziroma interpretacijo strategije, kar strategom olajša medsebojno komuniciranje (Vuk, 2016, str. 27).

2.2 Spremljajoči problemi strategije

Konceptualni problemi in raznolikost njihovih pomenov so pogost spremljevalec družboslovnih ved, še posebej raziskovalcev, ki se z njimi ukvarjajo. Hew Strachan je na primer komentiral, da je strategija postala univerzalna, prikrajšana za prvotni pomen in obdana z banalnostjo (v Bowdish, 2013, str. 273). Podobno ugotavlja tudi Boone Bartholomees (2010, str. 13), ki izvor problema povezuje z etimologijo koncepta strategije. Del problema, ki ga je uvidel, po njegovem mnenju izhaja iz spremenjenega razumevanja termina strategije. Termin strategija ima vojaško dediščino – klasična teorija ga je povezovala s povsem vojaško dejavnostjo v času vojne (način, kako so vojskovodje uporabili svoje sile za zmago v vojni). V klasični rabi je strategija predstavljala vojaški manever prihoda na bojišče, taktika pa sodelovanje sil v boju. Skozi zgodovinski razvoj prvotno čisto vojaškega koncepta je termin strategija doživljal svojo preobrazbo v smislu splošnosti razlage. Te spremembe se po ugotovitvah Bartholomeesa (prav tam) danes prepoznajo v treh značilnostih:

1. v strategijo se poleg tradicionalnega vojaškega elementa moči vključujejo tudi drugi elementi moči, kot sta na primer politika in ekonomija, zato večina strategov pripisuje njen pomen ne le v vojni, temveč tudi v miru;
2. s posploševanjem razlage je pojem strategija postal široko uporabljen tudi zunaj vojaškega konteksta, na primer v poslovnih, zdravstvenih in celo športnih disciplinah;
3. mutacija izvirnega koncepta strategije je na vojaškem področju pripeljala do razvoja novega pojma, in sicer delovanja (angl. operation) oziroma večšine vojskovanja (angl. operational art), ki pripisuje vojaški večšini tak pomen, kot ji ga je nekoč strategija.

Problem opredelitve strategije pa ni omejen samo na strateške študije, razširja se na celotno področje političnih znanosti. Po navedbah Giovannija Sartorija (1970, str. 1033–1036) so problemi pri opredeljevanju konceptov sprva nastali zaradi vse pogostejše družbene mobilnosti, sodelovanja in prehajanja mednarodnih meja ter posledične potrebe po prilagoditvi konceptov, ki so jih razvijale različne politične znanosti. Temu je sledila mrzlica novitizma, usmerjena v modifikacijo in rekonceptualizacijo konceptov, da bi ustrezali interesom posameznih raziskovalcev, ki so bili za svoje raziskovalno delo nagrajeni za »nove« in »izvirne« koncepte z objavo v znanstvenih revijah. Sartori (prav tam) je ta problem poimenoval raztezanje konceptov, posledice tega raztezanja pa so se kazale predvsem v izgubljanju konotativne natančnosti pri opredeljevanju strategije. Številne definicije strategije so tako brez zadostnega etimološkega sidrišča prešle meje svoje konceptualne uporabnosti.

2.3 Oblikovanje empiričnega koncepta vojaške strategije

Koncept smo začeli načrtovati z definiranjem strategije. Pri tem smo izhajali iz že oblikovanih definicij strategij, ki so jih razvili pomembnejši avtorji pri proučevanju teorije strategije ali vojaške institucije za svojo dejavnost ali pa izhajajo iz leksikografskih definicij. Ker gre v tem primeru skladno s Sartorijevimi vodili za rekonstrukcijo koncepta, bomo najprej iz reprezentativnih definicij strategije izvedli ekstrakcijo njihovih ključnih lastnosti, prikazanih v obliki matrike (vodilo 4). Matrika nam bo omogočila kontrastirati različnosti in podobnosti definicij (preglednica 1).

Preglednica 1:
Matrika definicij strategij
Viri definicij strategij:
Jomini, 1862, str. 69; Lykke, 2001, str. 179; Sunzi, 2009, str. 31, 74–75; Joint Publication 1-02, 2010, str. 227; Vuk, 2016, str. 17–20, ter definicije iz tega prispevka.

	Definicija	Vojaški	Cilji	Načini	Sredstva	Načrt	Odnos	Komentar
1.	(Sunzi) Ob upoštevanju prednosti (mojih) načrtov mora vojskovodja ustvariti situacije , ki bodo prispevale k njihovi uresničitvi .	X	X		X	X		Ustvariti situacijo, ki bo podprla načrt, pomeni usmerjati (nedoločen koncept uporabe) sredstva za doseg cilja.
2.	(Clausewitz) Strategija je uporaba spopada za cilje vojne .	X	X		X	X		Uporaba spopada je povezana z načrtom za posamezne spopade, s ciljem in tudi s spremenljivko vojaški.
3.	(Moltke) Strategija je praktična prilagoditev sredstev , ki so na voljo generalom za doseg ciljev vojne.	X	X	X	X			Prilagoditev sredstev vključuje tudi koncept njihove uporabe.
4.	(Jomini) Strategija je veščina vojskovanja , ki se izvaja na podlagi načrta in obsega celotno vojskovališče, na katerem poteka vojna.	X				X		Po tej definiciji lahko sklepamo, da gre za načrt. Razumevanje definicije je samo po sebi zelo dvoumno.
5.	(Svechin) Strategija je večšina združevanja priprav na vojno in razvrščanja operacij za doseganje cilja , določenega v vojni za oborožene sile .	X	X	X				Doseganje v tem kontekstu definicije pomeni tudi koncept uporabe. Oborožene sile se nanašajo na spremenljivko vojaški.
6.	(Mao) Znanost o strategiji se ukvarja z zakoni , ki določajo pravila vodenja vojne kot celote.	X		X				Zakoni, ki določajo pravila vodenja, so koncepti uporabe.
7.	(Liddell Hart) Strategija je veščina distribucije in uporabe vojaških sredstev za dosego političnih ciljev .	X	X	X	X			Z vključitvijo pridevnika vojaških v definiciji je ta bližje definiciji vojaške strategije kot strategije na sploh.
8.	(Beaufre) Strategija je večšina dialektike sile oziroma večšina dialektike dveh nasprotujočih si volj , ki uporabita silo za reševanje spоров , zaradi katerih je prišlo do konfrontacije.	X	X	X	X			Sila se nanaša na vojaška sredstva. Nedorečenost definicije glede ciljev je Beaufre dopolnil nekoliko pozneje z izjavo, da je cilj strategije uresničiti cilje, ki jih določi politika.
9.	(Wylie) Strategija je akcijski načrt , zasnovan za dosego cilja ; vključno s sistemom ukrepov za uresničitev strategije.		X	X		X		Akcijski načrt pomeni koncept uporabe. Ta definicija je edina, ki vključuje merila.
10.	(Lykke) Strategija je produkt ciljev, konceptov uporabe in sredstev oziroma instrumentov, s katerimi se lahko doseže določen cilj.		X	X	X			Ameriška akademija kopenske vojske je prevzela in nekoliko dopolnila Lykkejevo definicijo strategije.

	Definicija	Vojaški	Cilji	Načini	Sredstva	Načrt	Odnos	Komentar
11.	(Handel) Strategijo je definiral kot razvoj in uporabo vseh virov v miru in vojni v podporo nacionalnim politikam za dosego zmage.		X	X	X			Razvoj in uporaba se nanašata na koncepte uporabe.
12.	(Gray) Strategijo je definiral kot uporabo sile in grožnjo uporabe sile za dosego ciljev politike.	X	X	X	X			Sile se nanašajo na spremenljivko vojaški, uporaba pa na koncept uporabe. Sredstva so prepoznana v silah.
13.	(Guangqian in Youzhi) Strategija je splošen načrt za pripravo, usmerjanje priprav in izvajanje vojne.			X		X		Priprave in usmerjanje pomenijo koncepte uporabe.
14.	(Heuser) Strategija je vez med političnimi cilji in uporabo sile ali njene grožnje .	X	X	X	X		X	Uporaba sile se nanaša tako na pridevnik vojaški kot tudi na koncept uporabe.
15.	(Ministrstvo za obrambo ZDA) Strategija je premišljena ideja ali več idej za sinhrono in integrirano uporabo instrumentov nacionalne moči za doseganje vojskovališčnih, nacionalnih in/ali večnacionalnih ciljev .		X	X	X		X	Instrumenti nacionalne moči so več kot samo vojaška sredstva. Uporaba na sinhroniziran in integriran način pomeni koncept uporabe.
16.	(Ameriška akademija kopenske vojske) Strategija je odnos med cilji, koncepti uporabe in sredstvi .		X	X	X		X	
	SKUPAJ	10	13	13	11	5	3	

V reprezentativni vzorec smo zajeli 16 definicij strategij in identificirali njihove najpomembnejše skupne lastnosti (vodilo 6). Identifikacijo smo izvedli tako, da smo najpomembnejše lastnosti v definicijah poudarili krepko, sopomenke pa uvrstili v najbolj konotativno ustrezen pojem, skladen z najpomembnejšimi lastnostmi, in jih razložili v stolpcu komentarji. Tako smo bistveno zmanjšali možnosti za morebitne leksikalne razlike na področju semantike in hkrati ohranili ustrezno raven njihove abstrakcije. Na podlagi izvedene identifikacije smo v definicijah strategij izmerili frekvenco pojavljanja šestim lastnostim, in sicer (1) vojaški (angl. military), (2) cilji, (3) načini, (4) sredstva, (5) načrt in (6) odnos. Seštevek frekvence pojavljanja je pokazal, da se v definicijah strategij najpogosteje pojavljajo tri lastnosti, in sicer cilji, načini in sredstva. Naslednja najpogostejša lastnost, ki je uporabljena v definicijah, je vojaški. V petih definicijah se pojavi lastnost načrt in samo v treh lastnost odnos.

Najbližja definicija, v kateri se pojavijo vse tri najpogostejše lastnosti, je definicija strategije Arthurja Lykkeja (strategija je produkt ciljev, načinov in sredstev) ter ameriške akademije kopenske vojske, ki se je zgledovala po Lykkeju (strategija je odnos med cilji, načini in sredstvi) (Lykke, 2001, str. 179). Ti dve definiciji hkrati predstavljata tudi najboljše izhodišče za konceptualno definicijo strategije, saj so cilji, načini in sredstva tiste lastnosti strategije, ki se dopolnjujejo pri visoki stopnji abstrakcije.

Težava pri takem definiranju strategije je lahko razlikovanje oziroma enotno razumevanje identificiranih lastnosti. Ker je strategija oblikovana vnaprej, za prihodnje obdobje, s sredstvi in načini, uporabljenimi za doseg določenega cilja, vnaša v strategijo tudi pomembne vzročno-posledične učinke. Zaradi teh učinkov je v definicijo strategije smiselno vnesti lastnost načrt, s katerim zajamemo vidik ukrepov strategije (angl. course of action) in je hkrati povezan tudi s konotacijo lastnosti odnos. Poskus take definicije strategije bi bil: strategija je načrt²², ki opredeljuje, kako se sredstva in načini uporabljajo²³ za doseganje ciljev. Ta konceptualna definicija je sicer manj dvoumna, vendar še vedno ne dovolj jasna glede razumevanja lastnosti načini.

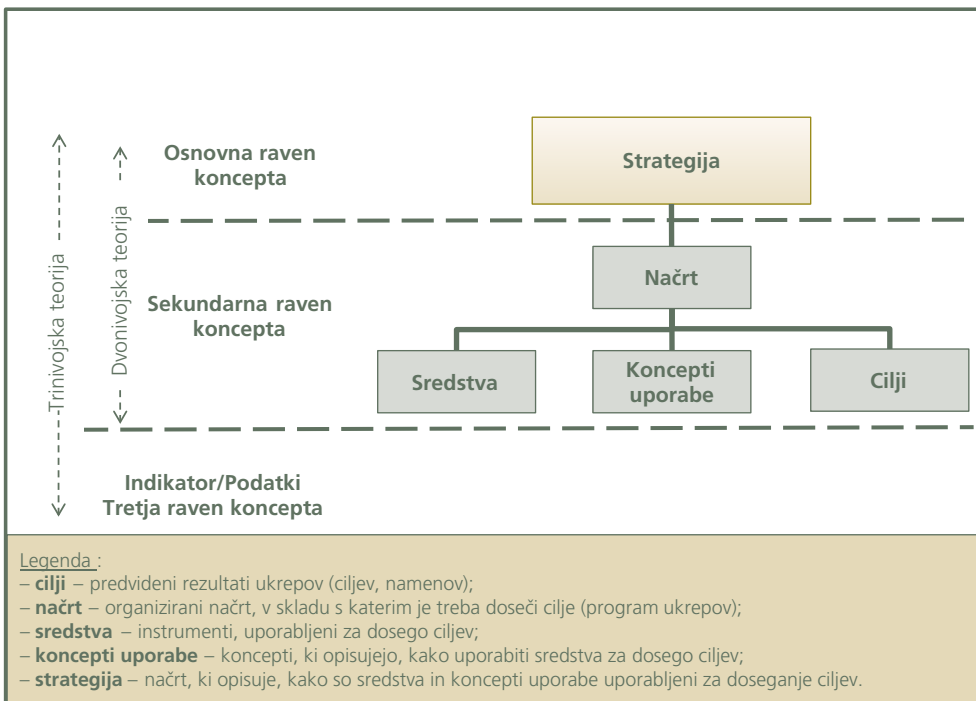
Lastnost načini ima v definiciji strategije lahko različne razlage, vendar načinov kot lastnost ne bi smeli, vsaj ne, ko gre za vprašanje strategije, enačiti z načeli vojskovanja²⁴. Razumevanje lastnosti načini v smislu konceptov uporabe je z vidika univerzalnosti razumevanja in generičnosti te lastnosti bistveno primernejše. Z različnimi koncepti uporabe oziroma načini uporabe sredstev za uresničitev ciljev namreč lahko prepoznavamo različnost strategij tako po njihovi gradaciji kot tudi klasifikaciji. Druga prednost uporabe lastnosti koncepti uporabe je v dajanju konotativnega pomena strategije tudi v miru. Lastnost koncepti uporabe tako vnaša v opredelitev strategije potrebno distinkcijo med strategijo in splošnim konceptom načrta. Strategija je namreč načrt posebne vrste, ki ne povezuje le ciljev s sredstvi, potrebnimi za njihovo uresničitev, temveč z uporabo konceptov usmerja in opredeljuje tudi načine uporabe teh sredstev (Bowdish, 2013, str. 281). Z razumevanjem lastnosti načini v smislu koncepti uporabe dobimo jasnejšo konceptualno definicijo strategije kot načrta, ki opisuje, kako so sredstva in koncepti uporabe uporabljeni za doseganje ciljev. Tak konceptualni načrt strategije, sestavljen iz ključnih pojmov, prikazuje slika 7.

²² Načrt se v tem kontekstu in v nadaljevanju prispevka ne nanaša na produkt strategije, temveč na organiziran program ukrepov, ki so v okviru strategije predvideni za doseganje ciljev. Produkt procesa oblikovanja strategije je namreč strategija, produkt procesa načrtovanja pa načrt.

²³ Beseda uporabljajo v tem primeru nadomešča pojem odnos, pojem načrt pa zagotavlja povezovalno sredstvo med sredstvi in načini.

²⁴ Upoštevanje enotnega seznama splošnih načel vojskovanja od Clausewitzja naprej ni pripeljalo do enotnih ugotovitev niti med teoretiki niti med praktiki. Posledično so države načela, ki usmerjajo poveljnike pri odločanju in vodenju bojnih delovanj, opredelile zelo raznoliko. Načela, na primer ohranjanje morale, izbira cilja, napadalnost, gospodarnost in presenečenje, namreč niso zakonitosti, ki bi zagotavljale uspeh, temveč le vodilo, ki povečuje verjetnost uspešnosti delovanj (Vojaška doktrina, 2006, str. 98), zato jih pri konceptnem opredeljevanju strategije ni mogoče jemati kot univerzalne.

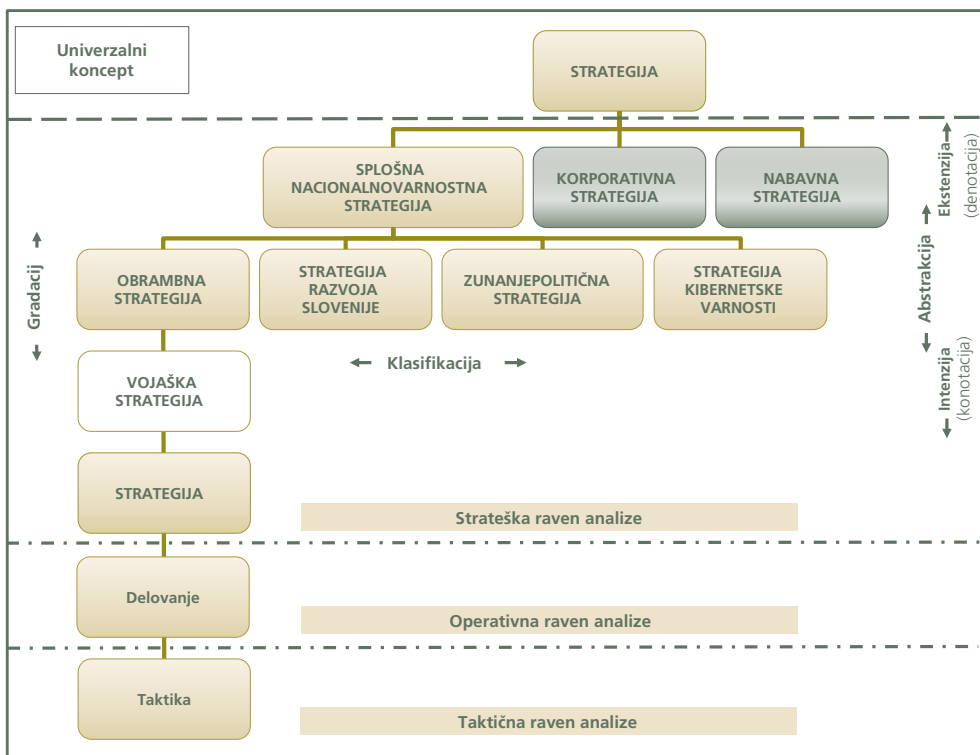
Slika 7:
Konceptualni
načrt strategije
Vir:
prirejeno po
Bowdishu, 2013,
str. 274.

2.4 Definiranje vojaške strategije

Glede na predstavljeno konceptualno opredelitev strategije je definiranje vojaške strategije razmeroma enostavna naloga. Čeprav so Sartorijeve smernice učinkovite pri rekonceptualizaciji ontološke opredelitve strategije kot koncepta, pa ne predstavljajo veliko pomoči pri opredelitvi bolj specifičnih kategorij strategije po lestvici abstrakcije. Za ta prispevek smo uporabili trinivojsko strukturo koncepta Goertza (2006), ki smo jo umestili v tipologijo strategije, prikazano na sliki 8.

Slika 8:
Tipologija strategije
Vir:
prirejeno po
Bowdishu, 2013,
str. 284.

Goertzeva struktura se začne s konceptom osnovne ravni, ki pojav zanimanja opisuje ontološko. Pojav pojasnjuje na najvišji stopnji abstrakcije, s katero artikulira pogoje, potrebne za tvorjenje koncepta (Goertz, 2006, str. 6). Specifične kategorije in tipi pojava zanimanja so izpeljani iz koncepta osnovne ravni, ki se gibljejo navzdol po lestvici abstrakcije, izpopolnjene z intenzivnostjo koncepta na podlagi dimenzij sekundarne ravni (dodajanje pridevnikov). To omogoča oblikovanje vrste večdimenzionalnih in večstopenjskih konceptov, ki so logično in hierarhično povezani z osnovno ravnjo, univerzalno konceptualizacijo pojava zanimanja. Slika 6 prikazuje primer tipologije strategije, ki ponazarja večstopenjske in večdimenzionalne dimenzije, povezane s koncepti sekundarne ravni strategije. Pri tem je treba upoštevati tudi omejenost celovitosti razprave o tipologiji strategije, glede na to, da smo se v prispevku osredotočili le na odnos med osnovnim konceptom strategije in konceptom vojaške strategije²⁵ na sekundarni ravni.

Po Goertzu (2006, str. 75) predstavlja dodajanje pridevnikov najpogostejši način dimenzioniranja konceptov. Če definiciji strategije dodamo pridevnik vojaška, bo prišlo do zožitve koncepta samo na vojaško manifestacijo koncepta. Z dodajanjem

²⁵ Vojaška strategija je ena od področnih strategij, ki se v hierarhiji strateških dokumentov nanaša na vojaško komponento nacionalne (varnostne) strategije oziroma obrambne strategije, če obstaja.

vojaških lastnosti v definicijo strategije pridemo do konceptualne oziroma ontološke definicije vojaške strategije. Na podlagi tega pristopa lahko vojaško strategijo definiramo kot **»načrt, ki predstavlja, kako se vojaška sredstva in koncepti (njihove) uporabe uporabljajo za doseganje vojaških ciljev«**.

Formula, ki smo jo razvili na podlagi Sartorijevih in Goertzevih metodoloških izhodišč, je praktično identična Lykkejevi definiciji vojaške strategije. Tudi sicer se Lykkejeva formulacija splošnega koncepta vojaške strategije pogosto uporablja pri proučevanju in razumevanju koncepta vojaške strategije.

2.5 Razprava

Definicija vojaške strategije, ki smo jo izluščili na podlagi metodoloških vodil Sartorija in Goertzeve metode dodajanja oziroma odzemanja pridevnikov konceptu, upošteva tako etimološka kot tudi semantična izhodišča termina strategije. S pomensko razčlenitvijo sedanjih splošnih definicij strategij, pri katerih smo iskali in vrednotili njihove skupne značilnosti (vojaški, cilji, načini, sredstva, načrt in odnos), smo omogočili tudi enotno razumevanje sestavin in celovitosti koncepta vojaške strategije. S sistematičnim pristopom razvitja definicije vojaške strategije smo spoznali, da lahko tudi v vojaškem slovenskem pomenoslovju bistveno pripomoremo k omejitvi tako količinske kot tudi kakovostne raznolikosti vojaških terminov, ki se pogostokrat brez jasne konotacije pojavljajo in uporabljajo v strokovnih in znanstvenih delih. Glede na to, da smo pri oblikovanju koncepta vojaške strategije upoštevali pravila pomenoslovja, ocenjujemo, da je lahko tak pristop uporaben tudi za koncipiranje drugih abstraktnih vojaških terminov. Tezo, ki smo jo v uvodu izpostavili, s to interpretacijo rezultatov raziskave v celoti potrjujemo.

Splošne definicije strategije in definicije vojaške strategije, ki jih opredeljujejo različni avtorji in terminološki slovarji, se, kot smo lahko spoznali tudi v okviru te raziskave, med seboj bolj ali manj vse razlikujejo. To predstavlja pri proučevanju kompleksnega termina največkrat nerešljiv izziv, saj se ni mogoče opreti na univerzalno definicijo, niti na definicijo, ki bi lahko pomenila konsenz med predstavniki različnih teorij. Ugotovili smo, da se termin strategija uporablja preveč ohlapno; nekateri na strategijo gledajo kot prazno črko na papirju, drugi verjamejo, da strategija predstavlja skupek nacionalnih ciljev. Problem definicije pa ni le semantika, temveč tudi kompetentna uporaba strategije kot ene najosnovnejših orodij vojaškega poklica. Z enotnim razumevanjem koncepta vojaške strategije v ontološkem smislu, ki je pravzaprav prvi metodološki korak v raziskovanju, in njenih sestavin, razvitih iz ustreznih metodoloških pravil, lahko bistveno izboljšamo strateški dialog. V tem smislu bi bilo treba znanstvena raziskovanja, ki razvijajo vojaško misel, v fazi konceptualizacije usmeriti tudi k iskanju splošnega oblikovanja koncepta določenega vojaškega termina, ki bi obsegal njegovo definicijo, opredelitev ključne lastnosti termina in analizo njihove povezanosti.

Sklep Definiranje abstraktnega koncepta je zapleten proces, zelo odvisen od konteksta. Vsak kontekst lahko obsega več mogočih definicij, od katerih pa zaradi njihove raznolikosti nobena ne omogoča univerzalne oziroma optimalne rešitve, temveč le bolj ali manj sprejemljivo alternativo. Kljub zavedanju, da so abstraktni koncepti zelo odvisni od konteksta ter podvrženi stalnemu spreminjanju, to raziskovalcev ne bi smelo zavesti k raztezanju konceptov, temveč k iskanju standardnih meril ali metodologije, ki bi prispevala k natančnosti in jasnosti njihovega opredeljevanja ter čim širši teoretični in empirični konceptualni uporabnosti. Prispevek ponuja možen metodološki okvir za analiziranje konceptov v družboslovnih raziskavah pri reševanju terminoloških izzivov, ki bi lahko pripomogel k doseganju enotnejše komunikacije znanstvenikov in raziskovalcev pri proučevanju konceptov ali pojmov.

Splošen koncept vojaške strategije, ki smo ga analizirali in definirali v prispevku, je lahko uporaben na vseh ravneh vojaškega delovanja: strateškem, operativnem in taktičnem. V praktičnem smislu je lahko prikaz oblikovanja splošnega koncepta opredelitve vojaške strategije teoretično izhodišče za razmišljanje o potrebi in umestitvi vojaške strategije v hierarhijo strateških dokumentov s področja nacionalne varnosti in obrambe Republike Slovenije. Ne nazadnje bi moralo biti iskanje odgovora na vprašanje, kako z uporabo razpoložljivih vojaških sredstev najučinkoviteje implementirati koncepte uporabe za doseganje ciljev, najpomembnejše vsakodnevno opravilo tako vojaških strategov in načrtovalcev kot tudi vseh vojaških poveljnikov.

Literatura

1. Barsalou, W. L., 1987. *The instability of graded structure: Implications for the nature of concepts*. V U. Neisser, ur. *Concepts and conceptual development: Ecological and intellectual factors in categorization*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, str. 101–140.
2. Beaufre, A., 1968. *Uvod u strategiju*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
3. Borghi, A. M., Binkofski, F., Castelfranchi, C., Cimatti, F., Scorolli, C. in Tummolini, L., 2017. *The Challenge of Abstract Concepts*. *Psychological Bulletin*, 143-3, str. 263–292.
4. Bowdish, R., 2013. *Military Strategy: Theory and Concepts*. *Political Science Department – Theses, Dissertations, and Student Scholarship*. University of Nebraska. <http://digitalcommons.unl.edu/poliscitheses/26> (3. 10. 2017).
5. Collier, D. in Gerring, J., ur., 2009. *Concepts and Method in Social Science: The tradition of Giovanni Sartori*. Oxford, New York: Routledge.
6. Gerring, J., 1999. *What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Science*. *Polity*, 31-3, str. 357–393. <http://blogs.bu.edu/jgerring/files/2013/06/Conceptformation.pdf> (11. 2. 2018).
7. Goertz, G., 2009. *Point of Departure: Intension and Extension*. V D. Collier in J. Gerring, ur. *Concepts and Method in Social Science: The tradition of Giovanni Sartori*. Oxford, New York: Routledge, str. 181–202.
8. Mair, P., 2008. *Concepts and concept formation*. V D. Porta in M. Keating, ur. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: a pluralist perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 177–197.
9. Goertz, G., 2006. *Social Science Concepts: A User's Guide*. Oxford: Princeton University Press.
10. Gray, C., 1999. *Modern Strategy*. Oxford: University Press.

11. Liddell Hart, B. H., 1967. *Strategy: The Classic Book on Military Strategy. Second Revised Edition.* London: Faber&Faber Ltd.
12. Liddell, G. H. in Scott, R., 1940. *Greek-English Lexicon.* Oxford: Claredon Press.
13. Heuser, B., 2010. *The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present.* Cambridge: University Press.
14. *International Military and Defence Encyclopedia, 1993.* Washington in New York: Brassey's (US), Inc.
15. Jaccard, J. in Jacoby, J., 2010. *Theory construction and model-building skills: A practical guide for social scientists.* New York, London: Guilford Press.
16. Joint Publication 1-02, 2010. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms.* https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf (3. 10. 2017).
17. Jomini, A. H., 2005. *The Art of War: El Paso (Texas): El Paso Norte Press.*
18. Lykke, A., 2001. *Toward an Understanding of Military Strategy.* V J. Cerami in J. Holcomb, ur. *Guide to Strategy.* U.S. Army War College, str. 179-185.
19. Pollak, S., 2014. *Luščenje definicijskih kandidatov iz specializiranih korpusov.* Slovensščina 2.0, 1-2, str. 1-40. http://www.trojina.org/slovenscina2.0/arhiv/2014/1/Slo2.0_1_02.pdf (26. 10. 2017).
20. Rončević, B., 2005. *Med jedrom in periferijo: o vlogi socio-kulturnih dejavnikov razvoja.* Teorija in praksa. 42-1, str. 29-51.
21. Sartori, G., 2009. *Guidelines for concept analysis.* V D. Collier in J. Gerring, ur. *Concepts and Method in Social Science: The tradition of Giovanni Sartori.* Oxford, New York: Routledge, str. 97-150.
22. Sartori, G., 1970. *Concept misinformation in comparative politics.* *The American Political Science Review.* 64-4, str. 1033-1053.
23. Staut, M., Kovačič, G. in Ogrin, D., 2005. *Prostorsko dožemanje Sredozemlja v slovenski Istri – analiza s pomočjo teorije mehkih množic.* ANNALES Ser. hist. sociol. 15-2, str. 427-436.
24. Stramljič Breznik, I., 2006. *Pojmovanja in poimenovanja besednih združb v slovenistiki.* *Filologija.* 46-47, str. 285-300.
25. Sunzi, 2009. *Umetnost vojne: kitajska knjiga življenja z uvodom in razlago prevajalca Johna Minforda.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
26. Svechin, A. A., 1999. *Strategy.* 3rd printing. Minneapolis, Minnesota: East View Publications.
27. Vidovič Muha, A., 2000. *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja.* Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
28. Vidovič Muha, A., 2013. *Slovensko leksikalno pomenoslovje. 2. dopolnjena izdaja.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
29. *Vojaška doktrina, 2006.* Ljubljana: Defensor.
30. Vuk, P., 2016. *Teoretični vidik odnosa med strategijo in obrambnim planiranjem na varnostno-obrambnem in vojaškem področju.* *Sodobni vojaški izzivi.* 16-1, str. 15-36.
31. Yarger, R., 2010. *Towards A Theory of Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy.* V B. Bartholomees, ur. *Theory of War and Strategy (volume 1), 4th edition,* str. 45-51. https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2010/ssi_bartholomees.pdf (10. 10. 2017).
32. Žabkar, A., 2003. *Marsova dediščina: Temelji vojaških ved. 1. knjiga.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Varnostne študije.

(VOJAŠKI) ROBOTSKI SISTEMI: MERILA ZA RAZVRŠČANJE V SKUPINE IN DRUŽBENO-ETIČNE DILEME

(MILITARY) ROBOT SYSTEMS: CRITERIA FOR CLASSIFICATION AND SOCIAL AND ETHICAL DILEMAS

Povzetek Tehnologije prihodnosti, ki nastajajo na presečišču štirih znanstvenotehnoloških domen (nano-, info-, bio- in kogno), prežemajo vse družbene sloje – oborožene sile pri tem niso izjema. Pregled pomembnejših obrambnih konceptov, ki v luči novih strategij vojskovanja predvidevajo uporabo novih vojaških tehnologij, pokaže, da v sodobnih oborožitvenih sistemih robotika vseskozi igra pomembno vlogo. Namen prispevka je identificirati in opredeliti vojaške robotske sisteme, prikazati razvrščanje teh sistemov glede na področje uporabe in stopnjo avtonomije ter odgovoriti na nekatera družbeno-etična vprašanja, ki jih prinašajo (pol)avtonomni robotski sistemi. Ugotavljamo, da splošno sprejeta definicija, ki bi pojasnjevala, kaj robotski sistem je, ne obstaja, opredelitve vojaškega robota pa so pogosto nejasne. Na podlagi teh izsledkov in po pregledu več definicij predlagamo izhodišča za oblikovanje nove definicije (vojaškega) robotskega sistema. Za konec izpostavljam še nekatere dileme, ki predstavljajo del širšega razmisleka o oceni tveganj, ki jih prinašata razvoj in uporaba avtonomnih robotskih sistemov, sprašujemo se, ali slediti svariteljskim ali proakcijskim načelom.

Ključne besede *Tehnologije prihodnosti, robotski sistemi, sistemi brez posadke, avtonomija, družbeno-etične dileme.*

Abstract Future technologies, which are emerging at the intersections of four scientific and technological domains (Nano-Bio-Info-Cogno), are now permeating all spheres of society – the armed forces are no exception. Regarding an overview of key defence concepts, which in the light of the modern strategies foresee the use of new military technologies shows that robotics has, throughout, played an important role in the context of contemporary weapons systems. The purpose of this article is to identify and define military robot systems, to present a comprehensive taxonomy of a broad range of robots and autonomy levels, and to discuss the social and ethical issues that

arise from the use of (semi) autonomous robot systems. According to the literature review, there is no generally accepted definition of a robot, and definitions of a military robot are often unclear. Based on these findings and after reviewing the definitions by several authors, we propose a few bases to develop a new definition of a (military) robot system. Finally, we highlight some dilemmas as part of a broader discussion of a risk assessment brought about by the development and use of autonomous robot systems. We debate whether to follow the precautionary or the proactionary principle.

Key words *Future technologies, robot systems, unmanned systems, ethical dilemmas.*

Uvod Študije s področij tehnologij prihodnosti, ki nastajajo na križanjih štirih znanstveno-tehnoloških domen (nano-, info-, bio- in kogno) med tehnološke inovacije današnjega časa uvrščajo aditivno proizvodnjo, robotske sisteme, senzorje in senzorske aplikacije, sisteme brez posadke, aplikacije za nevro-kognitivne izboljšave in umetno inteligenco (Sandler, 2014; Bainbridge in Roco, 2016). Trendi kažejo, da robotski sistemi v oboroženih silah delujejo v celovitih, pogosto nevarnih in sovražnih okoljih, navadno zaradi vizualnega nadziranja, sledenja in identifikacije vojaških ciljev. Naloge izvajajo daljinsko vodeno ali (pol)avtonomno na kopnem, na vodi in v njej, v zraku ter vesolju. Robotika se tesno povezuje s področjem avtomatizacije in umetne inteligence, ki robotskim sistemom omogočata t. i. kognitivno oziroma fizično avtonomijo kot sposobnost nenadzorovanega delovanja in odzivanja na zunanje okolje (Singer, 2009). Teleoperacija oziroma tehnika upravljanja sistema z oddaljenih lokacij zagotavlja delovno-operativno razdaljo med **človekom** in sistemom ter daje možnost za manipulacijo objektov z velikih razdalj. Ta tehnika je v veliko pomoč pri izvajanju nalog tako v težko dostopnih in neznanih okoljih (vesolje in globine oceanov) kot v nepredvidljivih in nevarnih razmerah (naravne nesreče ter prostori z jedrskimi in biološkimi snovmi) (Tzerachoglou in drugi, 2016, str. 23–24).

Glede na različno uporabo robotskih sistemov in njihove lastnosti se običajno sledi različnim pojmovnim opredelitvam in definicijam teh sistemov. V skladu s temi izhodiščnimi opredelitvami prihaja do njihovega razvrščanja v posamezne skupine. Namen prispevka je identificirati in opredeliti vojaške robotske sisteme; prikazati razvrščanje teh sistemov glede na področje uporabe in stopnjo avtonomije ter odgovoriti na nekatera družbeno-etična vprašanja, ki se zastavljajo ob uporabi (pol)avtonomnih robotskih sistemov. Članek je razdeljen na pet poglavij. V prvem poglavju nas zanimajo pomembnejši obrambni koncepti, ki v luči novih strategij vojskovanja predvidevajo uporabo novih tehnologij in sodobnih oborožitvenih sistemov. Kot bo razvidno iz našega prikaza, ima v sodobnih oborožitvenih sistemih robotika eno pomembnejših vlog. Drugo poglavje namenjamo pregledu temeljnih definicij in pojasnitvam terminoloških izrazov s področja vojaških robotskih sistemov ter njihovo razvrščanje v skupine. V tretjem delu prispevka se posvetimo avtonomiji vojaških robotskih sistemov, ki odpira vrsto družbenih in etičnih dilem na področju interakcije med človekom in robotom. Kdo prevzema odgovornost

za dejanja avtonomnih robotskih sistemov, se sprašujemo in razmišljanja o tem strnemo v četrtem poglavju. V sklepnem delu izpostavljamo še nekatera vprašanja in dileme, ki so lahko usmeritev za nadaljnje proučevanje implikacij vojaških robotskih sistemov na družbo in oborožene sile.

1 VOJAŠKO-TEHNOLOŠKI RAZVOJ

Tehnološke novosti in razvoj oborožitvenih sistemov sta dejavnika, ki temeljito spreminjata način vojskovanja. Nove vojaške tehnike, uporaba sodobnih oborožitvenih, komunikacijskih in obveščevalnih sistemov ter preoblikovanje sistema vodenja in poveljevanja so spremembe, ki jih vojaški strokovnjaki pogosto povezujejo s konceptom *revolucije v vojaških zadevah*. Ne glede na številne konceptualne opredelitve, vojaške revolucije temeljijo na dveh predpostavkah: države in vojaške organizacije si z integracijo naprednih tehnologij v vojaške doktrine in operativne procese zagotavljajo učinkovito delovanje in prevlado nad tistimi, ki temu ne sledijo. Z zagotavljanjem kakovostnih ravni vojaških zmogljivosti se na dolgi rok zmanjšujejo varnostna tveganja, z novimi in boljšimi vojaškimi tehnikami pa se spreminja narava vojskovanja (Raska, 2009, str. 2).

Zaradi širine nabora analiziranih sodobnih tehnologij in med drugimi uporabljene tudi zgodovinske metode proučevanja revolucij v vojaških zadevah¹ v nadaljevanju izpostavljamo naslednje raziskave in poročila.

V okviru zavezniškega poveljstva za preoblikovanje so opravili več raziskav, v okviru katerih so proučevali *trend razvoja sodobnih tehnologij*. Raziskave so temeljile na obsežnem in sistematičnem pregledu globalnega tehnološkega prostora, v katerem se razvijajo nove tehnologije, ki se v prihodnosti lahko kažejo tako v obliki (tehnoloških) groženj kot v obliki novih vojaških zmožnosti. Ena ključnih ugotovitev raziskav je, da tehnološki napredek nenehno narašča in oblikuje nove družbene tokove, pri čemer sta najpomembnejša dejavnika hitrost in zmogljivost računalniških in informacijskih sistemov. Za oborožene sile so pomembne še izboljšave *sistemov za elektronsko podporo, slikovnih sistemov in sistemov za določanje položaja, laserskih sistemov in razvoj robotskih sistemov oziroma sistemov brez posadke*. Varnost zavezništva Nato bo tudi v prihodnosti odvisna od (ne)vojaških groženj, med njimi tudi takih, ki temeljijo prav na sodobnih tehnologijah, še opozarjajo avtorji (HQ Supreme Allied Commander Transformation, 2011, 2015).

Avtorji poročila *Enabling the future, European military capabilities 2013 – 2025: challenges and avenues* (EU ISS, 2013) napovedujejo, da lahko do leta 2025 velike spremembe v vojaških zadevah pričakujemo na področju *proti-intervencijskih sistemov, daljinsko vodenih oborožitvenih sistemov in robotov, pri orožjih z usmerjeno energijo* ter na področju *kibernetskega vojskovanja*. V okviru prihajajočih (r)evolucijskih sprememb avtorji formulirajo *model verjetnih scenarijev do l. 2025*.

¹ Analitiki na podlagi proučevanja razvoja vojaških tehnologij lažje predvidijo prihodnji razvoj.

Model prikazuje trend globalizacije, trend sprememb v mednarodni skupnosti in trend tehnoloških novosti. V soodvisnosti do teh trendov je izpostavljenih več možnih scenarijev z različnimi stopnjami tveganja in ogrožanja. Pomembni indikatorji za trenutne in prihodnje vojaške zmogljivosti, ki naj bi ščitile *skupne strateške interese* EU, so sodobne in učinkovite oborožene sile, razvoj novih tehnologij, širitev spektra zmogljivosti, transformacija oboroženih sil in vzdržnost procesa zagotavljanja kakovosti (EU ISS, 2013).

Omeniti je treba tudi poročilo Ameriške napredne obrambne raziskovalne agencije (DARPA), *Breakthrough Technologies For National Security*, v katerem so naštetih dosežki in inovacije agencije s področja razvoja vojaških tehnologij (npr.: *natančno vodeno strelivo, tehnologija stealth, samovozna vozila in satelitski sistemi za izvidovanje, obveščevalno dejavnost in opazovanje* ter zmogljivi računalniški sistemi in druge (robotske) naprave s funkcijami umetne inteligence). Načrti agencije za prihodnost so usmerjeni v zagotavljanje nadzora na področju elektromagnetnega spektra in v vesolju, v izboljšanje natančnosti pozicioniranja in navigacije v času, v izboljšanje zmogljivosti sistemov brez posadke, v boljšo obrambo proti terorizmu in kibernetiskim napadom, k upravljanju velikih podatkovnih baz in v graditev zaupanja v informacijske sisteme, na katerih danes temeljijo vojaške operacije (DARPA, 2015).

Tehnološke inovacije in uporaba sodobnih vojaških tehnologij se povezujejo z novimi obrambno-varnostnimi in strateškimi diskurzi in novimi koncepti preoblikovanja obrambnih politik. Dosedanje analize prihodnjih trendov kažejo velike spremembe na področju robotskih sistemov in sistemov brez posadke, na področju razvoja umetne inteligence, naprednih materialov in razvoja vesoljskih zmogljivosti. Na področju razvijanja novih vojaških zmogljivosti, ki so nujne za zaščito *strateških interesov* držav, ZDA ostajajo *sui generis* svetovne vojaške velesile. Od 36 proučevanih držav imajo ZDA kar 50 odstotkov vseh sodobnih oborožitvenih sistemov (Kolak, 2016) in tako postavljajo smernice za nadaljnji razvoj vojaških zmogljivosti.

2 (VOJAŠKI) ROBOTSKI SISTEMI

Češki književnik Karel Čapek je leta 1921 v noveli Rossumovi univerzalni roboti (angl. *Rossum's Universal Robots*) prvi uporabil besedo robot², in takrat si je malokdo mislil, da se bodo ti stroji iz znanstvenofantastičnih knjig selili v realni svet. Oborožene sile so danes nedvomno ene prvih uporabnikov robotskih sistemov in pogosto pobudnik za razvijanje njihovih novejših različic. Vojaški robot oziroma tudi vojaški robotski sistem se po lastnostih, sestavi, funkcijah/zmožnostih in operativni uporabnosti uvršča v t. i. *kategorijo* sodobnih oborožitvenih sistemov³

² *Robota* v češčini pomeni prisilno delo oziroma tlaka (angl. *non-voluntary, forced labour*).

³ Žabkar in Svete (2011, str. 7) oborožitveni sistem definirata kot »kompleksen integrirani sistem, sestavljen iz bojnega podsistema in množice podsistemov, ki omogočajo uspešno delovanje bojnega sistema v najrazličnejših razmerah«. Novejša usmeritev na področju oborožitvenih sistemov so bojni roboti, ki se jih lahko uporablja v prvi bojni črti in so v neposrednem stiku s sovražnikom (prav tam, str. 133).

oziroma v nove generacije oborožitvenih sistemov⁴ (Freedman, 1999; O'Hanlon, 2000; Kugler, 2006; Žabkar, 2005, str. 139).

Splošno sprejeta definicija, ki bi jasno opredeljevala termin *robot*, ne obstaja, tako v znanstveni in strokovni literaturi zasledimo več različnih definicij. V nadaljevanju naše razprave izhajamo iz najbolj pogosto navedenih definicij.

S tehničnega vidika je robot sistem, ki je sestavljen iz treh glavnih delov: mehanskega dela, informacijskega dela in senzorjev (Glammnik in Veber 2012, str. 39–40). Nacionalni inštitut za standarde in tehnologijo (NIST, 2012) opredeljuje robota kot napravo, ki deluje s pomočjo pogonskega sistema in ima sposobnost kontrole, zaznavanja ter delovanja v fizičnem okolju, v katerem opravlja določene naloge. Sistem in proces operativnega delovanja podpira oziroma je podprt s t. i. vmesnikom človek-robot. Po Galliotu (2015, str. 4–5) je robot naprava z minimalno stopnjo (tehnične) avtonomije, znotraj katere lahko naprava deluje samostojno in nenadzorovano – ta lastnost omogoča sprejemanje in obdelavo podatkov iz okolja ter neposredno interakcijo z okoljem in človekom. Tudi za Singerja kot strokovnjaka za sodobno vojskovanje (2009, str. 67) je robot naprava, ki je zgrajena po vzorcu zaznava-mišljenje-dejanje (angl. *sense-think-act paradigm*), s sestavnimi komponentami: (1) senzori, s katerimi opazuje okolje in v njem zaznava spremembe; (2) procesorji ali umetna inteligenca, s pomočjo katere se odloča, kako se odzivati in (3) efektorji, s pomočjo katerih lahko po sprejetih odločitvah deluje na okolje, in sicer tako, da z delovanjem povzroči spremembo v tem okolju. Delovanje vseh treh komponent skupaj daje robotu podobo funkcionalnega umetnega organizma. Napravo, ki daljinsko vodeno ali na podlagi vnaprej programiranih vzorcev opravlja zahtevne in kompleksne naloge, z različnimi stopnjami avtonomije in pod človekovim nadzorom, imenujemo robot. Če se pri izvajanju nalog uporablja tudi oborožena sila, potem take naprave imenujemo robotska orožja ali (oborožitveni) sistemi brez posadke Melzer (2013, str. 6).

Na podlagi pregleda definicij različnih avtorjev lahko za namen tega prispevka zapišemo, da je robot oziroma robotski sistem naprava, ki je lahko daljinsko vodena (z minimalno stopnjo avtonomije) ali pa deluje brez človekovega posredovanja (pol)avtonomno (na podlagi vnaprej programiranih algoritmov). Ima sposobnost zaznavanja okolja in sprejemanja informacij ter uporabljati znanje za smiselni in namenski način operativnega delovanja. Zahtevnost nalog in kompleksnost okolja, v katerem lahko opravlja naloge, sta odvisni od stopnje avtonomije.

Takšna definicija opredeljuje širok nabor sodobnih oborožitvenih sistemov, ki se uvrščajo v skupino vojaških robotskih sistemov. Izraz robot se tako v vojaškem žargonu lahko uporablja za določeno vrsto vozil, kot so na primer avtonomna (samovozna) kopenska vozila, hkrati pa je lahko tudi figurativni izraz za avtonomno orožje. V znanstveni in

⁴ Nove generacije oborožitvenih sistemov omogočajo državam izvajanje vojaških operacij, ob tem pa ne izpostavljajo resno nevarnostim pripadnike lastnih oboroženih sil. Žabkar tak pristop in način vojskovanja imenuje nestične vojne (Žabkar, 2005, str. 139).

strokovni literaturi pogosto za vojaške robotske sisteme zasledimo tudi izraz (vojaški) sistemi brez posadke (Krishnan, 2009; Melzer, 2013; Galliot, 2015), pri čemer je treba vedeti, da niso vsi robotski sistemi tudi sistemi brez posadke.

Ameriško obrambno ministrstvo za vojaški robotski sistem uporablja izraz sistem brez posadke, definicija pa izhaja iz opredelitve vozila brez posadke, za katerega velja: (1) je vozilo z lastnim pogonom, ki na krovu nima operaterja (človeka), je daljinsko voden oziroma lahko deluje avtonomno ter je namenjen večkratni uporabi in ima nameščeno (ne)ubojno strelivo oziroma orožje; (2) v kategorijo vozil brez posadke se ne uvrščajo vozila s/z (pol)balistično zaščito, manevrirne rakete, artilerijski projektili, torpeda, mine, sateliti in senzorji (brez lastnega pogona); (3) vozila brez posadke so osnovna komponenta sistemov brez posadke (US DoD 2007, str. 1)⁵.

2.1 Razvrščanje (vojaških) robotskih sistemov

Robotske sisteme razvrščamo na več načinov – najbolj osnovno glede na njihove značilnosti: v *antropomorfno skupino* uvrščamo robote, ki so podobni človeku; v *neantropomorfno skupino* uvrščamo robote, ki imajo obliko strojev, v *lokomocijski skupini* pa so roboti, ki imajo elemente hoje (Glammnik in Veber, 2012, str. 39–40). Druga razvrščanja temeljijo bolj na specifičnih lastnostih, kot so: *velikost, vzdržljivost, stopnja mobilnosti, namen uporabe, uporabniške lastnosti in glede na povezljivost z drugimi sistemi/platformami, vrsta pogona, omejitve na najvišjo nadmorsko višino, stopnja avtonomije* ter številni drugi *funkcionalni in operativni parametri* (Farinelli in drugi, 2004; Tzerachoglou in drugi, 2016). Poznamo tudi razvrščanje *po generacijah*, pri čemer gre za razvrščanje na podlagi lastnosti in zmogljivosti različnih generacij robotskih sistemov in razvrščanje *po robotski revoluciji*, ki poteka v štirih valovih (avtomatizacija in robotizacija proizvodnje; opremljenost s senzorji, ki omogočajo zaznavanje človeka in okolja; višja stopnja avtonomije, ki omogoča popolno interakcijo s človekom in okoljem; roboti z umetno inteligenco, ki se učijo sami prek zaznav) (Pintarič in drugi, 2011, str. 160; Boesl, 2016).

Splošno najbolj uveljavljena in sprejeta razvrstitev vojaških robotskih sistemov oziroma sistemov brez posadke je glede na operativno delovanje na kopnem, v zraku, na vodni gladini in pod njo ter v vesolju:

- brezpilotni zračni sistemi (ang. *unmanned aircraft systems* – UAS),
- kopenska vozila brez posadke (ang. *unmanned ground vehicles* – UGV),
- vodna plovila brez posadke (ang. *unmanned maritime vehicles* – UMS),
 - a) površinska plovila brez posadke (angl. *unmanned surface vehicles* – USV)
 - b) podvodna plovila brez posadke (angl. *unmanned undersea vehicles* – UUV)

⁵ Razširjeno opredelitev sistema brez posadke zasledimo pri Galliotu (2016, str. 5), za katere pravi, da so skupina motornih elektromehanskih sistemov, katerim je skupno, da na krovu nimajo operaterja. Narejeni so tako, da so namenjeni večkratni uporabi in za vojaške namene uporabljajo silo (z ubojnim ali neubojnim sredstvom oziroma opravljajo druge vojaške aktivnosti za podporo oboroženim silam).

(US DoD, 2014, str. 3–8, Arkin, 1998, 3).

K tej klasifikaciji dodamo lahko še dve kategoriji:

- vesoljska plovila brez posadke (angl. *unmanned space vehicle*) – kategorija se lahko upošteva kot podkategorija preostalim trem (Galliot, 2015, str. 5),
- hibridna vozila brez posadke (amfibija) (Tzerachoglou in drugi, 2016, str. 27).

Robotske sisteme lahko v različne skupine razvrščamo na podlagi še ene pomembne lastnosti, in sicer po stopnji avtonomije. Ta razvrstitev zahteva poglobljeno razlago, zato ji namenjamo poglavje v nadaljevanju.

3 AVTONOMIJA (VOJAŠKIH) ROBOTSKIH SISTEMOV

Današnje vojaške potrebe gredo v smeri razvoja sodobnih oborožitvenih sistemov, ki delujejo v realnem času, stabilno, zanesljivo in učinkovito ter imajo (tudi) sposobnost delovanja brez človekove intervencije oziroma (stalnega) nadzora. Pomembni lastnosti takšnih (pol)avtonomnih sistemov sta sposobnost nadzora in določena stopnja avtonomije – to pomeni, da je sistem sposoben izvajati naloge na želen in pričakovan način in da je avtonomija sistema lastnost, ki omogoča samostojno delovanje z malo ali nič človekovega posredovanja. Za doseganje teh meril morajo atributi teh sistemov omogočati delovanje v dinamičnih okoljih, imeti sposobnost učenja različnih spretnosti v (povratni) interakciji z okoljem, na podlagi zaznanih dogodkov sprejemati smiselne določitve, imeti sposobnost komuniciranja z ljudmi (razumevanje in pojasnjevanje sprejetih odločitev) ter zagotavljati prenos znanja na druge sisteme (Tzerachoglou in drugi, 2016, str. 28).

Avtonomija robotskih sistemov s tehničnega vidika pomeni umikanje človeškega faktorja/operaterja iz krmilnega kroga oziroma nadzorne enote (angl. *control loop*) – posledično s tem prihaja do zmanjšanja nadzora nad sistemom, hkrati pa do povečanja stopnje avtonomije sistema. Pri avtonomiji robotskih sistemov izhajamo iz dveh predpostavk: (1) sistem ima sposobnost delovanja v skladu s cilji, predpisi in znanji, brez posredovanja človeka (Truszkowski in drugi, 2009) in (2) sistem ima sposobnost integriranega delovanja, ki vključuje zaznavanje, dojetanje, analiziranje, komuniciranje, planiranje, logično odločanje in izpeljava načrtov za doseganje začrtanih ciljev, ki jih prek vmesnika človek-robot določi človek, lahko tudi prek drugega sistema, s katerim sistem brez posadke komunicira (NIST, 2012).

Po Williamsonu (2015, str. 33) ima avtonomen sistem sposobnost razumevanja namer na višji ravni. S tako stopnjo razumevanja in zaznavanja okolja lahko sistem samodejno sprejema odločitve in ukrepe za delovanje oziroma doseganje cilja. Med več alternativami ima sposobnost odločanja in ukrepanja, ne da se pri tem zanaša na človekov nadzor in kontrolo, čeprav je oboje lahko še vedno prisotno.

Za razvrščanje robotskih sistemov glede na njihovo stopnjo avtonomije, ki je lahko kategorizirana in merjena (Williams, 2015, str. 39), si pomagamo z različnimi

lestvicami. Za našo analizo smo izbrali štiristopenjsko, ki je med strokovnjaki široko sprejeta in pogosto uporabljena.

Tabela 1:
Štiristopenjska
lestvica
avtonomije
robotskih
sistemov

Stopnja avtonomije I	Imajo jo sistemi, ki so neavtonomni in so daljinsko vodeni. Operater nadzoruje delovanje sistema, ga vodi in upravlja daljinsko.
Stopnja avtonomije II (nizka stopnja avtonomije)	Imajo jo sistemi, ki so nadzorovani (angl. <i>supervisory autonomy</i>). Operater jasno določi gibanje, smer, pozicijo in naloge, sistem naloge izvede po ukazu. Operater sistemu zagotavlja informacije in ga nadzoruje.
Stopnja avtonomije III (srednja stopnja avtonomije) ⁶	Imajo jo sistemi, ki so avtonomni pri izvedbi naloge (angl. <i>task autonomy</i>). Operater specificira glavno nalogo, sistem pa sam izpelje postopke, ki so potrebni za uspešno opravljeno nalogo – brez nadziranja operaterja. Operater ima sredstva za nadzor sistema, vendar ta ni nujen za uspešno izvedeno nalogo.
Stopnja avtonomije IV	Imajo jo sistemi, ki so avtonomni (angl. <i>full autonomy</i>). Avtonomen sistem nalogo opravi brez operaterjevega posredovanja/vložka (angl. <i>input</i>). Razdalja med operaterjem in sistemom je tolikšna, da je direkten vpliv zanemarljiv. Ti sistemi imajo lahko zmogljivost posnemanja človeka oziroma ga lahko tudi nadomeščajo. Sistemi imajo sposobnost logičnega odločanja, izvajajo lahko kompleksne naloge in operaterju poročajo v jezikovnem izrazu.

Stopnja avtonomije sistema določa obseg in kompleksnost nalog, ki jih sistem lahko opravi, s tem posredno določa tudi pogostost interakcije med človekom – operaterjem in sistemom. Kot smo že omenili, se stopnja avtonomije povečuje z umikanjem človeškega dejavnika iz krmilnega kroga oziroma nadzorne enote – s tem se zmanjšujeta nadzor nad sistemom in interakcija med človekom in sistemom. Kot nas uči multidisciplinarno vedenje o delovanju računalnikov, robotov, umetni inteligenci in modelih komunikacije je predpogoj uspešne interakcije med človekom in robotom ustrezna komunikacija.

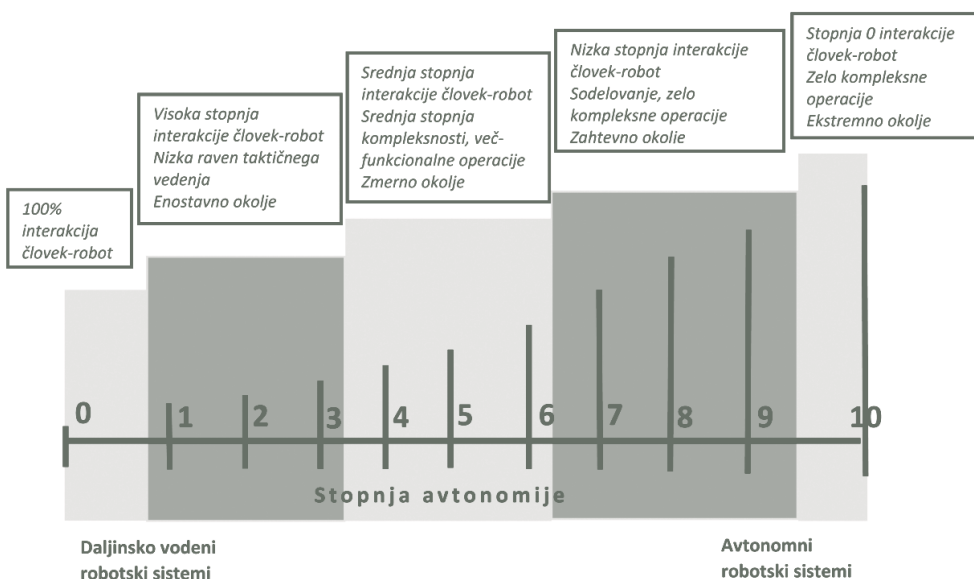
Ker za daljinsko vodene in polavtonomne sisteme velja, da se daljavi dometa (razdalja med sistemom in tarčo) pridruži še daljava daljinskega upravljanja (razdalja med upravljavcem in sistemom), je komunikacija med upravljavcem in sistemom nujna. Komunikacija med človekom in robotom se lahko izvaja v različnih oblikah, ki so odvisne od tega, ali sta človek in robot v neposredni bližini ali nista. Glede na ta dva pogoja, komunikacijo in interakcijo delimo v dve splošni kategoriji: (1) oddaljena interakcija – človek in robot sta prostorsko ločena, lahko tudi časovno, in (2) neposredna interakcija – človek in robot sta v istem prostoru (Goodrich in Schultz, 2007, str. 203). Pri proučevanju interakcije med človekom in robotom glede na stopnjo avtonomnosti so pomembni naslednji elementi: stopnja avtonomije

⁶ Drugo in tretjo stopnjo avtonomije robotskih sistemov lahko združujemo, kajti obe vključujeta polavtonomne sisteme, razlika med njima je le v primarni vlogi operaterja (Galliot, 2015, str. 6–7; Tzerachoglou in drugi, 2016, str. 27–32).

sistema, način izmenjave informacij, sestava ekipe/enote, končni cilj operacije in lastnosti okolja, v katerem sistem deluje.

Slika 1 prikazuje 11-stopensko lestvico avtonomije robotskih sistemov, za katero velja, da je na stopnji 0 sistem daljinsko voden, na stopnji 10 pa je sistem avtonomen in deluje samodejno. Pri daljinsko vodenih sistemih je interakcija med človekom in robotom 100-odstotna, naloge so nezahtevne in lahko izvedljive, okolje, v katerem sistem deluje, pa je enostavno – predvidljivo. Pri avtonomnih sistemih interakcije med človekom in robotom (skoraj) ni, naloge so kompleksne in sistem lahko deluje v ekstremnih, kompleksnih okoljih.

Slika 1:
Stopnje avtonomije robotskih sistemov in človek-robot interakcija
Vir: prirejeno po Huang, Pavek, Albus in Messina 2005, 6.

Pri razvrščanju robotskih sistemov v različne skupine glede na stopnjo avtonomije in v razmerju do interakcije med človekom in robotom se ne moremo izogniti nekaterim občutljivim etičnim vprašanjem. Eno pomembnejših vprašanj, ki se pojavlja, je, kdo bo sploh prevzel odgovornost za dejanja avtonomnih sistemov. Je za to še odgovoren človek? Lahko pričakujemo več racionalnih odločitev in manj napak in ali gre res (le) za krepitev vojaka?

4 ETIČNE DILEME UPORABE ROBOTSKIH SISTEMOV

Že iz našega predhodnega prikaza (glej tabelo 1) bi lahko sklepali, da smo še vedno kar nekaj korakov oddaljeni od popolne avtonomije robotov. Zato nam tudi misel velikega misleca Stephena Hawkinsa, ki jo je ob neki priložnosti izrekel za BBC, namreč da naj bi razvoj popolne umetne inteligence že nakazal konec človeške vrste,

še vedno zveni nekoliko tuje. Danes se še ne srečujemo z razvojem superinteligentnih bitij, ki bi prekosila človeka na področju katerekoli njegove aktivnosti. Res pa je, da se vedno več aktivnosti, ki jih je nekoč lahko opravljal samo človek, prenaša na njegove tehnične *podaljške*.

Ti izzivi se pojavljajo tudi in še zlasti na področju razvoja in uporabe robotskih sistemov v vojaške namene, saj se (se bo) narava vojskovanja ravno zaradi njih vedno bolj spreminja(la). Če je še nedolgo nazaj vojak nadzor nad potekom boja v fizičnem prostoru izvajal s pomočjo krmilne ročke v roki, kar pomeni, da je neposredno nadzoroval potek dogajanja na bojnem polju, se v današnjih načinih bojevanja v kiberprostoru izvajanje vojaških operacij in nadzor nad bojiščem prepušča računalniškimi programom, vojak pa se pojavlja samo še v funkciji vojaškega stratega. Zato je še kako nujno razmišljati o – če uporabimo terminologijo Von Neumanna izpred nekaj desetletij – prihodnjem razvoju avtomatiziranega samoreprodukta (angl. *self-reproducing automat*) (Von Neumann, 1966, str. 64), ki so zmožni delovati neodvisno od ljudi. Razvoj novih vojaških tehnologij bo potekal še naprej, kljub morebitnim tveganjem. Pri tem razvoju bo pomembno vlogo igrala tudi hitrost, ki je povezana s sodobnim načinom vojskovanja. V okviru scenarijev, ki predpostavljajo, da bo hitrost morebitnega napada in odgovora na to preseгла človekovo zmožnost, da reagira, se predvidevajo protiukrepi avtonomnih sistemov (Caton, 2013). To pomeni, da naj bi ti sistemi, ki bi delovali neodvisno od človeka, zmogli identificirati napad in tudi oceniti, kdo in na kakšen način naj odgovori na napad.

Opisani scenariji odpirajo celo vrsto varnostnih in širših družbenoetičnih dilem. Te dileme predstavljajo del širšega razmisleka o tveganjih, ki so povezane z razvojem novih naprednih tehnologij. Ob avtonomnem in od človeka neodvisnem odzivu robotskih sistemov se namreč logično zastavi vprašanje, ali ne obstaja tveganje, da se s tem sproži verižna reakcija nekontroliranih vojnih eskalacij.

Zaradi možnosti prihodnjega razvoja katerekoli nove napredne tehnologije je pomembno, da vzpostavimo že v njenih zgodnjih fazah razvoja temelje etičnim presojam, ker le tako lahko pridemo do objektivnih ocen o njihovih prednostih in morebitnih tveganjih. Tudi pri oceni tveganj, ki jih prinašajo avtonomni robotski sistemi, pa naj gre za njihovo rabo v miroljubne ali vojaške namene, je treba izhajati iz teh svariteljskih načel (angl. *precautionary principles*), hkrati pa je treba znotraj splošnih načel upoštevati tudi posebnosti uporabe avtonomnih robotskih sistemov v vojni. V Evropi smo neprimerno bolj naklonjeni t. i. svariteljskim *načelom* (angl. *precautionary principle*). Svariteljska načela se ukvarjajo predvsem s preprečevanjem negativnih posledic razvoja novih tehnologij (Mali, 2016 in 2009). Upoštevajo naslednjo *logiko*, ki se je v Evropi najprej uveljavila pri razvoju gensko spremenjenih organizmov: če znanstveni podatki v zvezi s širjenjem v okolje ne omogočajo nedvoumne ocene tveganj za okolje, je treba te aktivnosti takoj ustaviti (Mali, 2004). V ZDA v skladu s filozofijo *proakcionizma* (angl. *proactionarism*) prednost dajejo tistim možnostim razvoja novih tehnologij, ki se kažejo kot najbolj obetavne. Steve Fuller in Vera Lipinski sta *ontološko* razliko med svariteljskim

načelom in proakcijskim načelom jedrnato opisala: »Zagovorniki svariteljskega načela pravijo, da smo zavezani neki višji entiteti, t. i. *naravi* kot taki, in z njo povezanemu metafizičnemu smislu našega življenja (da ne omenjamo zgolj golega preživetja). V nasprotju s tem zagovorniki proakcijskega načela pravijo, da mi nismo samo del te narave; s svojim obstojem ji šele dajemo smisel; če ne bi služila našim namenom, narava ne bi imela nikakršnega smisla« (Fuller in Lipinski, 2014, str. 99).

Glede vprašanja, ali slediti svariteljskim ali proakcijskim načelom glede nadaljnega razvoja avtonomnih robotskih sistemov, je najbrž treba še toliko bolj nedvoumno podpreti prvo opcijo. Dejstvo, da človeška vrsta nameni toliko znanja in energije v izdelavo tehnologije, ki naj bi bila uperjena (vsaj na dolgi rok) zoper njo samo, odpira celo vrsto splošnih etičnih dilem. Zaradi vseh specifičnosti, ki izhajajo iz morebitnih prihodnjih uporab te tehnologije za vojaške namene, so zadeve na področju etičnih vprašanj še toliko bolj kompleksne, kot kaže primer njene rabe za nevojaške namene. Jeremy Straub predlaga, tudi s sklicevanjem na Asimove *tri zakone robotike*⁷, da bi v zvezi z vojaško uporabo avtonomnih robotskih sistemov (npr.: uporaba brezpilotnih letalnikov, vojskovanje v kiberprostoru itn.) morali upoštevati naslednja minimalna etična načela vojskovanja (Straub, 2016, str. 45–46):

1. Pri uporabi avtonomnih robotskih sistemov bi morali zahtevati višjo stopnjo natančnosti, ko gre za predpostavljene cilje napada. Višja stopnja natančnosti bi kompenzirala tveganja, ki so povezana z nepredvidljivimi *tehničnimi* težavami. Pri tem bi se stopnja zahtevane natančnosti lahko prilagajala vsakokratnim okoliščinam, podobno kot takrat, ko ocenjujemo smiselnost neke vojaške operacije, v kateri sodeluje samo živa vojaška sila, glede na predvideno število žrtev.
2. Strategije, ki so zamišljene za bojevanje avtonomnih robotskih sistemov, bi morale upoštevati stranske učinke vojaških operacij, ki ne zadevajo neposredno vojaške sile. Takšni primeri so napadi na civilno infrastrukturo. Na primer, uničenje električnega omrežja lahko vodi v uničenje celotne oskrbe ranjencev v bolnišnicah in hrambe živil. Ti negativni posredni učinki bi se morali nujno upoštevati v okviru vojskovanja z avtonomnimi robotskimi sistemi.
3. Uporaba robotov za vojaške namene bi morala zagotoviti tako vojakom kot civilnemu prebivalstvu čim večjo možnost preživetja, kar naj bi veljalo tudi za vse mejne situacije.

To zadnje načelo je zlasti pomembno pri uporabi sistemov brez posadke in drugih vojaških tehničnih naprav, ki jih človek ne upravlja z neposredno fizično prisotnostjo. Isto velja za vojskovanje v kiberprostoru. Kot opozarja E. Tyugu, se prav pri vojskovanju v kiberprostoru, v katerem se uporablja programska tehnologija, pojavlja največ tveganj. Zaradi programskih napak namreč lahko prihaja do nepričakovanih rezultatov, nezadostne presoje, kakšno odločitev sploh sprejeti glede na dano situacijo, nepravilnih interpretacij navodil bojnim *agentom*, kratkemu stiku

⁷ *Asimov je postavil naslednje tri (moralne) zakone robotike: (1) robot naj ne bi škodoval človeški vrsti oziroma s svojim nedelovanjem dovoljeval, da do tega pride; (2) robot se mora pokoriti pravilom (ukazom), ki jih postavlja človek, razen če so ta v nasprotju s prvim moralnim zakonom robotike; (3) robot mora ščititi svoj lastni obstoj, razen če je v nasprotju s prvim in drugim moralnim zakonom robotike (Asimov, 1984).*

med temi, ki ukazujejo, in temi, ki izvajajo vojaške operacije, celo do *formiranja nezaželenih koalicij* (Tyugu, 2012).

V okviru naše razprave smo se dotaknili samo nekaterih najbolj splošnih etičnih dilem, ki so povezane z rabo robotskih sistemov za vojaške namene in z vedno bolj prisotnimi trendi njihove avtonomizacije v odnosu do človeka. V zvezi z razvojem robotike in umetne inteligence se porajajo številne druge družbene in etične dileme, ki se jih v prispevku ne lotevamo. Bodo pa prav te nove dileme in vprašanja vodili k najrazličnejšim nazorskim, političnim in strokovnim razmislekom. Tako kot v primeru izhodiščnih definicij robotskih sistemov, njihovem razvrščanju glede na različna namenska in funkcionalna merila, o čemer smo v našem članku obširno razpravljali, bomo tudi v zvezi z *etiko* novih kibernetičnih načinov vojskovanja težko prišli do konsenza. Upajmo le, da ta tehnologija, naj bo uporabljena za en ali drug namen (obrambo, varnost itn.), ne bo vodila v smeri distopičnih družbenih scenarijev.

Sklep Glede na vsestransko uporabnost robotskih sistemov in njihove funkcionalne lastnosti sledimo različnim pojmovnim opredelitvam in definicijam teh sistemov. Na podlagi pregleda definicij različnih avtorjev, ki smo jih predstavili v našem prispevku, lahko na splošno zapišemo, da je (vojaški) robot oziroma (vojaški) robotski sistem naprava, ki je lahko daljinsko vodena (z minimalno stopnjo avtonomije) oziroma deluje brez človekovega posredovanja – (pol)avtonomno, na podlagi vnaprej programiranih algoritmov. Ima sposobnost zaznavanja okolja in sprejemanja informacij ter uporabljati znanje za smiseln in namenski način operativnega delovanja. Za vojaške namene lahko delujejo s silo, z ubojnim ali neubojnim sredstvom ali izvajajo druge aktivnosti za podporo oboroženim silam. Zahtevnost nalog in kompleksnost okolja, v katerem sistem lahko opravlja naloge, pa sta odvisni od stopnje avtonomije. Z umikanjem človeka – operaterja iz krmilnega kroga oziroma nadzorne enote prihaja do zmanjševanja nadzora nad sistemom in frekventnosti interakcije s človekom, posledično pa se povečuje stopnja avtonomije robotskega sistema.

Po osnovnih karakteristikah in zmogljivostih robotske sisteme razvrščamo v skupine glede na obliko, velikost in naloge, ki jih sistem lahko opravi. Glede na operativne lastnosti jih razvrščamo lahko še po stopnjah avtonomije, glede področja uporabe pa na kopenska in hibridna vozila, brezpilotne zračne sisteme, vodna, površinska, podvodna in vesoljska plovila.

V prispevku izpostavljamo nekatere dileme, ki predstavljajo del širšega razmisleka o tveganjih in so povezane z razvojem novih naprednih tehnologij. V primeru avtonomnega in od človeka neodvisnega delovanja robotskih sistemov se zastavlja vprašanje, ali ne obstaja tveganje, da se s tem sproži verižna reakcija nekontroliranih vojnih eskalacij, ali gre res pričakovati več racionalnih odločitev in manj napak. Pri oceni tveganj, ki jih prinašajo avtonomni robotski sistemi, pa naj gre za njihovo rabo v miroljubne ali vojaške namene, je treba izhajati iz svariteljskih načel, hkrati pa delovati v skladu s previdnostnimi in proakcijskimi načeli. Previdnostno bomo delovali z zagotavljanjem višje stopnje natančnosti sistemov, ki lahko kompenzira

tveganje, z oblikovanjem strategij, ki upoštevajo negativne stranske učinke operacij robotskih sistemov in da bo uporaba vojaških robotskih sistemov zagotovila čim večjo možnost preživetja, tako vojakov kot civilnega prebivalstva. Zmožnost avtonomnega delovanja robotskih sistemov pomeni tudi samodejno odločanje o tem, kdaj človeku vzeti življenje. Ob tem se sprašujemo, ali uporaba vojaških robotskih sistemov vodi v depersonalizacijo in dehumanizacijo vojskovanja in ali je umik človeka – operaterja, ki ima sposobnost logičnega razmišljanja, res pravilna odločitev?

Literatura

1. Arkin, R. C. 1998. *Behavior-based robotics*: MIT press.
2. Asimov, I. 1984. *The Bicentennial Man. V: Philosophy and Science Fiction*. Ur: Philips, M., str: 183-216. Buffalo: Prometheus Books.
3. Bainbridge, W. S. in Roco M. C. (ur.) 2016. *Handbook of Science and Technology Convergence*. AG Switzerland: Springer International Publishing.
4. Boesl, B. D. in B. Liepert. 2016. *4 Robotic Revolutions – Proposing a holistic phase model describing future disruptions in the evolution of robotics and automation and the rise of a new Generation 'R' of Robotic Natives*. International Conference on Intelligent Robots and Systems, October 9–14, 2016.
5. Caton, J. 2013. *Exploring the prudent limits of automated cyber attack*. 5th International Conference on Cyber Conflict. Eds. K. Podins, J. Stinissen, M. Maybaum Tallinn: NATO CCD COE Publications, str. 1–16.
6. Defense Advanced Research Projects Agency – DARPA. (2015). *Breakthrough Technologies For National Security*. http://www.darpa.mil/attachments/DARPA_2015.pdf (29. marec 2017).
7. EU Institute for Security Studies. 2013. *Enabling the future. European military capabilities 2013–2025: challenges and avenues*, ur: Antonio Missiroli. Paris: Corlet Imprimeur.
8. Farinelli, A., L. Iocchi in D. Nardi. 2004. *Multi-Robot Systems: A classification focused on coordination*. IEEE Transactions on System Man and Cybernetics, part B: 2015–2028.
9. Freedman, L. 1998. *The Revolution in Strategic Affairs*. The Adelphi Papers 38 (318): 73–78.
10. Fuller, S. in V. Lipinska. 2014. *A Proactionary Imperative*. Hampshire and New York: Palgrave Macmillan.
11. Galliot, J. 2015. *Military Robots: Mapping the Moral Landscape*. Surrey, U.K.: Ashgate.
12. Glamnik, A. in M. Veber. 2012. *Robotika*. Ljubljana: Konzorcij šolskih centrov Slovenije v okviru projekta MUNUS 2.
13. Goodrich, M. A. in A. C. Schultz. 2007. *Human–Robot Interaction: A Survey*. Foundations and Trends in Human–Computer Interaction, 1 (3): 203–275.
14. Huang, H.-M., K. Pavek, J. Albus in E. Messina. 2005. *Autonomy Levels for Unmanned Systems (ALFUS) Framework: An Update*. SPIE Defense and Security Symposium, Orlando, Florida. http://ws680.nist.gov/publication/get_pdf.cfm?pub_id=822672 (18. november 2017).
15. HQ Supreme Allied Commander Transformation, Defence Planning Policy and Analysis Branch. 2015. *Technology Trend Survey: Future Emerging Technology Trends*. http://www.act.nato.int/images/stories/events/2012/fc_ipr/technology_trend_survey_v3.pdf (6. avgust 2018).
16. Kolak, A. 2016. *Trend uporabe sodobnih oborožitvenih sistemov v oboroženih silah: primerjalna in kvantitativna analiza*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
17. Krishnan, A. 2009. *Killer robots: legality and ethicality of autonomous weapons* Farnham: Ashgate Publishing Limited.
18. Kugler, R. L. 2006. *Policy Analysis in National Security Affairs: New Methods for New Era*. Washington, D.C.: National defence University Press.

19. Mali, F. 2016. *The cognitive and practical relevance of technological visions*. V: Hurlbut, J. B. in Tirosh-Samuels, Hava (ur.). *Perfecting human futures: transhuman visions and technological imaginations*, (Technizukünfte, Wissenschaft und Gesellschaft). Wiesbaden: Springer VS., str. 179–194.
20. Mali, F. 2009. *Bringing converging technologies closer to civil society : the role of the precautionary principle*. *Innovation: the European journal of social science research*, 22 (1): 53–75.
21. Mali, F. 2004. *Recent dilemmas in the social and legal regulation of biotechnology in the European Union*. *Vest: Tidskrift för vetenskaps- och teknikstudier*, 17 (3-4): 39–60.
22. Melzer, N. 2013. *Human Rights Implications of the Usage of Drones and Unmanned Robots in Warfare*. Brussels: European Parliament, Directorate-General for External Policies.
23. National Institute of Standards and Technology – NIST. 2012. *Autonomy Levels for Unmanned Systems (ALFUS) Framework: Volume 1—Terminology, Version 2.0*. NIST Special Publication 1011-I-2.0.
24. North Atlantic Treaty Organization – NATO). 2010. *Strategic Concept 2010*. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm (21. marec 2016).
25. O'Hanlon, M. E. 2009. *The Science of War: Defense Budgeting, Military Technology, Logistics, and Combat*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
26. Pintarič, T., M. Hočevar, J. Čurk in A. Gorenc. 2011. *Avtomatizacija in robotika*. Ljubljana: Zavod IRC. <https://bit.ly/2pTMW2v> (31. maj 2017).
27. Raska, M. 2009. *The Revolution in Military Affairs and Security of Small States: Israel's RMA Trajectory and Force Modernization Programs (1995 – 2008)*. International Studies Association. 2009 Annual Meeting, str. 1–32.
28. Sandler, R. L. 2014. *Ethics and Emerging Eechnologies*. E-book: Palgrave Macmillan.
29. Singer, P. W. 2009. *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century*. New York: Penguin Group.
30. Straub, J. 2016. *Consideration of the use of autonomous, non-recallable unmanned vehicles and programs as a deterrent or threat by state actors and Others*. *Technology in Society* 44: 39–47.
31. Truszkowski, W., Hallock, H., Rouff, C., Karlin, J., Hinchey, M., Rash, J. L., in Sterritt, R. 2009. *Autonomous and Autonomic Systems: With Applications to NASA Intelligent Spacecraft Operations and Exploration Systems*. Berlin: Springer.
32. Tzerachoglou, A., I. Ypatidis in G. P. Kladis. 2016. *Intelligent Robotic Systems for Military Use, from Past to Present and Beyond: A Comprehensive Review and Taxonomy*. *Journal of Applied Mathematics & Bioinformatics* 6 (3): 23–44.
33. Tyugu, E. 2012. *Command and control of cyber weapons*. V C. Czosseck, R. Ottis, K. Ziolkowski ur. *Cyber Conflict (CYCON)*, 2012 4th International Conference on Cyber Conflict, Talinin: IEEE, 2012, str. 333–343. <https://bit.ly/2A9D8Hz> (20. marec 2018).
34. United States of America, Department of Defence – DoD (2007). *Unmanned Systems Integrated Roadmap 2007–2032*. <https://bit.ly/2yCt3Be> (3. maj 2017).
35. Von Neumann, John (1966). *Theory of Self-reproducing Automata*. Urbana and London: University of Illinois Press.
36. Williams, A. 2015. *Defining Autonomy in Systems: Challenges and Solutions*. V Williams, P. A. in P. D. Scharre ur. *Autonomous Systems: Issues for Defence Policymakers*, 27–62. Norfolk, Virginia: NATO Allied Command Transformation.
37. Žabkar, A. in U. Svete. 2011. *Sodobni oborožitveni sistemi. Del I, (Življenjski cikli, načini nabave in faze razvoja)*, (Knjižna zbirka Maklen). Ljubljana: FDV.
38. Žabkar, A. 2005. *Izzivi tretjega tisočletja in oborožene sile. V Sodobno vojaštvo in družba*, ur. Anton Bebler, 129–145. Ljubljana: FDV.

STRATEŠKO KOMUNICIRANJE KOT ELEMENT MOČI DRŽAVE

STRATEGIC COMMUNICATIONS AS AN ELEMENT OF STATE POWER

Povzetek Zgodovina kaže, da so bili ljudje vedno, še pred izbruhom vojne, deležni vplivov v obliki pojasnil, razlag, informacijskih kampanj in podobnega, kar pa je bilo zelo odvisno od tega, kako so razmere videli ali jih želeli prikazati pomembni akterji, predvsem aktualna oblast. Vodstvo države torej komunicira tako z državljani svoje države kot z državami oziroma oblastjo in državljani drugih držav ter naddržavnimi in nedržavnimi subjekti. Namen tega komuniciranja je doseči ali podpirati dosego določenega strateškega cilja, h kateremu so usmerjeni vse dejavnosti in elementi moči države, tudi njenih oboroženih sil. Komunikacijska strategija in njeno ustrezno izvajanje lahko odločilno prispevata k uresničevanju nacionalnih ciljev, država pa lahko z učinkovitim strateškim komuniciranjem deluje tudi v podporo njenim oboroženim silam in odločilno prispeva k varnosti države. Zato je strateško komuniciranje element in orodje moči države, ki ga je treba ustrezno uporabiti.

Strateško komuniciranje izvajajo tudi zavezništva, pa tudi naddržavni in nedržavni subjekti. Zveza Nato je razvila politiko in koncept strateških komunikacij, ki to zahtevno in široko področje natančno opredeljuje. Kljub temu marsikdaj in v številnih državah, tudi članicah zavezništva, pojem strateškega komuniciranja enačimo (le) z odnosi z javnostmi.

Ključne besede *Komuniciranje, strategija, strateško komuniciranje, oborožene sile, država, javnosti, informacijsko delovanje, psihološke operacije.*

Abstract History has shown that even before the outbreak of a war, people were influenced by different clarifications, explanations, information campaigns and the like. These instruments, however, were strongly conditioned by how the situation was perceived or wanted to be shown by important actors, especially the authorities in power. State

management therefore uses this means to communicate with the citizens of their country as well as with the countries or authorities and citizens of other countries as well as with transnational and non-state entities. The purpose of this communication is to achieve or support the achievement of a specific strategic goal, which all activities and elements of state power, including its armed forces, aim for. The communication strategy and its proper implementation can make a decisive contribution to the achievement of national goals. The state, on the other hand, can use effective strategic communications to support its armed forces and decisively contribute to the country's security. Strategic communications are therefore an element and tool of state power, which, however, needs to be used in a proper manner. Strategic communications are also carried out by alliances, as well as transnational and non-state actors. NATO has developed strategic communications concept and policy, which accurately defines this demanding and broad subject area. Nevertheless, in many countries, including members of the Alliance, the concept of strategic communications is many a time associated (only) with public affairs.

Key words *Communication, strategy, strategic communications, armed forces, state, public, information operations, psychological operations.*

Uvod Težko je zagotovo potrditi, kdo je prvi izrekel, da je prva žrtev vsake vojne resnica. A ob iskanju avtorja izreka naletimo na številne, ki so temu pritrdili. Že obdobje pred vojaškim spopadom je skrajno kompleksno in napeto in vsi akterji želijo predstaviti svoje videnje razmer, pridobiti na svojo stran čim več somišljenikov, prikazati slabe namene ali lastnosti nasprotnika oziroma si z določenim vplivanjem na mišljenje, čustva, dožemanje in vedenje tako lastnih kot nasprotnih subjektov zagotoviti boljši položaj ali večjo legitimnost. Pri tem uporabijo vsa sredstva, od diplomatskih, javnomnenjskih in informacijskih do psiholoških, pogosto tudi zavajajo, potvarjajo dejstva, uporabljajo neresnice in podobno. Zato je resnica res prva žrtev vsake vojne. V vojni se te dejavnosti kvečjemu le še stopnjujejo, pa tudi po vojni je pomembno pravilno pojasniti razloge, dejanja in rezultate spopada ali, kot je zapisal Nye: »V informacijski dobi so komunikacijske strategije vedno bolj pomembne, rezultati pa se vedno manj merijo po tem, čigava vojska je zmagala in vedno bolj po tem, čigava zgodba je zmagala.« (2011, str. 19).

Poimenovanje teh dejavnosti se je skozi zgodovino spreminjalo, bistvo pa je ostajalo isto, in sicer z načrtnim in koordiniranim vplivanjem na ciljne skupine ali posameznike doseči ali podpirati doseganje političnih, ekonomskih ali vojaških ciljev. Te dejavnosti so poimenovali s pojmi, kot so propaganda (prenehali so ga uporabljati zaradi negativne konotacije iz nemške nacistične terminologije), psihološka vojna, informacijsko delovanje, v današnjem času pa se vsaj na Zahodu vse bolj uveljavlja izraz strateško komuniciranje (StratCom). Gre za komuniciranje, ki temelji na premišljeni strategiji in zgodbi (angl. narrative) z jasno določenim skupnim ciljem. Načrtuje se na strateški ravni, torej na državnem vrhu ali vrhu organizacije, in doseže

strateški učinek. Za doseganje tega cilja se uporabijo vsi elementi moči države ali organizacije, vključuje pa širok razpon dejavnosti.

Pomembno je opozoriti tudi na dejstvo, da se intenzivnost določenih dejavnosti spreminja glede na stanje miru ali vojne. Izvajanje nekaterih dejavnosti strateškega komuniciranja v miru je celo nesprejemljivo, vendar pa jih je tudi v miru treba dobro poznati, saj je le tako mogoče zaznati, če kdo proti nam uporabi katero izmed njih. Ob tem se zdi smiselno omeniti še dognanja, da smo v sodobnem času v situaciji, ko nikoli (več) ne moremo govoriti o popolnem miru oziroma je ločnica med mirom in vojno vedno bolj zabrisana in težje določljiva.

Namen prispevka je proučiti sistem strateškega komuniciranja Republike Slovenije in vlogo Slovenske vojske pri tem, proučiti koncept strateškega komuniciranja v Natu in ureditev vojaškega strateškega komuniciranja povezati s slovensko ureditvijo ter predstaviti razsežnost in pomen strateškega komuniciranja države pri uresničevanju nacionalnih ciljev v podporo oboroženim silam in varnosti države nasploh.

Cilj prispevka je dvigniti stopnjo razumevanja strateškega komuniciranja in zavedanja njegovega pomena v podporo oboroženim silam oziroma varnosti države ter na podlagi analiz predlagati spremembe v slovenski ureditvi.

1 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

Komuniciranje

Nekateri pojmi so nam povsem razumljivi; vsaj zdi se nam tako. Komuniciranje je eden takih, saj je tako tesno povezano s človekom, da ga dojemamo kot samoumevnega. Človek ne more »nekomunicirati« z drugimi ljudmi, pa najsi to počne z govorom, pisanjem, gestami, elektronskim komuniciranjem ali celo z molkom. Vedno nekaj sporoča, torej komunicira, vendar pa se v domnevno jasnem razumevanju določenega pojma skriva tudi past, da smo vsi prepričani, da vemo, o čem govorimo, pa določen pojem spet vsi nekoliko drugače razumemo. Rezultat je lahko posploševanje, le delno obravnavanje nekega pojava ali pa celo različno dojetje. Pojem strateškega komuniciranja že deluje tako. Že ob površnem proučevanju bi namreč lahko zatrdili, da ga vsi razumejo, po drugi strani pa se niti nekateri profesionalci ne potrudijo proučiti njegovega pomena oziroma tega, kako pojav razumejo drugi. Kot primer je obravnavana Natova definicija pojma strateško komuniciranje, ki pa je v državi kljub članstvu v tej organizaciji slabo prepoznana. Tudi sicer strokovnjaki, na primer Gole, Verčič in Drapal, poudarjajo, da je komuniciranje organizacij danes nujno razumeti kot upravljanje odnosov in medsebojnih vplivanj med organizacijami in njihovim okoljem (2008, str. 619). Gre torej za kompleksen odnos. Dodatno lahko zaplete

opredelitev pojma še prevajanje. Angleška beseda communication se lahko prevede v slovenščino kot komuniciranje ali kot komunikacija¹.

Slovar slovenskega knjižnega jezika izraz komuniciranje opredeli kot glagolnik besede komunicirati, ki pomeni »izmenjavati misli, informacije, sporazumevati se«, komunikacijo pa kot »sredstvo, ki omogoča izmenjavo, posredovanje informacij; komunikacijsko sredstvo«. Hkrati slovar uporabo pojma komunikacija publicistično dovoljuje tudi za »komuniciranje, sporazumevanje« (Slovar slovenskega knjižnega jezika, e-vir). Možnost uporabe pojma strateške komunikacije je potrdila tudi sekcija za terminološke slovarje Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V članku je uporabljena besedna zveza strateško komuniciranje.

Strategija

Tudi definicijo strategije je treba obravnavati z več vidikov in celostno, vendar je za namen konkretne študije dovolj, da razumemo pojem strategije z dveh plati. Prva je raven odločanja, in če ga obravnavamo z vojaškega vidika, je to raven nad taktičnim in operativnim, torej strateška raven odločanja. Pri tem moramo upoštevati, da se strateško komuniciranje načrtuje na strateški ravni, izvaja pa se na vseh ravneh, od strateške do operativne in taktične. Če pojav obravnavamo s civilnega vidika, je to najvišja raven, na primer raven vodstva podjetja, organizacije, korporacije in zaveznitva, ki odloči, kaj želi doseči, kakšni so torej strateški cilji organizacije. Druga plat je vidik načina doseganja tega strateškega cilja, torej kako oziroma s kakšno strategijo se bo organizacija lotila doseganja tega cilja. S tega vidika je v povezavi s strateškim komuniciranjem pomembno opozoriti na tako imenovano zgodbo (angl. narrative), to je neke vrste sredstvo ali orodje, ki podpira ali omogoča doseganje strateškega cilja. Hallahan, Holtzhausen, Ruler, Verčič in Sriramesh poudarjajo, da »termin strateški lahko zaradi svoje pomenske večplastnosti ponudi enega najbolj celovitih, a hkrati nasprotujočih si opisov polja komunikacijske prakse. Čeprav poudarja vlogo komuniciranja kot del upravljanja, pa nujno ne implicira premoči in nadzora menedžmenta nad drugimi deležniki« (2008, str. 641). Tako v civilnih kot v vojaških organizacijah torej velja, da se strateško komuniciranje izvaja na strateški, operativni in taktični ravni. Pri strategiji Nye še navaja, da mora »pametna strategija imeti tudi informacijsko in komunikacijsko komponento« (2011, str. 20).

Strateško komuniciranje

Strateško komuniciranje Hallahan, Holtzhauser, Ruler, Verčič in Sriramesh opredelijo kot »načrtno uporabo komuniciranja s strani organizacije za izpolnitev njenega poslanstva« (2008, str. 628). Definicij je sicer več, med drugimi ima svojo definicijo pojma tudi zveza Nato, ki strateško komuniciranje (StratCom) opredeli kot »usklanjeno

¹ Besedna zveza strateško komuniciranje se zelo pogosto enači z dejavnostjo stikov ali odnosov z javnostmi, uveljavljene so službe za strateško komuniciranje, ki se ukvarjajo predvsem ali pa celo izključno z odnosi z javnostmi in podobnim, zato nekateri predlagajo, da bi se za konkretno področje uporabila besedna zveza strateške komunikacije kot vsebinska in konceptualna nadgradnja že uveljavljenega termina strateško komuniciranje (Raduha, 2016).

in namensko uporabo Natovih komunikacijskih aktivnosti in zmogljivosti – javne diplomacije, odnosov z javnostmi, vojaških odnosov z javnostmi, informacijskega delovanja in psihološkega delovanja, v podporo politiki, operacijam in aktivnostim zaveznitva za doseganje ciljev Nata« (NATO, 2009). V vseh definicijah kot skupno značilnost najdemo načrtovanje, strategijo in komuniciranje, da bi dosegli ali podprli doseganje ciljev organizacije. Ob tem Hallahan, Holtzhauser, Ruler, Verčič in Sriramesh opozarjajo še, »da gre pri strateškem komuniciranju za informativno, prepričevalno in diskurzivno komunikacijo, ko ta poteka v kontekstu izpolnjevanja poslanstva organizacije« (2008, str. 642) ter da »strateško komuniciranje raziskuje organizacijsko komuniciranje z integriranega in multidisciplinarnega vidika, tako da razvija teme in ideje, utemeljene v različnih tradicionalnih komunikacijskih disciplinah« (ibid., str. 629).

Javnosti

Javnosti so pojem, povezan s ciljnimi občinstvom. Golob in Logar poudarjata, da za strokovno obdelavo javnost ni enotna, sestavljajo jo različne interesne skupine, vsaka pa predstavlja svojo javnost, ki ima zahteve, značilnosti in potrebe, drugačne od druge skupine (2008, str. 667). Javnosti lahko delimo na splošno, zunanjo in notranjo javnost, na medije, strokovno javnost, zainteresirano javnost, na aktivno in pasivno javnost, tudi konfliktno javnost in podobno, lahko pa gre celo za posameznika, odločevalca, voditelja, poveljnika itn. Z vidika celostnega pristopa obravnave strateškega komuniciranja je najprimernejši izraz »odobrena ciljna javnost ali publika«. Strateška raven mora vedeti, na katero javnost želi vplivati, in to odobriti.

Psihološko delovanje

Vojna enciklopedija opredeljuje termin psihološka vojna (angl. psychological warfare, nem. Psychologischer Krieg) kot »politiko pritiska, groženj in napadov, v miru in vojni, zaradi doseganja določenih političnih, ekonomskih ali vojaških ciljev« (Vojna enciklopedija, 1978, str. 513). Termin je nastal na Zahodu, vse pogosteje pa se je začel uporabljati med drugo svetovno vojno in po njej kot zamenjava za nemški nacistični termin propaganda. Propaganda je bila opredeljena kot sredstvo v boju, ki ga država izvaja z intelektualnim orožjem. Psihološko vojno Vojna enciklopedija opredeli kot širši pojem od propagande, ker pomeni maksimalno koncentracijo in uporabo ne le propagandnih, temveč tudi drugih sorodnih informacijskih dejavnosti, da bi vplivali na mnenje, občutke, dožemanje in vedenje nasprotnika v podporo doseganja nacionalne politike in ciljev oziroma da bi oslabili nasprotnika in paralizirali njegovo voljo za nadaljnji boj. Gre za premišljeno, organizirano in načrtovano uporabo dejavnosti, kot so informacijske in propagandne kampanje, vpletanje v notranje zadeve nasprotne države, demonstrativni in provokativni premiki in manevri vojaških sil ob državnih mejah, ekonomske sankcije in blokade, pospešeno ali okrepljeno oboroževanje, odstop od trenutnih sporazumov ali sklepanje novih. Akcije nosilcev psihološke vojne lahko vključujejo tudi zavajanje, dezinformiranje ter celo vohunjenje in diverzije (povzeto po Vojni enciklopediji, 1978, str. 389–393). Bistven je vpliv na

vodje, saj, kot navaja Bernays, »če lahko vplivaš na vodjo, z njegovim zavestnim sodelovanjem ali brez njega, avtomatsko vplivaš tudi na skupino, ki jo vodi« (1928, str. 49). Psihološka dejavnost ob tem, da slabo vpliva na nasprotnika, po drugi strani krepi moralo lastnih sil oziroma državljanov. Ta vpliv se v oboroženih silah izvaja različno: poleg ukazov ter neposrednih pojasnil in obveščanja s strani poveljnikov tudi na primer s prisegami, bojnimi pesmimi, proučevanjem vojaških zmag, povelečevanjem vojskovodij in podobnim². Obveščanje se je še posebej razmahnilo z razvojem tiska in radia. Leta 1942 so na primer v ZDA ustanovili poseben Urad za vojaške informacije (Office for War Information – OWI), pri vojaški obveščevalni službi so imeli oddelek za psihološki boj, na ministrstvu za obrambo pa propagandni oddelek. Pomen propagande oziroma psihološkega boja v drugi svetovni vojni je viden tudi v tem, da so Nemci označevali propagando kot tretjo fronto, Američani pa kar kot četrti rod oboroženih sil (Vojna enciklopedija, 1978, str. 390). To med drugim kaže tudi na tesno prepletenost med obveščanjem in motiviranjem med informacijskim delovanjem in psihološkim delovanjem.

Psihološko delovanje (PsyOps, tudi PsyOp) je po slovenski vojaški doktrini »vrsta informacijskega delovanja. Je načrtovana psihološka dejavnost v miru in vojni, usmerjena v sovražne, lastne ali nevtralne ciljne skupine za vplivanje na njihovo stališče in vedenje v podporo doseganju političnih ali vojaških ciljev. Cilj psihološkega delovanja je slabiti sovražnikovo voljo do bojevanja, krepiti podporo in lojalnost lastnih in prijateljskih ciljnih skupin ter pridobiti podporo neodločenih ali nevtralnih. Obsega strateške psihološke aktivnosti, psihološko konsolidacijo in psihološke aktivnosti na bojišču« (Vojaška doktrina, 2006, str. 103).

Informacijsko delovanje

Slovenska vojaška doktrina informacijsko delovanje (InfoOps) v Slovenski vojski opredeli kot »način bojnega in nebojnega delovanja, ki se izvaja v miru in vojni v podporo političnim ali vojaškim ciljem, za vplivanje na osebe, ki sprejemajo odločitve. Deluje se na njihove informacije, procese obdelave informacij, sisteme poveljevanja in kontrole ter informacijske in komunikacijske sisteme, pri čemer se ščitijo lastne informacije ter informacijski in komunikacijski sistemi. Informacijsko delovanje vključuje celotni spekter defenzivnih in ofenzivnih aktivnostih, ki se uresničujejo z načrtovanjem in izvajanjem ukrepov varnosti delovanja, z zavajanjem, psihološkim delovanjem, elektronskim bojevanjem, obveščanjem javnosti, fizičnim uničenjem elementov sistemov poveljevanja in kontrole ter drugimi ukrepi, ob hkratni obrambi lastnih sistemov poveljevanja in kontrole« (Vojaška doktrina, 2006, str. 94–95).

² Sun Cu je zapisal, da je največja umetnost premagati nasprotnika brez boja. Temistokel je v bližini vodnjakov v kamen vklesal sporočila jonskim vojakom, naj se ločijo od Perzijcev in se ne bojujejo proti Grkom. Rimljani so pisali besedila, pošiljali sle in z vojaškimi paradami slavili zmage. Džingiskan je načrtno širil glas o nepremagljivi moči mongolskih hord, v ameriški vojni za neodvisnost so s pamfleti pozivali k uporu, Napoleon pa je na vojne pohode peljal tudi pisce, slikarje in novinarje ter pošiljal pogajalce s sporočilom, naj se mu ne upirajo, temveč z njim sodelujejo, in tako naprej (Vojna enciklopedija, 1978, str. 513).

2 KOMUNICIRANJE DRŽAVE IN OBOROŽENIH SIL

Država in njene oborožene sile komunicirajo z vsemi akterji v njihovem okolju. Komunicirajo tudi druge organizacije, zveze, zaveznitva, nadržavni akterji, na primer teroristične organizacije, in nadržavni subjekti, kot so velike multinacionalke in korporacije. Če govorimo na ravni medosebne komunikacije predvsem o neformalnem komuniciranju, gre pri komuniciranju navedenih akterjev za formalno ali poslovno komuniciranje³. Počkar je zapisal, da je »poslovno komuniciranje vsako komuniciranje, ki je namenjeno poslovanju in doseganju ciljev organizacije, kar pomeni, da je zanj značilna ciljna naravnost« (2008, str. 52). Če proučujemo torej komuniciranje države in oboroženih sil, govorimo o ciljno naravnem poslovnem komuniciranju, kar pa nas pripelje do podobnih ali enakih opredelitev, ki opisujejo tudi strateško komuniciranje. Ciljno komuniciranje gotovo zahteva opredelitev ciljev, ki jih opredeli ali odobri najvišje (strateško) vodstvo, in strategijo, kako bomo te cilje dosegli oziroma kako bomo z ustreznim komuniciranjem podpirali doseganje teh ciljev.

Na ravni države in v imenu države komunicira najvišje vodstvo, navadno predsednik države ali vlade, odvisno od politične ureditve, komunicirajo pa tudi drugi v okviru svojih pristojnosti. V Republiki Sloveniji imamo Urad vlade za komuniciranje (UKOM), ki je strokovna služba slovenske vlade in njenih ministrstev. Skrbi za komuniciranje med vlado, njenimi predstavniki ter domačimi in mednarodnimi javnostmi. Zanimiv je terminološki razvoj poimenovanja organa, ki se je ustanovil kot Tiskovni urad, se preimenoval v Urad za informacije, bil nekaj časa celo Ministrstvo za informiranje in se nato preoblikoval v samostojen Urad za komuniciranje. Ob zadnjem preimenovanju je bila obrazložitev, da »gre pri delovanju urada za širši spekter nalog kot le obveščanje, saj urad izvaja komunikacijske aktivnosti, katerih namen je poleg obveščanja različnih javnosti tudi spodbujanje dialoga, doseganje konsenza in pridobivanje podpore za uresničevanje vladnega programa« (UKOM, Zgodovina urada, e-vir). Terminološki razvoj kaže tudi na razvoj oziroma spreminjanje obravnavanega področja, ki je, kot je zapisala Serajnikova, »dokaj mlada dejavnost, saj oddelkov ali služb za odnose z javnostmi v slovenski javni in državni upravi, razen redkih izjem (na primer na Ministrstvu za notranje zadeve), pred začetkom 90. let ni bilo« (2013, str. 16).

Tudi na ravni posameznih ministrstev so organizirani določeni organi za komuniciranje. Na Ministrstvu za obrambo deluje Služba za strateško komuniciranje.

Toda ko pogledamo delovno okolje omenjenih organov (spletna stran UKOM, delovna področja in spletna stran MO RS, Služba za strateško komuniciranje, e-vir), ugotovimo, da se ukvarjajo v glavnem z odnosi z javnostmi. Nekateri sicer izdelujejo

³ Komunikacijo lahko delimo glede na sodelujoče in odnose, torej glede ravni komunikacije, na znotrajosebno, medosebno in skupinsko, organizacijsko, javno, množično in medkulturno, glede na uporabljene simbole, torej oblike komunikacije, na besedno in nebesedno, glede na razdaljo na neposredno in posredno ter glede na smer na enosmerno, dvosmerno in večsmerno (Počkar, 2008).

strategije komuniciranja, vendar spet prednostno glede odnosov z javnostmi. Iz dostopnih dokumentov ne moremo skleniti, da bi država s temi organi podpirala izvajanje (izvaja ga vojaški del strateškega komuniciranja) tudi informacijskega bojevanja ali podpirala psihološko delovanje, da bi dosegala določene nacionalne cilje ali morda pri tem celo načrtno zavajala v podporo doseganja nekega cilja in v določeno zgodbo s tem namenom vpela in uskladila aktivnosti vseh teh organov. V nekaterih državah je to veliko bolj jasno razvidno in tudi bolj neposredno spregovorijo o bojevanju ali vojskovanju na tem področju.

V Resoluciji o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1) (Uradni list RS, št. 27/2010, z dne 2. 4. 2010) ni omembe strateškega komuniciranja, niti ne govori o grožnjah, ki bi lahko izhajale iz sovražnega strateškega komuniciranja. Enako je v Strategiji razvoja RS 2030 (Vlada RS, 2017), je pa v Obrambni strategiji RS navedeno, da bo »preglednost delovanja Slovenske vojske v nacionalnem in mednarodnem okolju zagotovljena z učinkovito strategijo komuniciranja« (Obrambna strategija Republike Slovenije, 2012, str. 57), v nadaljevanju pa še, da bodo »za krepitev zavedanja družbe o pomenu obrambnega sistema države in zagotavljanje večje podpore obrambnim interesom in ciljem Republike Slovenije v nepredvidljivem in kompleksnem sodobnem varnostnem okolju nujni tudi ukrepi na področju vzgoje, izobraževanja ter komuniciranja z javnostmi« (ibid., str. 59). Kot tveganje Obrambna strategija opredeli »odsotnost širšega političnega soglasja v državi o zastavljenih ciljih in potrebnih spremembah na obrambnem področju ter pomanjkanje izrazitejše podpore strokovne in splošne javnosti tem ciljem oziroma spremembam«, ki lahko ne le »otežita zagotavljanje obrambne sposobnosti države, temveč tudi privedeta do večje odtujenosti obrambnega sistema od družbe. Zato mora komuniciranje z različnimi javnostmi o reformnih prizadevanjih na obrambnem področju temeljiti na učinkovitem sistemu in strategiji« (ibid., str. 65). Obrambna strategija RS vidi strateško komuniciranje kot orodje za ozaveščanje državljanov, za zagotavljanje preglednosti delovanja oboroženih sil in večanje kohezivnosti političnega vrha. Poudari pa, da mora komuniciranje temeljiti na strategiji (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1) (Uradni list RS, št. 27/2010, z dne 2. 4. 2010).

Ministrstvo za zunanje zadeve RS je strateško komuniciranje prepoznalo kot »pomemben element mehke moči slovenske zunanje politike« (Slovenija: varna, uspešna in v Svetu spoštovana, str. 31), in sicer poleg javne in kulturne diplomacije.

Vlada RS je v strateškem pregledu obrambe 2016 ugotovila, da »na obrambnem področju primanjkuje strateškega komuniciranja in je premalo poudarka na javni diplomaciji« ter da je treba »interakcije z javnostmi doma in v tujini nadgraditi z uporabo vseh načinov strateškega komuniciranja na obrambni in nacionalni ravni« (spletna stran Vlade RS/delo vlade). V Srednjeročnem obrambnem programu Republike Slovenije (v nadaljevanju SOPR) 2016–2020 je posebno poglavje o strateškem komuniciranju, v katerem avtor zelo očitno opredeli, da so na področju strateškega komuniciranja potrebne izboljšave, saj zapiše, da bo »do leta 2017

preučena ustreznost vsebinske in kadrovske organiziranosti področja strateškega komuniciranja v MO«, pri čemer bodo upoštevane dobre prakse, uveljavljene v mednarodnem okolju. Sicer pa je zapisano, da bo strateško komuniciranje »še naprej usmerjeno v promocijo obrambnega sistema in izboljšanje razumevanja vloge oboroženih sil v sodobni družbi« ter da bodo oblikovane »strategije komuniciranja z javnostmi za prednostna področja razvoja obrambnih zmogljivosti« (SOPR 2016–2020, str. 17). V nasprotju s SOPR 2016–2020 naslednji SOPR 2018–2023, ki je sicer nekoliko drugače strukturiran, strateškega komuniciranja sploh ne omenja več.

2.1 Strateško komuniciranje na ravni oboroženih sil

V imenu oboroženih sil komunicira njihov najvišji častnik, navadno načelnik generalštaba ali v nekaterih državah obrambnega štaba. Določeno vlogo imata tudi predsednik države kot vrhovni poveljnik njenih oboroženih sil in minister za obrambo. V demokratičnih družbah, v katerih ima izvoljena civilna oblast nadzor nad oboroženimi silami in jih usmerja, je temu primerno tudi komuniciranje. Oborožene sile izvajajo strateško komuniciranje v okviru svojih pristojnosti in navadno ne posegajo na politično področje.

V Republiki Sloveniji je Generalštab SV organ v sestavi MO. Na ravni ministrstva je oblikovana Služba za strateško komuniciranje, ki ima v svoji sestavi še Oddelek za multimedijško produkcijo in podporo. Na ravni Generalštaba SV je bil ustanovljen Oddelek za odnose z javnostmi in določen tiskovni predstavnik SV.

Strateško komuniciranje na vojaški ravni poleg vojaških odnosov z javnostmi vključuje še psihološko in informacijsko delovanje. Ti področji le redko najdemo zunaj vojaške domene, čeprav v svojem bistvu nista izključno vojaški. Lahko bi le rekli, da se v stanju miru redkeje uporabljata in sta zato manj izpostavljeni.

V Slovenski vojski sta področji organizacijsko umeščeni v poveljstvo sil, torej na operativni ravni, in sicer v operativni sektor J-3, kjer je formiran Oddelek za podporo IDC (Izbira in delovanje na cilje). Sestavljata ga Odsek za kinetično delovanje in Odsek za nekinetično delovanje. Zadnji ima v svoji strukturi InfoOps in PsyOps (Slovenska vojska, e-vir). Osebe za InfoOps je tudi na ravni brigad, lahko tudi v bataljonskih bojnih skupinah oziroma enotah, v katerih je to smiselno glede na poslanstvo.

3 STRATEŠKO KOMUNICIRANJE NEDRŽAVNIH AKTERJEV

Pojem nedržavni akterji je postal še posebno aktualen ob pojavu terorističnih organizacij, kot so Al Kaida ali Isis. Kot mejnik lahko postavimo 11. september 2001 in teroristični napad na nebotičnika World Trade Centra (WTC) v New Yorku. Pred tem napadom so namreč ZDA dojemale vojno kot spopad držav. Field Manual ameriških oboroženih sil št. 100-5 je v različici iz leta 1993 vojno opredeljeval kot »stanje odkritega in napovedanega oboroženega spopada med političnimi subjekti,

kot so države ali nacije« (FM 100-5 Operations, Glossary-9, 1993). Po navedenem terorističnem napadu so ZDA uradno napovedale svetovno vojno proti terorizmu in se ob tem sklicevale na pravico do samoobrambe v skladu z 51. členom Ustanovne listine OZN ter tako jasno pokazale, da lahko vojno vodijo tudi z nedržavnimi akterji, na primer s teroristično organizacijo. V zvezi s strateškim komuniciranjem je pojav pomemben zato, ker je nesporno, da so te organizacije izredno uspešno strateško komunicirale z vsemi deležniki.

Eno izmed orodij, ki jim je to omogočalo in jim še vedno omogoča, so socialni mediji in internet, s katerimi je mogoče doseči ciljne javnosti v realnem in takojšnjem času, jim predstaviti svoje videnje, svojo resnico in svojo zgodbo. Tudi pri hitrosti odzivanja in konsistentnosti izjav so take organizacije v prednosti pred državnimi subjekti. Navadno gre za avtokratsko vodene organizacije, pri katerih je pogled vodje ena in edina resnica in pot. Opozicija in drugačna miselnost ne obstajata, nihče iz organizacije ne diskreditira vodje in izjav. Prav tako lahko take organizacije tudi potvarjajo dejstva, lažejo in zavajajo.

Analize delovanja Nata v Afganistanu kažejo, da so bili na področju strateškega komuniciranja talibani uspešnejši kot zavezniki (Lymec in Zentrum Operative Kommunikation der Bundeswehr 2014, Tatham in le Page, 2014), da so bili boljše pripravljene in organizirane ter da so predvsem boljše razumeli okolje delovanja (kar je sicer razumljivo). Nato se je osredotočal na tako imenovano strategijo osvojitve srca in misli prebivalcev⁴, kar pa ni zadoščalo oziroma ni bilo mogoče doseči s takim pristopom, še posebej ne z le delno prisotnostjo na območjih zunaj večjih mest in glavnih komunikacij. Zakaj so bili talibani uspešnejši oziroma zakaj Nato in koalicijske sile, vključno z afganistanskimi varnostnimi silami, niso bili uspešni, je bilo predmet številnih proučevanj. Tatham in Le Page (2014, str. 10) opozarjata na pomen analize ciljne javnosti (Target Audience Analysis). Če ta ni ustrezno izvedena, tudi rezultati delovanja ne morejo biti optimalni. Reding, Weed in Ghez v študiji RAND (2010, str. 16–22) prikažejo spremembe v poveljniški strukturi poveljstva operacije Isaf, ki se je spreminjala praktično z vsako primopredajo poveljnika Isafa. To kaže, da se je koalicija na neki način iskala na tem področju.

Ob tem je treba opozoriti še, da gre v primeru Afganistana enako kot prej na primer v zalivski vojni za tako imenovani spopad civilizacij (Huntington, 2005), ker so aktivnosti koalicijskih sil muslimani povsod videli kot vojno proti sebi in se združevali proti še enemu primeru zahodnega imperializma v zmagi za islam. V takih razmerah je ekstremistom veliko lažje igrati na karto verske ideologije, zahodnim silam pa,

⁴ »To win hearts and minds of the people« je bil cilj celotne misije Isafa in vseh bojnih operacij. Izraz ni nov, saj ga je že okoli leta 1860 skoval sir Robert Sandeman, kolonialni oficir, ki je deloval na tem območju (takrat North-West Frontier), ko je zapisal, da se je treba za uspeh posvetiti srcem in umu tukajšnjih ljudi, in ne le njihovim strahovom. Sandeman in njegovi kolegi so preživeli na teh območjih praktično vse življenje, govorili so lokalne jezike in poznali kulturo, navade, vero idr. Ljudje so jim zaupali. Danes smo na misije napoteni navadno za pol leta, nekateri za leto, le redki za več. Lokalno prebivalstvo ta način delovanja prepozna in ve, da se marsikaj z vsako rotacijo začne znova. Gotovo pa v tem času ni mogoče poznati in razumeti okolja delovanja, s tem pa tudi ne pridobiti src in misli ljudi.

čeprav sodelujejo z nacionalnimi varnostnimi silami, težko pojasniti svojo zgodbo in vrednote, ki jih podpirajo.

4 KONCEPT STRATEŠKEGA KOMUNICIRANJA V NATU

Zveza Nato se zaveda pomena ustreznega in učinkovitega komuniciranja v času spreminjajočega se informacijskega okolja. Generalni sekretar Nata Anders Fogh Rasmussen je v osnutku dokumenta o politiki strateškega komuniciranja v Natu zapisal, da »današnje informacijsko okolje, ki ga zaznamuje 24-urni novinarski cikel, vzpon spletnih strani in družbenih omrežij ter posledično močna povezanost javnosti tako na ozemlju držav članic zavezništva kot tudi zunaj njega, neposredno vpliva na to, kako so ukrepi Nata zaznani v javnosti, kar ima lahko ključen pomen za uspeh politik in operacij Nata. Zato je treba z institucionalno strukturnim pristopom in usklajenim prizadevanjem vseh držav članic in pomembnih akterjev zagotoviti politiko, načela in postopke ter njihovo dosledno upoštevanje, da bi odgovorili na te izzive« (NATO, 2009). Z navedenim je poudaril pomen, dal usmeritve in sprožil postopke za pripravo dokumentov, ki opredeljujejo politiko Nata na področju strateškega komuniciranja.

Admiral Giampaolo Di Paola je takrat v funkciji predsedujočega vojaškega odbora Nata v predgovoru publikacije NATO Military Public Affairs Policy (MC 0457/2, februar 2011) med drugim opozoril še na dva izziva. Prvi je, da so v 24-urnem pretoku informacij vseh vrst po vseh vrstah komunikacijskih tehnologij »ene informacije točne, druge pa nekoliko manj«, pri čemer je vprašanje, kako naj razlikujemo ti dve kategoriji. Drugi izziv pa je, da količina in raznolikost informacij ne vodita nujno k resnici in da je potrebno neverjetno veliko časa, energije in znanja za razjasnitev, kaj je laž, govorica ali resnica. Kot se je izrazil, nismo več v razmerah »fog of war« (po dokumentarnem filmu E. Morrisa o nekdanjem ministru za obrambo ZDA Robertu S. McNamari – opomba avtorja), temveč v razmerah »confusion of mass information« (MC 0457/2, str. 2). Prevedli bi lahko, da torej nismo več v megli nejasnih vojnih razmer, temveč v zmedi zaradi poplave informacij.

Kakšen pomen daje Nato področju strateškega komuniciranja, kaže tudi dejstvo, da je od septembra 2014 akreditiran Center odličnosti za strateško komuniciranje (Nato StratCom COE – Center of Excellence) v Rigi v Latviji.

Zveza Nato definira strateško komuniciranje kot »usklajeno in namensko uporabo Natovih komunikacijskih aktivnosti in zmogljivosti – javne diplomacije, odnosov z javnostmi, vojaških odnosov z javnostmi, informacijskega delovanja in psihološkega delovanja, v podporo politiki, operacijam in aktivnostim zavezništva za doseganje ciljev Nata« (NATO Strategic Communications Policy, PO(2009)0141, z dne 29. 9. 2009). Tako zavezništvo naslavlja tako spreminjajoče se globalno varnostno okolje kot tudi spremembe in priložnosti v informacijskem okolju, za kar pa mora biti strateško komuniciranje vključeno v vse faze načrtovanja in izvajanja vseh aktivnosti Nata. Ob tem so gotovo potrebne tudi spremembe, saj le vključenost ni dovolj. V NATO Strategic Communications Handbook (v nadaljevanju StratCom Handbook)

so zahteve po spremembah razdelili na spremembe v strukturi, spremembe v načinu dela in spremembe v razmišljanju (mind-set).

Spremembe v strukturi je precej preprosto narediti, tudi spremeniti postopkovnike in standarde, najtežje pa je spremeniti razmišljanje. To med drugim zahteva tudi razumevanje strateškega komuniciranja in nekaterih pojmov. Prvi pojem je vsekakor informacijsko okolje (Information Environment – IE). To je tako fizičen kot virtualen prostor, kar njegovo razsežnost izredno širi. V informacijskem okolju so akterji (to so lahko voditelji, poveljniki, odločevalci, posamezniki, socialne entitete, organizacije itn.), informacije in informacijski sistemi (sredstva in sistemi za zbiranje, pošiljanje, sprejemanje, obdelavo informacij). Ker je informacijsko okolje praktično vseobsegajoče, vključuje tudi prostor, v katerem se sprejemajo odločitve in se oblikuje mnenje na podlagi informacij, ki krožijo v informacijskem okolju. Akterji te informacije pridobivajo, obdelujejo ter se na podlagi tega odločajo in delujejo. Na podlagi navedenega StratCom Handbook opredeli informacijsko okolje kot prostor, v katerem »ljudje in avtomatizirani sistemi opazujejo, se ravnaajo, odločajo in delujejo na podlagi teh informacij« (observe, orient, decide and act upon information – OODA). Iz tega načela informacijskega okolja, v katerem se oblikuje mnenje in se sprejemajo odločitve, izhaja tudi bistvo razumevanja strateškega komuniciranja in uporabe strateške zgodbe kot vodila za oblikovanje informacijske strategije oziroma informacijskega okvira ali okvirov. Usklajeno in namensko je treba posredovati tako informacijo, da bodo sprejete odločitve vodile v dejanja, kakršna si želimo. Poleg jasnega cilja je zelo pomembna usklajenost. Nasprotnik bo informacijo preverjal na različnih ravneh, tako političnih kot vojaških, na taktični, operativni in strateški ravni, ocenjeval bo dejanja in aktivnosti ter jih preverjal v kontekstu informacije. Če bodo naša dejanja drugačna ali v nasprotju s posredovanimi informacijami oziroma naša dejanja ne bodo povezana s sporočili (ACO AD-95, str. 2-2), bo informacije štel kot nekredibilne in ne bo ravnal tako, kot si želimo. Zato je potreben celovit pristop vseh akterjev na vseh ravneh. StratCom Handbook govori o orkestraciji, koordinaciji in dekonflikciji Natovih vojaških in političnih instrumentov z vsemi drugimi instrumenti moči (NATO StratCom Handbook, str. 5). Le tako je namreč mogoče zagotoviti skladnost informacij oziroma zgodb⁵ v informacijskem okolju.

Naslednji pojem so komunikacijske funkcije. Zavezništvo ima številne specializirane dolžnosti in funkcije, katerih naloga sta načrtovanje in izvajanje komunikacijskih aktivnosti, zato kot komunikacijske funkcije šteje odnose z javnostmi (Public Affairs – PA, ki se delijo na vojaške odnose z javnostmi in nevojaške odnose z javnostmi), InfoOps in PsyOps ter na politično-strateški ravni še javno diplomacijo. Vsako področje ima svoje področne doktrine in načela, ki pa morajo biti ustrezno razumljeni v kontekstu strateškega komuniciranja in usklajeni tako vertikalno kot horizontalno. Ob tem morajo biti ustrezno razmejeni in kar nakazujejo celo nekateri dokumenti, si ne smejo nasprotovati ali zase iskati neke večje, drugačne, posebne

⁵ Zgodbe so v množini, saj gre pogosto za sistem zgodb, ki imajo skupno temo, obliko, dogodke in udeležence in so združene, da bi dosegle skupen cilj (Nissen, 2015, str. 47).

vloge v celotnem konceptu⁶, saj je le usklajenost med njimi pravo in edino jamstvo za doseganje končnega uspešnega učinka.

Vse te funkcije morajo predvsem doseči skladnost delovanja v smeri zgodbe. Gre za »jedrnatost, a celovito zapisano izjavo o situaciji in namenu, ki služi kot podlaga za informacijsko strategijo« (MNIOE White Paper, 2014, str. 6). Informacijska strategija mora zagotoviti povezavo vseh elementov moči za doseganje skupnega učinka, za posamezne operacije, misije ali večje aktivnosti pa se oblikuje okvir strateškega komuniciranja, ki je splošno vodilo vsem ravnem in ki zagotovi tako imenovano zlato nit do najnižje ravni operacije. Podrejena poveljstva lahko pripravijo svoje okvire strateškega komuniciranja, ki pa morajo biti usklajeni z nadrejeno ravnjo, pripraviti morajo komunikacijsko-implementacijski načrt, ki obsega nujne aktivnosti za izvajanje okvira strateškega komuniciranja.

Navedeno potrjuje, da je strateško komuniciranje poveljniška odgovornost oziroma odgovornost najvišjega vodstva. Zavezništvo je podrobno razdelalo naloge s področja strateškega komuniciranja in povezave med službami ter nakazalo tudi strukturne spremembe. Na ravni NATO HQ ima najpomembnejšo organizacijsko vlogo Oddelek za javno diplomacijo, na ravni MC⁷ in IMS⁸ pa svetovalec za odnose z javnostmi. Na ravni strateških poveljstev že imamo specialiste strateškega komuniciranja – v SHAPE je CSC (Chief Strategic Communications), v ACT pa ACT StratCom. Na ravni operativnih poveljstev Nata ter združenih in komponentnih poveljstev bo svetovalec za strateško komuniciranje (StratComAD) vključen v poveljniško skupino z neposrednim pristopom k poveljniku. Nekateri rešitve različnih vaj in eksperimentov v okviru Nata nakazujejo tudi možnost formiranja dolžnosti namestnika poveljnika za komuniciranje (DCOM Communication), ki ima poleg dostopa do poveljnika tudi formalno vlogo do načelnika štaba in štaba konkretnega poveljstva, kar je zaradi koordiniranja zelo pomembno.

4.1 Javna diplomacija

Javna diplomacija je z vidika države tradicionalno opredeljena kot vladni proces komuniciranja in vzpostavljanja odnosov z javnostmi v tujini, katerih namen je doseči razumevanje nacionalnih zamisli in idealov, institucij in kulture ter drugih nacionalnih, varnostnih in obrambnih ciljev ter politike (Tuch, 1990, str. 3). V kontekstu konkretne raziskave je blizu definicija Signitzerja in Coombsa (1992, str. 138), ki sta javno diplomacijo označila kot »neposredno ali posredno vplivanje vlade, skupin in posameznikov na tista javna stališča in mnenja, ki direktno oblikujejo zunanjepolitične odločitve vlade druge države«, in Plavšakove (2004, str. 1), ki

⁶ Iz nekaterih dokumentov je razvidno, da posamezne področne doktrine sicer sprejemajo, da spadajo v širši kontekst StratCom, a hkrati opozarjajo na svoj pomen. Kot primer navajamo Natovo politiko odnosov z javnostmi (Nato Public Affairs Policy, MC 457/2, februar 2011), ki v poglavju organiziranost v točki 26. Odnosi PA do StratCom posebej poudari, da nobena struktura StratCom ne sme nikakor vplivati na to, da ima častnik za odnose z javnostmi stalen in neposreden dostop do poveljnika.

⁷ Military Committee (vojaški odbor Nata).

⁸ International Military Staff (mednarodni vojaški štab).

pravi, da »javno diplomacijo lahko preprosto opredelimo kot obliko prepričevalnega komuniciranja s tujimi javnostmi v kontekstu uresničevanja zunanjepolitičnih ciljev«. Sodobna javna diplomacija poleg doseganja zunanjepolitičnih ciljev obsega tudi gradnjo odnosov s ciljnimi skupinami v civilnih družbah v tujini in predvsem pospeševanje sodelovanja med javnostmi doma (Melissen, 2005, str. 22). Ker je Nato večnacionalno zavezništvo, kot javnost upoštevamo vse državne in nedržavne akterje tako zunaj zavezništva kot tudi v državah članicah.

4.2 Odnosi z javnostmi v Natu

Odnose z javnostmi Nato dojema kot funkcijo, ki podpira cilje zavezništva s povečanjem razumevanja in ozaveščenosti javnosti. Vojaške odnose z javnostmi pa definira kot »funkcijo promocije Natovih vojaških ciljev v javnosti z namenom doseganja ozaveščenosti in razumevanja vojaškega vidika zavezništva« (MC 457/2, str. 11). Vojaški odnosi z javnostmi neposredno podpirajo poveljnike na vseh ravneh, vključujejo načrtovanje in izvajanje zunanje in notranje komunikacije ter odnosov s skupnostmi (programi, povezani z interakcijo med Natovimi vojaškimi inštalacijami v državah članicah in okoliškimi javnimi, poslovnimi, akademskimi in drugimi civilnimi skupnostmi).

4.3 Informacijske in psihološke operacije

Nato ima za informacijske (InfoOps) in psihološke (PsyOps, tudi PsyOp- AAP 6 in AAP 15) operacije ločene področne politike (MC 402/2, NATO Military Policy on Psychological Operations, junij 2012 in MC 422/5, NATO Military Policy on Information Operations, januar 2015). Zavezništvo opredeljuje informacijsko delovanje kot vojaško funkcijo analiziranja, načrtovanja, ocenjevanja in integriranja informacijskih aktivnosti za ustvarjanje želenega vpliva na voljo, razumevanje in sposobnost nasprotnikov, morebitnih nasprotnikov ter drugih odobrenih skupin (s strani NAC) v podporo ciljem zavezništva (MC 422/5). Psihološke operacije definira kot načrtovane dejavnosti, ki uporabljajo metode komuniciranja in druga sredstva, usmerjena na odobrene ciljne skupine ali posameznike, da bi vplivale na zaznavanje, odnose in vedenje ter tako dosegle politične in vojaške cilje (MC 402/2).

Vloga psiholoških operacij je torej spodbuditi ali okrepiti dojetje odnosov in vedenja ciljne skupine ali ciljnih skupin, ki jih odobri NAC v podporo zavezniškim političnim in vojaškim ciljem. Poleg tega lahko PSYOPS ublaži učinkovito uporabo sovražne propagande proti prijateljskim silam, lokalni civilni javnosti ali drugi javnosti, pomembni za Nato. Zaradi vsesplošne in vseprisotne narave današnjega globalnega informacijskega okolja, vključno z virtualnimi in fizičnimi socialnimi omrežji ter novimi mediji, se je pomen učinkovitih PSYOPS še povečal. Še posebej ob delovanju Nata v operacijah Non-Article 5 ter informacijskih napadih na zavezništvo in njene države članice se v današnjem informacijskem okolju pričakuje, da bo Nato v daljšem časovnem obdobju deloval na območjih, na katerih avtohtoni mediji, tradicionalna komunikacija in informacije iz zunanjih virov konkurenčno vplivajo na lokalno javnost. Zato bo organizacija, država ali subjekt, ki je sposoben

učinkovito in hitro vplivati na razumevanje krize ali konflikta zlasti pri dojemanju vplivnih skupin, gotovo uspešnejši.

Informacijsko delovanje oziroma informacijske operacije v primerjavi s psihološkimi operacijami, s katerimi želimo z uporabo metod komuniciranja in drugih sredstev, usmerjenih na odobrene ciljne skupine ali posameznike, vplivati na zaznavanje, odnose in vedenje, pomenijo ustvarjanje zelenega vpliva na voljo, razumevanje in sposobnost nasprotnikov, morebitnih nasprotnikov ter drugih odobrenih skupin. Če s psihološkim delovanjem delujemo tudi na lastne sile, ciljna skupina informacijskih operacij niso lastne sile, temveč nasprotne. Deluje se na njihove informacije, procese obdelave informacij, sisteme poveljevanja in kontrole ter informacijske in komunikacijske sisteme, pri čemer se ščitijo lastne informacije ter informacijski in komunikacijski sistemi. Informacijsko delovanje vključuje celoten spekter defenzivnih in ofenzivnih aktivnosti, ki se uresničujejo z načrtovanjem in izvajanjem ukrepov varnosti delovanja, z zavajanjem, elektronskim bojevanjem, tudi s fizičnim uničenjem elementov sistemov poveljevanja in kontrole ter z drugimi ukrepi, ob hkratni obrambi lastnih sistemov poveljevanja in kontrole. Z informacijskim delovanjem se bojujemo proti sovražni propagandi vseh vrst in vseh virov⁹, s katero želi nasprotnik prek informacij, idej, doktrin ali sporočil vplivati na mnenje, čustva, stališča ali vedenje katere koli določene skupine, da bi od tega imel določeno korist (MC 457/2, str. 32). V istem dokumentu je v točki 27 (str. 17) izrecno opisan odnos med odnosi z javnostmi in informacijskimi operacijami, pri čemer je zapisano, da gre za »ločene, vendar povezane funkcije«. InfoOps neposredno podpira vojaške cilje, se bori proti nasprotnikovim dezinformacijam in odvrta nasprotna dejanja. Obe funkciji zahtevata načrtovanje, razvoj sporočil in analizo medijev, vendar se prizadevanja razlikujejo glede na občinstvo, namen in obseg. Vse vojaške informacijske dejavnosti morajo biti dobro usklajene z odnosi z javnostmi zaradi zagotovitve doslednosti sporočil zunanji javnosti, promocije splošne učinkovitosti in verodostojnosti kampanje. Vendar je »InfoOps vojaška funkcija vojaškega obveščanja z namenom ustvarjanja zelenih učinkov na voljo, razumevanje in zmožnost nasprotnikov, potencialnih nasprotnikov in druge odobrene javnosti. Odnosi z javnostmi niso disciplina InfoOps. Čeprav je koordinacija nujna, sta nujni tudi razmejitev in linija neposredne podrejenosti odnosov z javnosti poveljniku« (MC 457/2, str. 17). V dokumentu je ob tem zapisu še opozorilo na škodo za zavezniško kredibilnost, ki bi nastala ob percepciji, da želi Nato skozi funkcijo odnosov z javnostmi neupravičeno obvladovati ali celo manipulirati z javnostjo ali mediji, zato »razen usklajevanj sporočil in obveščenhosti o teh dejavnostih odnosi z javnostmi ne bodo imeli nobene vloge pri načrtovanju ali izvajanju InfoOps, PsyOps ali operacij zavajanja« (ibid., str. 17).

⁹ Glede na vir delimo propagando na črno, ki izvira iz vira, ki gotovo ni opredeljen kot resničen oziroma pravi, sivo, pri kateri vir ni posebej identificiran, in belo propagando, ki je razširjena in jo priznava znani sponzor ali akreditirani subjekt (MC 457/2, str. 32).

Sklep Nesporno je, da so se dejavnosti komuniciranja dogajale že od začetka človeške zgodovine, pa naj so se imenovale psihološke ali informacijske operacije, propaganda, trgovinske vojne, hibridno vojskovanje v informacijskem okolju ali pa strateško komuniciranje. Gre za zelo širok spekter aktivnosti, kot so ekonomske sankcije in uvedba carin, odstop od sklenjenih pogodb, premeščanje vojaških sil ali izvajanje vojaških vaj ob meji z drugo državo, zanikanje vpletenosti v določeno aktivnost, širjenje ali potvarjanje zgodovinskih dejstev itn. Z vsemi temi dejanji želi neki subjekt sporočiti neko informacijo, da bi dosegel svoj cilj. Z razvojem tehnologije in družbenih medijev se je informacijsko okolje izredno spremenilo, saj omogoča praktično stalno komunikacijo med akterji. Danes lahko vplivni predsednik močne države s »twitterom« spremeni vrednosti na svetovni borzi, vodja teroristične organizacije zagrozi celotni populaciji druge vere ali predsednik propadle države zanika, da je vojska uporabila kemično orožje nad lastnim ljudstvom kljub dokazom za to. In informacija v trenutku doseže tiste, ki jim je bila namenjena. Tako vpliva na druge subjekte, da uresničuje svoje cilje. Država lahko tako izdatno podpira tudi svoje lastne oborožene sile, jih promovira in ustrezno uporablja v skladu s svojimi strateškimi odločitvami.

Širino področja nakazujejo tudi nekatera načela elementov strateškega komuniciranja, ki so si v nekaterih segmentih celo nekako nasprotujoča. Naj kot primer navedemo le načelo, da naj predstavniki za odnose z javnostmi vedno podajajo resnične informacije v primerjavi s sestavino informacijskih operacij – zavajanjem, ki v osnovi pomeni, da želimo določenemu ciljnemu občinstvu predstaviti neresnično, polresnično ali zavajajočo informacijo, ki ga bo zavedla in bo ukrepalo drugače, kot bi sicer, oziroma bo ukrepalo tako, kot si mi želimo. Postavitev tako različnih dejavnosti, kot so odnosi z javnostmi in informacijske operacije, pod skupen dežnik strateškega komuniciranja zahteva zelo podrobno razumevanje vseh posameznih elementov in celotnega področja.

Zveza Nato je zaznala pomen takega komuniciranja in ga doktrinarno opredelila kot obrambno strateško komuniciranje, opredelila elemente na politični in vojaški ravni ter celo ustanovila center odličnosti za to področje. V to so jo silili tudi konkretni rezultati v vojaških operacijah. Iz raziskave izhaja, da tudi znotraj zaveznitva niso vse države članice zadovoljne z nazivom, definicijo, opredelitvami in doktrino strateškega komuniciranja, vendar Nato deluje na podlagi konsenza, in tako je tudi v tem primeru treba to sprejeti kot dejstvo ter ga v skladu s tem tudi implementirati, k temu pa pristopiti kot suverena članica zaveznitva in si morda v okviru sprejetega pustiti kakšno nacionalno posebnost. Področje je treba tako dobro proučiti, ga analizirati in primerjati s sedanjo ureditvijo, predvsem pa ga razumeti. V analizi je ugotovljeno, da je koncept sicer načeloma sprejet, vendar ni popolnoma razumljen in celovito opredeljen. Po sprejetju Natove doktrine strateškega komuniciranja v državi nismo pripravili nobenega dokumenta, ki bi elemente povezal na način, kot ga vidi zaveznitvo. To sicer ne pomeni, da javna diplomacija ali odnosi z javnostmi ne delujejo ali da v Slovenski vojski ne bi razumeli psiholoških ali informacijskih operacij, vendar pa na podlagi raziskave ugotavljamo, da elementi strateškega

komuniciranja niso celovito opredeljeni in povezani, zato se razvijajo neenakomerno in predvsem preveč ločeno.

Posamezni elementi strateškega komuniciranja, kot jih opredeljuje zavezništvo, so namreč precej dobro razviti in se še razvijajo. Toda ker te vsebine oziroma elementi niso ustrezno povezani, manjka bistven vidik sprememb, ki jih zahteva Natov koncept strateškega komuniciranja, to pa je dvig ravni razumevanja in dojetanja celotnega koncepta ter ozaveščenost in posledično prepoznavanje teh dejavnosti.

Iz navedenega izhajajo tudi predlogi mogočih sprememb. Na ravni države je treba uskladiti in sprejeti koncept zavezništva na normativni ravni in v dokumentu, ki ga skupaj pripravijo MZZ, MO z Generalštabom SV in UKOM ter obveščevalno-varnostne službe, opredeliti vlogo posameznih subjektov, predvsem pa koncept sodelovanja in način sprejemanja odločitve, kaj in kako bo država določeno temo komunicirala, in tudi, kako se bo odzvala na morebitno delovanje sovražnega informacijskega, propagandnega ali psihološkega delovanja. Tako bi ob jasni opredelitvi koncepta strateškega komuniciranja tudi ozavestili subjekte o vlogi drugih sodelujočih pri tem in spodbudili razvoj posameznih elementov.

Glede mogočih sprememb v vojaški organizaciji so analize in tudi konkretne izkušnje sil Nata iz operacij pokazale, da se je s področjem treba intenzivno ukvarjati in določiti za to tudi odgovorne osebe oziroma specialiste. Ker nekatera načela dokazano niso združljiva, je tudi strukturna združitev lahko problematična. Strateško komuniciranje je poveljnikova odgovornost, tako kot na primer odnosi z javnostmi. Neposreden dostop do poveljnika mora imeti tako tiskovni predstavnik kot oseba, ki je odgovorna za strateško komuniciranje. V praksi se je pokazalo, da navadno ni ustrezno, da je to ista funkcija; na primer v operaciji Isaf je bilo izrecno opozorjeno na težavo, če bi povezali vojaške odnose z javnostmi s poskusi informacijskega delovanja. Možnosti vzpostavitve funkcije svetovalca za strateško komuniciranje ob častniku za vojaške odnose z javnostmi ali celo funkcije namestnika poveljnika za komuniciranje seveda obstajajo, vendar ne morejo biti učinkovite, če vsi subjekti ne delujejo usklajeno, ne poznajo vloge tudi drugih sodelujočih in predvsem, če ne dojemajo vloge, pomena in namena strateškega komuniciranja kot celote.

Ob koncu je pomembno poudariti, da se aktivnosti strateškega komuniciranja gotovo dogajajo. Nekatero od njih so bolj, druge morda manj odkrite. So tudi različno poimenovane, vendar pa imajo vse za cilj doseči oziroma podpirati doseganje strateških ciljev države oziroma organizacije, pri tem pa uporabiti vse vire moči, ki jih ima subjekt na voljo, in tako vplivati na voljo, razumevanje, dojetanje in odločitve lastnih in nasprotnih entitet. Zavedati se je treba, da vse te aktivnosti niso vedno prijateljske in dobronamerne, morda so celo večkrat zavajajoče, so prikrite grožnje, pritiski in zahteve, ki nas silijo v sprejemanje odločitev, ki niso najbolj optimalne oziroma jih ne bi sprejeli, če tega vpliva ne bi bilo. Zato jih je treba poznati in prepoznati, jih proučevati in se nanje ustrezno odzivati.

Literatura

1. Bernays, L. E., 1928. *Propaganda*. 6. 9. 2018. www.whale.to/b/Bernays.pdf.
2. Gole, P. A., Verčič, D., Drapal, D., 2008. *Družboslovna revija Teorija in praksa*, let. 45, 6/2008, predgovor. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
3. Hallahan, K., Holtzhausen, D., Ruler, van B., Verčič, D., Sriramesh, K., 2008. *Opredelitev strateškega komuniciranja. Teorija in praksa*, let. 45. 6/2008. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
4. Kalin Golob, M., Logar, N., 2008. *Terminologija odnosov z javnostmi: od upoštevanja terminoloških načel do pridobivanja podatkov iz besedil. Teorija in praksa*, let. 45. 6/2008. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
5. Krumiņš, G. 2018. *Soviet Economic Gaslight of Latvia and the Baltic States. Academic Journal* vol. 4, 24. 7. 2018. *StratCom COE*, Riga, Latvia.
6. LePage, R. 2014. *Understand NATO Strategic Communications, Nato StratCom COE*, 22. 10. 2014. Riga. Latvia.
7. *Lymec in Zentrum Operative Kommunikation der Bundeswehr (2014). Multinational Information Operations Experiment (MNIOE) White Paper: Narrative Development in Coalition Operations, Ver. 1.0*. Mayen, Nemčija.
8. Počkar, M., 2008. *Poslovno komuniciranje. Konzorcij višjih strokovnih šol za izvedbo projekta IMPLETUM*, Zavod IRC, Ljubljana.
9. Reding, A., Weed, K., Ghez, J. J., 2010. *NATO StratCom Concept and its relevance for France*, RAND Corporation. Cambridge, UK.
10. Melissen, J., 2005. *The New Public Diplomacy, Soft Power in International Relations*. Palgrave MacMillan.
11. *Ministrstvo za zunanje zadeve (2015). Slovenija: varna, uspešna in v Svetu spoštovana. Zunanja politika Republike Slovenije*. Ljubljana.
12. NATO (2017a). *NATO Strategic Communication Handbook, V 1.0, z dne 20. 9. 2017*.
13. NATO (2017b). *MC 0628 (Final) NATO Military Policy on Strategic Communication, z dne 26. 7. 2017*.
14. NATO (2016a). *AAP-6 NATO Glossary of Terms and Definitions. Edition 2016*.
15. NATO (2016b). *AAP-15 NATO Glossary of Abbreviations used in NATO Documents and Publications. Edition 2016*.
16. NATO (2015a). *NATO Strategic Communications Handbook, (Draft for use), Ver 9.1.21, z dne 31. 3. 2015*.
17. NATO (2015b). *MC 422/5, NATO Military Policy on Information Operations, januar 2015*.
18. NATO (2012). *MC 402/2, NATO Military Policy on Psychological Operations, junij 2012*.
19. NATO (2011). *MC 457/2, NATO Military Public Affairs Policy, februar 2011*.
20. NATO (2009). *NATO Strategic Communications Policy, PO(2009)0141, z dne 29. 9. 2009*.
21. NATO (2008). *ACO AD-95 Strategic Communications, september 2008*.
22. Nissen, T. E., 2015. *Social Media, Strategic Narratives and StratCom. The Three Swords magazine*, št. 28/2015. NATO Joint Warfare Center, Stavanger, Norveška.
23. Nye, S. J. Jr., 2011. *The Future of Power. Public Affairs™*. Perseus Books Group. New York.
24. Plavčak Krajnc, K., 2004. *Javna diplomacija: temeljni koncepti in trendi. Teorija in praksa* 41 (3/4). Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
25. Podnart, K., 2011. *Korporativno komuniciranje. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana*.
26. Raduha, N., 2016. *Natov koncept strateških komunikacij v Republiki Sloveniji s poudarkom na Slovenski vojski. Sodobni vojaški izzivi, 18/št. 4, december 2016. Generalštab Slovenske vojske, Ljubljana*.

27. Serajnik Sraka, N., 2013. *Kompleksnost obrambno-vojaškega okolja narekuje strateško upravljanje odnosov z javnostmi. Sodobni vojaški izzivi, št. 15/2, oktober 2013. Generalštab Slovenske vojske, Ljubljana.*
28. Signitzer, B. H., Coombs, T., 1992. *Public Relations and Public Diplomacy. Conceptual Convergences. Public relations review 18 (2), str. 137–147.*
29. SSNO–Politička uprava (1984). *Specijalni rat, Psihološko-propagandni aspekt. Savezni sekretariat za narodno odbranu, Politička uprava, Beograd.*
30. Tatham, S., Le Page, R., 2014. *NATO Strategic Communication: More to be done? National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research. Riga, Latvia.*
31. Thomas, L. T., 2015. *Russia Military Strategy–Impacting 21st Century Reform and Geopolitics. Foreign Military Studies Office (FMSO), Fort Leavenworth, Kansas, ZDA.*
32. Tuch, H., 1990. *Communicating with the World. St. Martins Press. New York, ZDA.*
33. *Vlada Republike Slovenije (2017). Strategija razvoja Slovenije 2030. Ljubljana.*
34. *Vojna enciklopedija (1978). Drugo izdanje. Vojnoizdavački zavod, Beograd.*

Pravni viri

1. *Obrambna strategija Republike Slovenije, Vlada Republike Slovenije, številka 80000-1/2012/4, z dne 7. 12. 2012.*
2. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReSDPRO SV 2025). Uradni list RS, št. 99/2010, z dne 7. 12. 2010.*
3. *Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije 2016–2020, Vlada Republike Slovenije, št. 80300-2/2016/3, z dne 17. 2. 2016.*
4. *Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije 2018–2023, Vlada Republike Slovenije, št. 80300-3/2018/3, z dne 19. 4. 2018.*

E-viri

1. *Slovar slovenskega knjižnega jezika, <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>.*
2. *Besedilo govora predsednika Ruske federacije na vrhu Nata v Bukarešti leta 2008, <https://www.unian.info/world/111033-text-of-putins-speech-at-nato-summit-bucharest-april-2-2008.html>, 16. 4. 2018.*
3. *NATO Strategic communications Policy, <https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>, 9. 5. 2018.*
4. *Letno poročilo Ministrstva za obrambo Republike Slovenije za leto 2017, www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/javne_objave/2018/LETNO_POROCILO_MO_2017.PDF, 28. 6. 2018.*
5. *Uradna spletna stran Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije, www.mzz.gov.si, 25. 8. 2018.*
6. *Uradna spletna stran Slovenske vojske, www.slovenskavojska.si, 10. 9. 2018.*
7. *Uradna spletna stran centra odličnosti za strateško komuniciranje, www.stratcomcoe.org, 10. 9. 2018.*
8. *Letno poročilo Centra odličnosti za strateško komuniciranje za leto 2015, www.stratcomcoe.org/audited-annual-report-2015, 12. 5. 2018.*
9. *Seje Vlade RS, 115.redna seja, uradna spletna stran Vlade Republike Slovenije, www.vlada.si/delo_vlade, 10. 9. 2018.*
10. *UKOM, Delovna področja UKOM, Uradna spletna stran Urada Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, www.ukom.gov.si, 10. 9. 2018.*

PREDSTAVITEV MODELA ZA PREPOZNAVANJE HIBRIDNIH GROŽENJ

INTRODUCING A HYBRID-THREAT IDENTIFICATION MODEL

Povzetek V spremenjenem varnostnem okolju moramo razviti ustrezne koncepte in orodja za pravočasno prepoznavanje in opredelitev hibridnih groženj, da bi se lahko uspešno odzvali.

Oblikovali smo model, ki grožnje poveže z akterjem. Ovrednoteni obveščevalni podatki so vstopne informacije v izdelan model za ocenjevanje hibridne ogroženosti nacionalne varnosti. Izhodna informacija je identificirana hibridna grožnja.

Ob izpolnitvi pogoja hibridne ogroženosti lahko nacionalnovarnostni sistem začne izvajati ukrepe, ki bi zmanjšali zmožnosti delovanja hibridnega akterja. Zavedanje o obstoju hibridnih groženj in njihovo identificiranje bo spodbudilo odločevalce v nacionalnovarnostnem sistemu, da bodo zagotovili ustrezno hibridno odpornost države, saj je primarna odgovornost za spoprijemanje s hibridnimi grožnjami predvsem odgovornost države. Nužen je celostni vladni pristop v povezavi z Evropsko unijo in Severnoatlantskim zavezništvom.

Ključne besede *Hibridne grožnje, indikatorji konvencionalnega ogrožanja, indikatorji nekonvencionalnega ogrožanja.*

Abstract In order to ensure a successful response in a changed security environment, we have to be able to develop appropriate concepts and tools for timely identification and definition of hybrid threats.

We have developed a model, which relates threats with actors. The evaluated intelligence then serves as input information for the national security hybrid threat evaluation model. The output information is an identified hybrid threat.

When a hybrid threat is identified, the national security system can take adequate measures to hinder the operational ability of hybrid actors. The awareness of hybrid threats and their identification will encourage decision makers in the national security system to ensure adequate hybrid resilience of the country, since countering hybrid threats is a state's primary responsibility, which requires a comprehensive governmental approach in cooperation with the European Union and the North Atlantic Alliance.

Key words *Hybrid threats, conventional threat indicators, unconventional threat indicators.*

Uvod Rdeča nit članka so hibridne grožnje. Namen članka je predstaviti model za prepoznavanje hibridnih groženj, ki ga je avtor uspešno testiral na primeru Slovenije. Osnova modela so identificirani indikatorji konvencionalnega in nekonvencionalnega ogrožanja.

Visoka predstavnica Evropske unije (EU) za zunanje zadeve in varnostno politiko je 6. aprila 2016 izdala skupno sporočilo Evropskemu parlamentu in Svetu (Skupni okvir o preprečevanju hibridnih groženj – odziv Evropske unije, 2016, str. 3), v katerem je med drugim navedeno, da je cilj hibridnih groženj izkoristiti ranljivosti države in pogosto tudi spodkopati temeljne demokratične vrednote in svoboščine.

Bistvo članka je, da sledimo skupnemu sporočilu. Predvsem v ukrepu št. 1, ki ga je izdala visoka predstavnica, da države članice, po potrebi ob podpori Komisije in visoke predstavnice, začnejo pripravljati raziskavo o hibridnih grožnjah za opredelitev pomembnih ranljivosti, vključno s posebnimi kazalniki, povezanimi s hibridnimi grožnjami, ki lahko potencialno vplivajo na nacionalne in vseevropske strukture in mreže (Skupni okvir o preprečevanju hibridnih groženj – odziv Evropske unije, 2016, str. 3–4).

V obdobju po drugi svetovni vojni, imenovanem hladna vojna, se je svet srečeval s stalno napetostjo zaradi možnosti izbruha nove konvencionalne vojne, ki bi po vseh projekcijah vodila v za človeštvo uničujoč jedrski spopad dveh vojaško političnih polov. V obdobju hladne vojne, ki se je končala s padcem berlinskega zidu, je kljub stalni prisotnosti možnega izbruha konvencionalne jedrske vojne potekalo več konfliktov. Svete navaja, da tretjino teh konfliktov lahko označimo kot tradicionalne, simetrične meddržavne vojne. Preostalo so bile notranje vojne, ki so bile po svoji naravi večinoma asimetrične, čeprav lahko mnoge spopade umestimo med posredniške oziroma tako imenovane proxy vojne. Za druge konflikte je značilna asimetričnost z gverilskim uporništvom, to so kartelni spopadi in vojne ter tudi mednarodni terorizem (Svete 2016, str. 99). Način končanja obdobja stalnih konvencionalnih groženj in s tem hladne vojne se kaže v tako imenovani veliki strategiji ZDA ali Reaganovi veliki strategiji, ki vsebuje konvencionalno grožnjo odvratanja, ki je bila le nastavek za poznejše asimetrične prijeme in propad Sovjetske zveze ter Varšavskega pakta.

Razpad Varšavskega pakta in s tem bipolarnosti je pripeljal do sprostitve nakopičenega konvencionalnega orožja, kar je v novonastalih državah povečalo možnost groženj. Namesto do takrat značilnega asimetričnega jedrsko konvencionalnega (ne) ravnotežja, v katerem je Nato številčno podrejenost v konvencionalnem orožju nadomeščal z jedrsko premočjo in konceptom zračno-kopenske bitke, taktičnim jedrskim orožjem in samovodljivimi izstrelki, sta se strani sporazumno odločili za simetrično konvencionalno ravnotežje v okviru podpisa prvega sporazuma CFE TLE (Conventional Forces in Europe Treaty Limited Equipment).

Vendar je tako dosežena stabilnost, ki je temeljila na simetričnem ravnotežju konvencionalnih sil, postala nezanesljiva že leta 1998, ko so Poljska, Češka in Madžarska, ki so bile prej kot članice budimpeške skupine sporazuma CFE TLE vključene v seštevke z Rusko federacijo, postale članice Nata (Žabkar, 2003, str. 323).

1 UMESTITEV HIBRIDNEGA VOJSKOVANJA

Izraz hibrid se že dolgo uporablja na različnih področjih življenja, tako v kmetijstvu, avtomobilizmu idr. Vsekakor je hibrid nekaj, kar ni nastalo samo od sebe s pomočjo narave, ampak je spremenjeno s pomočjo človeka in moderne tehnologije. Svete hibridno vojskovanje predstavi kot kombinacijo različnih konvencionalnih in nekonvencionalnih oblik/orodij vojskovanja (Svete, 2016, str. 103). Škerbinc hibridno vojskovanje povezuje s sinergijskimi učinki materialnih in kognitivnih zmogljivosti ter prikrito ali odkrito agresijo z neupoštevanjem legalnih omejitev ob simultani izrabi prvin mednarodne moči za vsiljevanje lastnih strateških mednarodno nelegitimnih ciljev (Škerbinc, 2015, str. 26).

Članek Spreminjajoča se podoba vojne, ki ga je objavil William S. Lind (Lind in drugi, 1989), izpostavi štiri generacije vojne moderne zgodovine. Za četrto pravi, da je vojna, ki vključuje celotno družbo. Hibridna vojna je tako lahko peta generacija vojskovanja. Čeprav se je koncept hibridne vojne uporabljal že davno, ga je prvič zapisal leta 2006 polkovnik ameriške vojske Frank Hoffman.

Eno od pomembnih dejstev v članku bo opredelitev novih groženj, ki so predvsem povezane z razvojem novih tehnologij in vse večjo družbeno celovitostjo. Ne smemo tudi mimo dejstva, da nekatere grožnje, ki jih lahko uvrstimo med nekonvencionalne, obstajajo že dolgo časa, vendar jih nismo zaznavali.

Malešič in Žabkar navajata Rentza in Smitha, ko ugotavljata, da se hkrati s hibridnimi zasnovami uporabljajo tudi druge zasnove, »nove vojne, vojskovanje četrte generacije in asimetrično bojevanje«. Četrta generacija vojskovanja v povezavi z visoko tehnologijo naj bi bilo vojskovanje šeste generacije (Malešič in Žabkar, 2016, str. 28). V citiranem besedilu avtorja ne omenita pete generacije vojskovanja. Omenili smo že, da bi hibridno vojskovanje lahko bilo peta generacija vojskovanja, kar omenjeno besedilo posredno nakazuje. Ko raziskujemo definicije šeste generacije vojskovanja, naletimo na blog Raya Aldermana (2015), ki zapiše,

da je šesta generacija vojskovanja tista, ki lahko vpliva na sofisticirano tehnologijo, da deluje neodvisno od prostora in časa. Cigler navaja, da je šesta generacija vojskovanja stanje, ko vojna ni več nadaljevanje politike z nasilnimi sredstvi za zagotavljanje končne zmage, temveč je začetek politike za zagotovitev končnih ciljev z nevojaškimi sredstvi (Cigler, 2016, str. 85).

Ugotavljamo, da je na konceptualnem področju, ki se ukvarja s hibridnim vidikom varnosti, še precej nedorečenosti. Pogled na to s stališča javnosti (laične) pa je lahko še bolj nejasen.

Prezelj je raziskal vojaške razsežnosti ogrožanja nacionalne varnosti. Identificiral je štirinajst temeljnih indikatorjev konvencionalnega ogrožanja, ki nam bodo smernica tudi pri določevanju indikatorjev nekonvencionalnega ogrožanja (Prezelj in drugi, 2007, str. 182).

1.1 Konvencionalne grožnje

Konvencionalne grožnje izhajajo predvsem iz oboroženih formacij neke države ali organizacije, orožja, ki ga uporabljajo, in stopnje tehnološke razvitosti tega orožja. Prezelj navaja Clausewitz, ki ugotavlja, da je vojna učinkovito politično orodje in povsem logično nadaljevanje političnih odnosov z drugimi sredstvi. Vendar pa danes Ustanovna listina Organizacije Združenih Narodov (OZN) ne prepoveduje samo vojne, temveč tudi vsako grožnjo ali uporabo sile proti ozemeljski nedotakljivosti in politični neodvisnosti katerekoli države (Prezelj in drugi, 2007, str. 167). Na podlagi tega je vsaka vojna moderne časa za napadalca nelegalna.

Prezelj zapiše definicijo, da vojaško ogrožanje nacionalne varnosti temelji na grožnjah z uporabo vojaških ali paravojaških oboroženih sil ali z njihovo dejansko uporabo (Prezelj in drugi, 2007, str. 170). Bistveno pri tem je, da gre za grožnjo z uporabo ali dejansko uporabo orožja vojaških ali paravojaških institucij ali oseb. Grozi lahko država (oziroma pripadajoča vojaška ali paravojaška oborožena sila) ali militantna nedržavna organizacija.

1.1.1 Indikatorji konvencionalnih groženj

Zelo pomemben dejavnik pri razumevanju ogrožanj in njihove povezanosti pri ugotavljanju hibridnosti so indikatorji konvencionalnih groženj, ki nam osvetlijo snov, ki jo preučujemo. Predstavljeni indikatorji (povzeto po Prezelj in drugi, 2007, str. 182) nam nakazujejo močno povezanost z nekonvencionalnimi grožnjami, ki jih bomo obdelali pozneje. Temeljni indikatorji so:

- demonstracija vojaške sile oziroma moči, kar vključuje parade, premike enot, koncentracijo ali grupiranje sil,
- sklepanje ofenzivnih vojaških zavezništev,
- nespoštovanje mednarodnih varnostnih pogodb,
- povečana sovražna vojaška dejavnost, ki vključuje vojaške vaje, vojaške aktivnosti v obmejnem pasu oziroma koncentracijo vojaških enot, vojaške kršitve meje na

- kopnem, zraku in morju — obmejni incidenti, povečana vojaška obveščevalna dejavnost,
- sovražne izjave visokih predstavnikov držav z implicitno vojaško grožnjo (vključno s komentarji novinarjev in akademikov),
 - informacijska oziroma psihološka vojna,
 - povečano oboroževanje (nakupi orožja, proizvodnja, kar se še posebej nanaša na število kosov orožja in vrsto, pri čemer je poudarek na ofenzivnem orožju),
 - povečanje obrambnih izdatkov oziroma proračuna,
 - povečanje strateških rezerv (za potrebe varnostnih sil),
 - mobilizacija vojske (delna, popolna),
 - prekinitev meddržavnega sodelovanja,
 - širjenje vojaškoindustrijskega kompleksa (vključuje tudi vlaganje sredstev v proizvodne zmogljivosti za orožje za množično uničevanje),
 - operativna podpora sovražnih skupin znotraj države,
 - vojaška agresija z omejenim ali radikalnim ciljem (tudi na sporna področja).

Pri omenjenih indikatorjih izstopa informacijska (psihološka) vojna, ki po našem mnenju ne spada v indikatorje konvencionalnih groženj. Prezelj (in drugi 2007) navede, da je bilo tovrstno ogrožanje zaznano pred izvedbo ogrožajočih vojaških operativnih ukrepov, med njimi in po njih pri pregledu preteklih mednarodnih konfliktov. S tem se lahko strinjamo, vendar bomo ta indikator v njegovi izvorni obliki uvrstili med indikatorje nekonvencionalnega ogrožanja.

1.2 Nekonvencionalne grožnje

Nekonvencionalen navadno pomeni biti zunaj običajnega oziroma zunaj zavez in konvencij. Da grožnji pripišemo nekonvencionalnost, mora izpolniti pogoje redkosti, nerazširjenosti in biti v nasprotju s prevladujočimi družbenimi pravili in normami. Nekonvencionalno lahko postane konvencionalno, ko se spremenijo okvirni pogoji (Eikenberry, 2014, str. 1).

Ameriško ministrstvo za obrambo je leta 2014 naredilo pregled obrambnih zmogljivosti (Defense Review-QDR). V poročilu je razširilo kategorije nekonvencionalnih groženj v prihodnjem varnostnem okolju. Med nekonvencionalne grožnje je uvrstilo teroristične organizacije, kriminalna omrežja (predvsem trgovanje z narkotiki), piratstvo, orožje za množično uničevanje in uporabo smrtonosnih bioloških sredstev. Poleg tega je QDR opredelil različne multiplicirane grožnje, kot so negativni vpliv podnebnih sprememb, nadzor nad izkoriščanjem naravnih virov, vladni nadzor nad urbanizacijo, širjenje naprednih tehnologij in ranljivost vojske ter gospodarstva ZDA na področjih, kot sta vesolje in kibernetski prostor.

Nekonvencionalne grožnje bomo obravnavali skozi prizmo asimetričnosti. Za asimetrične grožnje bomo ugotovili, da je novost večinoma v poimenovanju »asimetrije«, narava groženj pa seže daleč nazaj v zgodovino.

Liang in Xiangusi sta že leta 1999 zapisala v poglavju Vojaško, transvojaško in nevojaško, da lahko različne tipe in metode operacij kombiniramo, da dobimo povsem novo metodo operacije (Liang in Xiangusi, 1999, str. 123).

Pri obravnavanju asimetričnih groženj se pri teoretskem preučevanju pri mnogih avtorjih pojem začne pojavljati hkrati s hibridnimi grožnjami in asimetrično vojskovanje s hibridnim. Tu bo treba narediti ločnico in predvsem pojem hibridna grožnja ločiti od pojma hibridno vojskovanje.

Osredotočili se bomo tudi na novejšje grožnje. Kibernetske grožnje lahko uvrstimo med nekonvencionalne asimetrične grožnje. Glede na Eikenberryjevo definicijo nekonvencionalnosti se prav kibernetike grožnje spogledujejo s konvencionalnostjo. Ko bomo preučevali hibridne grožnje in hibridno vojskovanje, bomo ugotovili, da je informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) pomembnejši subjekt pri obravnavi hibridnega ogrožanja, saj je lahko osnovno orodje za prenašanje hibridnih groženj, orožje za kibernetiko napadanje in na drugi strani tudi pomembni obrambni steber za odvrčanje ne le kibernetičnih, temveč tudi drugih ogrožanj, ki jih združujemo v hibridne. Vsekakor je IKT predvsem pomembna za prepoznavanje indikatorjev celotnega spektra hibridnega ogrožanja, ki ga raziskujemo.

1.2.1 Indikatorji nekonvencionalnih groženj

Asimetričnost navadno obsega taktike in strategije nekonvencionalnega vojskovanja, šibkejši nasprotnik pa poskuša z uporabo določene strategije zmanjšati pomanjkljivosti v svojih vrstah (Ancker in drugi, 2003, str. 18–25). Vendar se asimetrija ne nanaša samo na kvantitativne indikatorje, temveč tudi na neprimerljivost, neenakost in različnost sodelujočih v spopadu (Svete, 2002, str. 12).

Škerbinc piše o značilnostih hibridnega vojskovanja. To, pravi, da je kombinirana uporaba konvencionalnih, specialnih, neregularnih sil in plačancev (Škerbinc, 2015, str. 26). Konvencionalne indikatorje smo že izpostavili. Asimetričnost poleg specialnih, neregularnih sil in plačancev najdemo v nadaljevanju Škerbinčeve razlage, ko izpostavi intenzivno uporabo propagande, izvajanje psiholoških operacij in zavajanj, agresivne ekonomske pritiske, ustvarjanje in uporabo »petokolonašev«, ofenzivno kibernetiko delovanje, prevrate, ustvarjanje in izkoriščanje družbenih kriz, državne udare, teroristične akcije, gverilo, akcije prikrivanja in prebega (Škerbinc, 2015, str. 26).

Gologranc (2015) pri preučevanju razmerja šibki/močnejši med akterji asimetričnosti izpostavi pet dejavnikov, in sicer so to vojaški, politični, mednarodni, ekonomski in informacijsko-komunikacijski. Vojaški nas pri določanju indikatorjev asimetričnih groženj ne zanimajo. Izpostavimo pa lahko indikatorje preostalih štirih dejavnikov, ki jih obravnava Gologranc. Ti indikatorji so politični cilji in interesi, podpora ljudstva, vrsta političnega režima, zavezniki, mednarodno pravo, ekonomske sankcije, ekonomska moč, psihološko vojskovanje in IKT.

Med asimetrične indikatorje bomo uvrstili tudi ekonomsko bojevanje. Kopač navede več avtorjev, ki ga utemeljujejo kot sredstvo za doseganje nacionalnih interesov. Kopač izpostavi, da ekonomsko bojevanje zajema postopke za slabljenje in motenje nasprotnikovega gospodarstva (Kopač in drugi 2007, str. 60). Indikatorje lahko po Kopaču opredelimo kot ekonomsko varnost prebivalstva, notranjo stabilnost države, razvojno uspešnost države, izpostavljenost ekonomskemu bojevanju, stopnjo vključenosti v mednarodne ekonomske odnose in zunanjo stabilnost, prosperiteto in stabilnost mednarodnega okolja (Kopač in drugih, 2007, str. 62). Omeniti je treba tudi povezanost notranjega slabenja gospodarstva zaradi domačih menedžerjev, ki se jih preganja kot gospodarski kriminal.

Prezelj izpostavi indikatorje terorističnega ogrožanja kot odraz števila terorističnih napadov, števila žrtev terorističnih napadov, števila groženj terorističnih napadov ter delujoče teroristične in ekstremistične skupine na območju neke države (Prezelj in drugi, 2007, str. 88).

Že omenjeni organizirani kriminal obdelata Meško in Dobovšek in predlagata naslednje indikatorje organizirane kriminalitete, ki izhajajo iz kaznivih dejanj: umor, huda telesna poškodba, protipravni odvzem prostosti, ugrabitev, zvodništvo, neupravičena proizvodnja in promet z mamili, odvzem motornega vozila, izsiljevanje, ponarejanje denarja, pranje denarja, tihotapstvo, dajanje podkupnin in hudodelsko združevanje (Meško in Dobovšek in drugi, 2007, str. 119).

Izpostavimo še indikatorje migracijskega ogrožanja, kot jih vidi Kopač. Regularne migracije izpostavi z indikatorjem migracijskega gibanja oziroma selitvenega prirasta prebivalstva. Najprimernejši indikator za ilegalne migracije je količinski glede na število ljudi, ki so nezakonito prestopili mejo neke države. Kopač izpostavi še prisilne migracije, za katere je najprimernejši indikator prav tako izražen v številu beguncev v državi (Kopač in drugi, 2007, str. 64).

1.3 Hibridne grožnje

Na podlagi preučevane teorije ugotavljamo, da je hibridnost novi pojem za lažje razumevanje starih pojavov.

Malešič in Žabkar povzameta Lanoszka in zapišeta, da uradna ameriška opredelitev hibridno grožnjo prepoznava kot vsakega nasprotnika, ki sočasno in prilagojeno uporablja mešanico konvencionalnih, neregularnih, terorističnih in kriminalnih sredstev ali dejavnosti na območju operacije, pri čemer hibridna grožnja ni ena entiteta, ampak je kombinacija državnih in nedržavnih akterjev (Lanoszka v Malešič in Žabkar, 2016, str. 26). Definicija omejuje hibridne grožnje na območje operacije, kar morda ni prav posrečeno, saj s tem ne priznava hibridnega ogrožanja v mirnodobnem času. Priznava pa tako državne kot nedržavne akterje.

Podobno razmišljajo tudi Britanci, vojskovanje je po njihovo trajnostni element mednarodnega sistema, čeprav se njegov značaj skozi čas spreminja. Značilnost tega razvoja je pojav — nekateri trdijo, ponovni pojav — spojine ali hibridnih groženj.

To stanje nastane, ko se države ali nedržavni akterji odločijo, da bodo izkoristili vse načine vojskovanja s hkratno uporabo naprednega konvencionalnega orožja, neregularne taktike, terorizma in kriminala, z namenom destabilizirati veljavni red. S tem grozijo državni in nedržavni akterji, ki imajo dostop do nekaterih sofisticiranih orožij in sistemov, po navadi nastopajo skupaj z rednimi silami. Konflikti so vedno bolj značilna mešanica tradicionalne in netradicionalne taktike, decentraliziranega načrtovanja in izvedbe državnih ali nedržavnih akterjev, ki lahko uporabljajo preprosto in zapleteno tehnologijo na popolnoma nov način (Fleming, 2011, str. 35).

Thiele pravi, da je vojskovanje kameleon in da je enaindvajseto stoletje čas dinamičnega strateškega okolja, v katerem lahko nasprotnik deluje s hibridnimi sredstvi tako na ohranjanje političnega ravnotežja kot na vojsko in na celotno družbo. Agresijo s hibridnimi grožnjami lahko državni in nedržavni akterji izvajajo po celotnem spektru konvencionalne in nekonvencionalne linije delovanja in vključijo diplomacijo ter vojaško in gospodarsko razsežnost konflikta. Vsaka grožnja ima pred sabo cilj in Thiele jih povezuje s kibernetškimi, kritičnimi informacijskimi sistemi ter motnjami kritičnih storitev, kot so oskrba z energijo in finančnimi storitvami, s čimer se zmanjša zaupanje v državne institucije in socialno kohezijo. Zaradi omenjenega je prav javnost postala privlačna tarča (Thiele, 2016, str. 3).

Mažeikis pri definiranju hibridne grožnje izhaja iz že znanega akterja in pravi, da mora imeti država ali nedržavni akter zmogljivosti in očitno željo, da uporabi hibridno strategijo. To storijo z aktivnostmi, ki včasih dosežejo raven prave vojaške akcije in se lahko izvajajo tudi v daljših časovnih obdobjih (Mažeikis, 2017, str. 6).

Na tem mestu se prvič srečamo s terminom hibridna strategija. Če definiramo strategijo kot načrt ciljev, podciljev in nalog za uresničitev dodeljenega poslanstva, lahko hibridno vojskovanje dobi povsem novo razsežnost, ki pa ni realna.

Fleming navede, da so značilnosti hibridnih ogrožanj decentralizirano poveljevanje in kontrola, razpršene vojaške in nevojaške aktivnosti, kombinacija tradicionalnih, neregularnih, terorističnih in razrvanih kriminalnih metod (Fleming, 2011, str. 36). S Flemingom se lahko strinjamo in poskušamo ugotoviti, ali lahko govorimo o hibridnosti, ko je ta zapisana. Ali lahko govorimo o doktrinarnosti? Ko govorimo o hibridnih grožnjah, govorimo o vsem, ki državi s pomočjo regularnih in neregularnih sil, kriminalnih združb (ki so predvsem v državah z visoko stopnjo koruptivnosti), podjetij (ki so zdavnaj prerasla nacionalne okvirje) ali terorističnih organizacij pomagajo, da vpliva na drugo državo s ciljem spremembe družbenega reda, z ozemeljskim ciljem in s ciljem ekonomske osamitve ter drugo. Hibridne grožnje vodijo k totalnim grožnjam. Morda pretiravamo, ko zapišemo, da je stalna napetost blokovskega spopada, ki je zaznamovala 45-letno zgodovino, dobila naslednika, ki je nedoločljiv, njegova smer ogrožanja ni le morska, kopenska ali zračna, ampak tudi virtualna in vesoljska. Če pretiravamo oziroma nas vodi misel zarote, se je grožnja s pomočjo farmacevtske industrije naselila že v fetus. Hibridno ogrožanje je stanje, ko človeka, družbo ali svet določene interesne skupine (nedoločljivih

oblik in organiziranosti) držijo v stalni negotovosti. Negotovost je stanje, ki bo človeka motiviralo kot potrošnika prihodnosti, potrošnika v omreženi družbi. Zato ne moremo govoriti ne o hibridni strategiji, ne o doktrinarnih načelih hibridnega vojskovanja in zato tudi težko govorimo o pojmu hibridna vojna. Lahko pa govorimo o hibridnih grožnjah, ki jih je treba prepoznati in se proti njim uspešno odzvati, še preden preidejo v konvencionalni ali asimetrični konflikt in v vojno.

1.3.1 Indikatorji hibridnih groženj

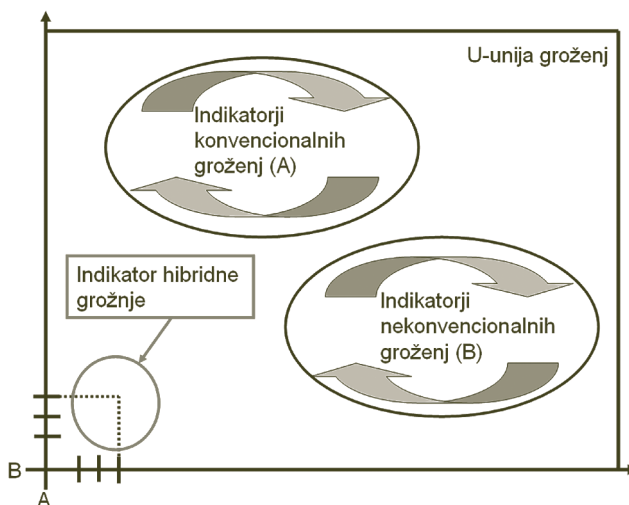
Pri določanju indikatorjev hibridnih groženj na podlagi že predelanih teoretikov in empiričnih opredelitev nekonvencionalnih indikatorjev pridemo do paradoksa. Ali lahko določimo indikatorje hibridnih groženj ali le povežemo že preučene indikatorje konvencionalnih in nekonvencionalnih groženj in jih kot celoto predstavimo kot hibridne indikatorje? Dilemo najlažje prikažemo v obliki slike (glej sliko 1), ki nam prikazuje množico indikatorjev konvencionalnih in množico indikatorjev nekonvencionalnih groženj. Obe množici skupaj nam predstavljata unijo groženj. Puščice nam ponazarjajo dinamičnost in stalnost groženj. Matematika nas uči, da za obstoj unije potrebujemo najmanj dve množici, v našem primeru množico A (konvencionalni indikatorji) in množico B (nekonvencionalni indikatorji), da dobimo unijo U (grožnje). Logični zapis unije množic: $a \in A \cup B \Leftrightarrow ((a \in A) \vee (a \in B))$.

Pomen te primarne obrazložitve se kaže v dejstvu, da potrebujemo vsaj en par iz različnih množic v uniji, ki ga bomo uporabili pri modelu prepoznavanja hibridnih groženj. Da lahko izpostavimo indikatorje hibridnih groženj v uniji groženj, potrebujemo vsaj en kartezični produkt množice A in množice B, logični zapis:

$$A \times B = \{(a,b); a \in A \wedge b \in B\}.$$

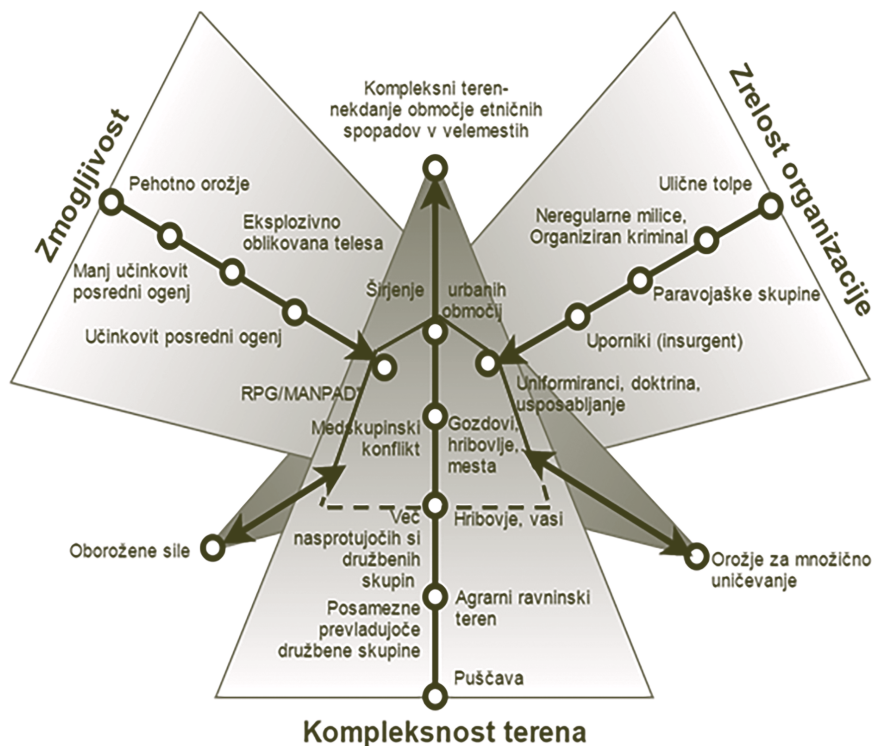
Kartezični par indikatorjev je dovolj, da lahko ogrožanje poimenujemo hibridno.

Slika 1:
Indikatorji hibridnih groženj, poenostavljeni z unijo množic in kartezičnim produktom
Vir: Stonič (2017, str. 41).

Indikatorje hibridnih groženj lahko poenostavimo tudi kot križišče hibridnih groženj, ki ga je razvil Bowers (2012). Grožnje nam predstavi skozi tri faktorje, in sicer zmogljivost, kompleksnost terena in zrelost določenega akterja. Stičišče vseh treh dejavnikov imenuje »sweet spot«, v prevodu smo to poimenovali območje hibridnega ugodja (glej sliko 2):

Slika 2:
Križišče
hibridnih
groženj
Vir:
Bowers
(2012,
str. 42).

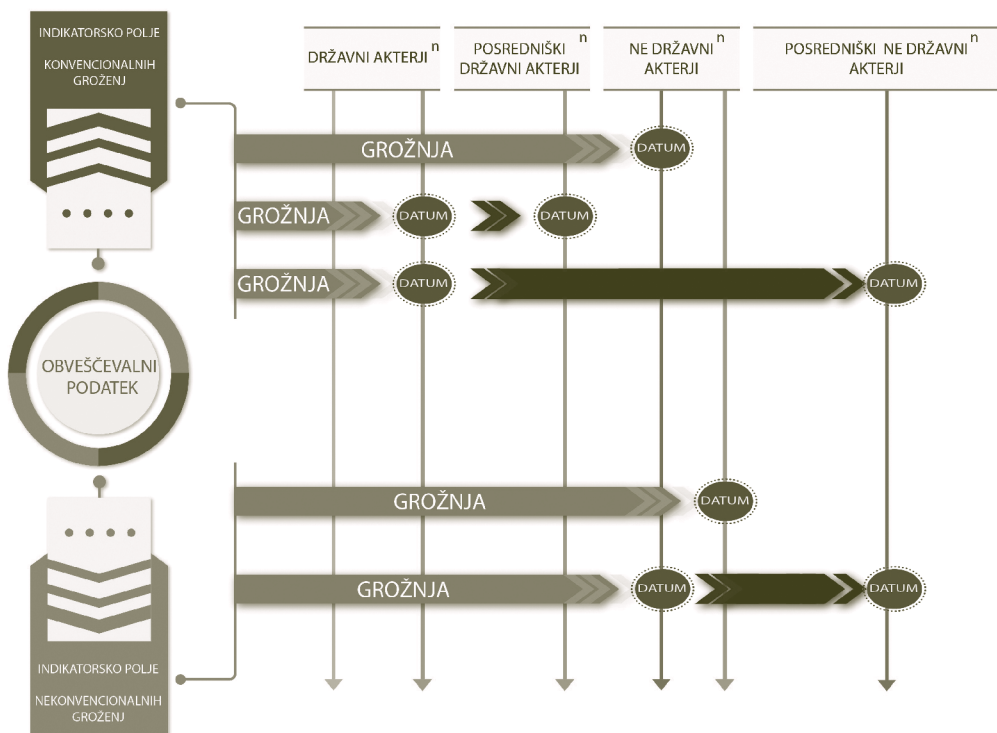

2 MODEL ZA PREPOZNAVANJE HIBRIDNIH GROŽENJ

Model bomo poenostavili s pomočjo diagrama (glej sliko 3), pri čemer se bomo osredotočili na indikatorje hibridnega ogrožanja na način, kot smo ga poenostavili v podpoglavju 2.3.1 (Indikatorji hibridnega ogrožanja). Ovrednoteni obveščevalni podatek vstavimo v model. Če kateri od indikatorjev zazna grožnjo, jo povežemo z akterjem in časovno premico. Ko se na isti časovni premici pojavita vsaj dve grožnji, ki nista iz istega indikatorskega polja (konvencionalnega ali nekonvencionalnega), lahko začnemo ocenjevati, ali identificirani akter hibridno ogroža. To pomeni, da naredimo novo entiteto, ki jo podrobneje spremljamo. Model je sestavljen iz indikatorskih polj, časovno opredeljenih vektorjev groženj, akterjev in časovne premice, ki posameznega akterja povezuje z vektorjem grožnje.

V indikatorski polji vstavimo vse identificirane indikatorje konvencionalnih in nekonvencionalnih groženj. Akterje sproti dodajamo z identificiranim legalnim ali nelegalnim nazivom. Svetlejši vektor predstavlja posamezno identificirano grožnjo. Svetla časovna premica pomeni, da ni zaznane grožnje, temnejša, da je grožnja zaznana z enega od indikatorskih polj, temna pomeni hibridno ogroženost. Akterje ločimo v dve primarni skupini: državni in nedržavni akterji. Iz primarno nastavljenih entitet se lahko oblikujeta dve novi entiteti in sicer posredniške države in posredniški nedržavni akterji. V diagramu (glej sliko 3) vektor grožnje, ki povezuje isto grožnjo z dvema akterjema, obarvamo v temnejše, tako izločimo iz državnega akterja posredniškega državnega ali posredniškega nedržavnega akterja.

Slika 3:
Diagram
modela
Vir:
Stonič
(2017,
str. 56).

Za nadaljnje raziskovanje in razvoj modela bi lahko diagram pretvorili v delujočo aplikacijo. Navedimo najenostavnejši primer povezovanja podatkov s prednastavljenimi identitetami v posameznih tabelah.

Potrebovali bi bazo podatkov (MySQL) in povezane funkcije z algoritmi za uspešno delovanje.

Baza podatkov bi vsebovala tabelo Obveščevalni podatek, v kateri bi definirali dve polji z naslednjimi vnosi:

- (ID, INDIKATORSKO POLJE) vnosi v tabelo: 1 — konvencionalne grožnje, 2 — nekonvencionalne grožnje.

Druga tabela: Državni akterji bi vsebovala polja:

- (ID, DRŽAVNI AKTER) vnosi v tabelo: 1 — državni akterji, 2 — posredniški državni akterji, 3 — nedržavni akterji, 4 — posredniški nedržavni akterji.

Tretja tabela: Države bi vsebovala polja:

- (ID, ID-DRŽAVNEGA AKTERJA, IME DRŽAVE) vnosi v tabelo: 1 — id, 2 — id-državnega akterja, 3 — ime države.

Četrta tabela: Grožnje bi vsebovala polja:

- (ZAPOREDNI ID, ID-GROŽNJE, ID-INDIKATORSKEGA POLJA, ID-DRŽAVNEGA AKTERJA, ID-DRŽAVE, DATUM, ČAS, NASLOV GROŽNJE, OPIS GROŽNJE, STOPNJA, ID-SEKTORJA ZA OBVEŠČANJE).

Peta tabela: Aktivnost bi vsebovala polja:

- (ZAPOREDNI ID, ID-KONVENCIONALNE GROŽNJE, ID-NEKONVENCIONALNE GROŽNJE, DATUM, ČAS, NASLOV, OPIS, STOPNJA, ID-OBVEŠČENEGA SEKTORJA)

Šesta tabela: Sektorji bi vsebovala polja:

- (ID-SEKTORJA, NASLOV, OPIS, OSEBA ZA STIKE ...).

Pri vnosu posamezne grožnje v sistem bi izpolnili vnosna polja za tabelo Grožnje.

Po vnosu bi sistem sprožil funkcijo, ki bi preverila povezave vnesene grožnje s trenutnimi. Pri funkciji bi se določili izbrani algoritmi za prepoznavanje medsebojnih povezav med grožnjami, ki bi nato sprožili aktivnost, če bi glede na prednastavljeni algoritem prišlo do ujemanja. Algoritmi bi preverili, ali pride do ujemanja obveščevalnega podatka konvencionalne grožnje z nekonvencionalno grožnjo za posameznega državnega akterja. Ob ujemanju se sproži obvestilo ID-sektorju, ki je pristojen za posamezno grožnjo.

Za večjo varnost bi to temeljilo na decentralizirani »blockchain« tehnologiji, pri čemer bi bili podatki porazdeljeni medmrežno, saj bi bila tako ranljivost najmanjša. Mreža bi uporabljala javni in zasebni ključ kriptografije za dostop in pretakanje informacij digitalnih sredstev.

Sklep Z obravnavo teoretičnih vsebin smo izpostavili indikatorje konvencionalnih in nekonvencionalnih ogrožanj. Dokazali smo, da so indikatorji hibridnega ogrožanja le kombinacija indikatorjev konvencionalnega in nekonvencionalnega ogrožanja in ne novo dejstvo. Prišli smo do pomembnega spoznanja, da so hibridne grožnje dokazljive, ter se distancirali od pojma hibridna vojna. Določili smo mogoče akterje hibridnega ogrožanja. Tako smo operacionalizirali hibridno ogrožanje in oblikovali model za prepoznavanje hibridnega ogrožanja nacionalne varnosti. V nadaljnjem raziskovanju se ta model lahko razvije v računalniško aplikacijo ob ustrezni določitvi algoritmov, ki bi obveščevalne podatke s pomočjo indikatorjev groženj povezali z enim ali več akterji. Aplikacija bi bila podlaga analitikom za izdelavo subjektivnih analiz hibridnega ogrožanja. Pomanjkljivost izdelanega modela je povezava kibernetских groženj z akterji. Določanje akterjev pri kibernetickem ogrožanju je in bo velik izziv. Hibridne grožnje ne poznajo meja, ne razlikujejo med vojaškim in civilnim, kar pa je tudi razlog, da preučevanje in iskanje rešitev za prepoznavanje in preprečevanje hibridnih groženj ne more biti usmerjeno samo kot naloga vojaške organizacije, ampak se morajo s tem problemom spoprijeti vsi, ki so vključeni v nacionalnovarnostni sistem. Prav tako je to naloga prav vsakega varnostno osveščenega državljana. Zavedati se namreč moramo, da živimo v časih, ko se vojne ne odvijajo na oddaljenih bojiščih, ampak med nami. Zato bo vedno več pozornosti in finančnih sredstev treba namenjati tudi oboroženim silam, njihovi opremi, kadru, oborožitvi in usposabljanju. Že skoraj zgodovinsko dejstvo je, da ljudstvo, ki ne hrani svoje vojske, hrani tujo.

Z narejenim modelom bomo lažje prepoznali hibridne grožnje. Nato bo treba okrepiti ustrezno nacionalno odpornost in zagotoviti, da bomo pripravljeni odgovoriti s hitro oceno in učinkovitim odločanjem. S krepitvijo konvencionalnih zmogljivosti brez ustreznih nekonvencionalnih mehanizmov ne bomo mogli vzpostaviti kredibilnega odziva. Ob zgodnjem prepoznavanju groženj bo potrebna krepitev sinergije med strategijami in delovanjem resorjev. Ker je krepitev nacionalnih odpornosti ena izmed pomembnih komponent uspešnega odvrčanja in obrambe pred hibridnimi grožnjami in izzivi, morajo države poglobiti trenutno veljavne in vzpostaviti nove mehanizme ter koordinacijo na nacionalni ravni.

Literatura

1. Alderman, R. (2015). *Sixth generation warfare: manipulating space and time*. Dostopno na: <http://mil-embedded.com/guest-blogs/sixth-generation-warfare-manipulating-space-and-time/>. 5. 4. 2017.
2. Ancker, J. C. in Burke, M. D., 2003. *Doctrine for asymmetric warfare*. Dostopno na: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/ancker.pdf>. 7. 4. 2017.
3. Bowers, O. C., 2012. *Identifying Emerging Hybrid Adversaries*. U.S. Army War College. <http://indianstrategicknowledgeonline.com/web/hybrid%20Bowers.pdf>. 28. 3. 2017.
4. Cigler, M. 2016. *Hibridna varnost*. V *Konvencionalna in hibridna varnost: Vzorci (dis)kontinuitete*, ur. Marjan Malešič, str. 75–95. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Department of Defense. *Quadrennial defense review 2014*. Dostopno na: http://archive.defense.gov/pubs/2014_Quadrennial_Defense_Review.pdf. 10. 4. 2017.

6. Eikenberry, W. K., 2014. *Thoughts on unconventional threats and terrorism. Hoover institution.* http://www.hoover.org/sites/default/files/fw_hoover_foreign_policy_working_group_unconventional_threat_essay_series/201411%20-%20Eikenberry.pdf. 17. 6. 2017.
7. European Commission, 2016. *Joint communication to the European parliament and the Council, Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN>. 1. 9. 2018.
8. Fleming, P. B., 2011. *The hybrid threat concept: Contemporary war, military planning and the advent of unrestricted operational art. Monograph.* Kansas: School of advanced Military studies. United States army command and General Staff College.
9. Gologranc, G. 2015. *Statistična ocena falctorjev prevlade šibkejšega nad močnejšim v slovenski osamosvojitveni vojni. Magistrsko delo.* Ljubljana: FDV.
10. Hoffman, F., 2006. *Lessons from Lebanon: Hezbollah and Hybrid Wars.* <http://www.fpri.org/article/2006/08/lessons-from-lebanon-hezbollah-and-hybrid-wars/>. 1. 3. 2107.
11. Liang, Q. and Wang X., 1999. *Unrestricted Warfare.* Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House.
12. Lind, S. W., Nightengale H., Schmitt, J. F., Sutton, J. W. And Wilson H. I., 1989. *The Changing Face of War: into the Fourth Generation.* Marine Corps Gazette 73 (10). <https://www.mca-marines.org/files/The%20Changing%20Face%20of%20War%20-%20Into%20the%20Fourth%20Generation.pdf>. 20. 3. 2017.
13. Malešič, M. in Žabkar A., 2016. *Konvencionalno ali hibridno vojskovanje? 1. part. Vloga Ruske federacije v sirski vojni. Revija Obramba.* Ljubljana: Založba Defensor; d. o. o.
14. Mažeikis, E., 2017. *Hybrid threats: overcoming ambiguity, building resilience.* <http://www.tspmi.vu.lt/doc/1554-edvardas-mazeikis-hybrid-threatsdocx>. 29. 5. 2017.
15. Prezelj, I., ed., Svete U., Kopač E., Meško G. in Dobovšek B., Kraigher A. in Berger T., Grošelj K., 2007. *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije.* Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
16. Svete, U., 2016. *Hibridni konflikti v omrežni družbi. V Konvencionalna in hibridna varnost: Vzorci (dis)kontinuitete, ed. Malešič, M., str. 97–112.* Ljubljana: FDV.
17. Svete, U., 2002. *Vloga in pomen informacijske tehnologije v sodobnem asimetričnem vojskovanju. Magistrsko delo.* Ljubljana: FDV.
18. Svete, U., Guštin D. IN Prebilič, V., 2010. *Asimetrija in vojaška organiziranost: slovenske izkušnje. V Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije, ed. Malešič, M., str. 247–280.* Ljubljana: FDV.
19. Stonič, D., 2017. *Oblikovanje modela za prepoznavanje hibridnih groženj nacionalno varnostnega sistema: Primer Sloveija. Magistrsko delo.* Ljubljana: FDV.
20. Škerbinc, M., 2015. *KAJ JE TO: hibridno vojskovanje. Revija Obramba.* Ljubljana: Založba Defensor; d. o. o.
21. Theile, D. R., 2016. *Hybrid Threats – And how to counter them. ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security 448.* Berlin.

Avtorji

Authors

Branimir Furlan

Brigadir dr. Branimir Furlan se je Slovenski vojski pridružil leta 1991. V svoji vojaški karieri je opravljal več dolžnosti. Med drugim je bil poveljnik 1. brigade, direktor štaba GŠSV, namestnik načelnika GŠSV, poveljnik sil SV in načelnik logistike v združenem poveljstvu Nata v Neaplju. Trenutno je namestnik generalnega direktorja v Direktoratu za obrambno politiko. Diplomiral je leta 1986 na Tehnični vojaški akademiji v Zagrebu, magistriral leta 2001 na Army War College in doktoriral leta 2012 na Fakulteti za družbene vede. Je prejemnik številnih medalj in priznanj ter avtor člankov in vojaškostrokovne literature.

Brigadier General Branimir Furlan, PhD, joined the SAF in 1991. During his military career, he has performed several duties. Among others, he was Commander of the 1st Brigade, Director of Staff at the General Staff of the Slovenian Armed Forces, Deputy Chief of the General Staff, SAF Force Commander, and Head of Logistics at the Joint Force Command Naples. Currently, he is Deputy Director General at the Defence Policy Directorate. He graduated in 1986 from the Technical Military Academy in Zagreb, completed master's studies at the Army War College in 2011, and obtained his PhD at the Faculty of Social Sciences in 2012. He has received numerous medals and decorations and authored a number of articles and pieces of professional military literature.

Pavel Vuk

Mag. Pavel Vuk je univerzitetni diplomirani politolog in magister politoloških znanosti, oba študija je končal na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Na Ministrstvu za obrambo je zaposlen od leta 1992. Od leta 2011 do 2015 je vodil Sektor za strateško planiranje v Direktoratu za obrambno politiko, od leta 2016 pa deluje v Centru vojaških šol na Katedri vojaških ved kot učitelj za strategijo in operatiko. Posebno dejaven je na področjih nacionalne varnosti in obrambe, mednarodne varnosti in obrambnega načrtovanja. Je avtor številnih strokovnih člankov s teh področij, objavljenih v slovenskih publikacijah.

Pavel Vuk, MSc, holds bachelor's and master's degrees in Political Sciences from the Faculty of Social Sciences in Ljubljana. Since 1992, he has been employed at the Ministry of Defence. Between 2011 and 2015, he headed the Strategic Planning Division within the Defence Policy Directorate. Since 2016, he has worked as a teacher of strategy and operational art at the Department of Military Science of the Military Schools Centre. He is particularly engaged in the areas of national security and defence, international security and defence planning. He has authored numerous scientific articles on the aforementioned subjects published in Slovenian publications.

Anja Kolak

Mag. Anja Kolak je raziskovalka na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani in doktorska kandidatka, ki raziskuje sprejemanje in uporabo sistemov brez posadke. V okviru Obramboslovnega raziskovalnega centra je sodelovala pri več projektih, trenutno sodeluje tudi pri projektu Radikalizacija in celoviti protiukrepi v Republiki Sloveniji. Kot članica Centra za proučevanje znanosti se zanima tudi za družbene študije znanosti in tehnologije ter teorije in modele sprejemanja tehnologije. Izkušnje s področja raziskovanja ima še s področij uporabe sodobnih oborožitvenih sistemov, informacijske tehnologije in kibernetne varnosti.

Anja Kolak, MSc, is a researcher at the Faculty of Social Sciences of the University of Ljubljana, and a doctoral candidate researching the acceptance and use of unmanned systems. In the framework of the Defence Research Centre, she has participated in several projects. Currently, she is engaged in the project Radicalisation and Comprehensive Countermeasures in the Republic of Slovenia. As a member of the Centre for Social Studies of Science, she is also interested in social studies of science and technology and in technology acceptance theories and models. She also has experience in the research of the use of modern armament systems, information technology and cyber security.

Franc Mali

Prof. dr. Franc Mali poučuje predmete s področja družbenih študij znanosti in tehnologije ter epistemologije družbenih ved na FDV. Raziskovalno se v zadnjih letih ukvarja z družbenimi in etičnimi vidiki razvoja naprednih tehnologij, odnosom med znanostjo in javnostjo ter vprašanjem znanstvene politike in vrednotenja znanstvenih rezultatov. Objavil je tri knjige in okrog sto znanstvenih člankov v domačih in tujih znanstvenih revijah ter zbornikih referatov, med drugim v vodilnih mednarodnih revijah na tem področju, kot so Nanoethics, Neuroethics, Human and Ecological Risk Assessment, Science Communication, Scientometrics, Science&Technology Studies.

Prof. Franc Mali, PhD, is a professor teaching social studies of science and technology and also epistemology of social sciences at the Faculty of Social Sciences. In recent years, he has dealt with societal and ethical aspects of the development of advanced technologies, the relationship between science and the public, and the question of scientific policy and evaluation of scientific results. He has published three books and approximately a hundred scientific articles in domestic and foreign scientific journals and collection of conference papers, among others in the leading international magazines related to that field, such as Nanoethics, Neuroethics, Human and Ecological Risk Assessment, Science Communication, Scientometrics, Science & Technology Studies.

Marjan Sirk

Podpolkovnik mag. Marjan Sirk je magister upravnih ved. Leta 1991 je bil aktiven udeleženec vojne za osamosvojitve Slovenije v vrstah Policije. Od leta 1994 je zaposlen v Slovenski vojski, kjer je bil najprej vojaški policist, nato pa je opravljal vse poveljniške dolžnosti od poveljnika oddelka do poveljnika bataljona, bil je načelnik štaba v brigadi, delal na Poveljstvu sil SV, zdaj pa dela na Generalštabu SV. Trikrat je bil napoten na Natove operacije kriznega odzivanja, in sicer v Bosno in Hercegovino, Afganistan in na Kosovo.

Lieutenant Colonel Marjan Sirk, MSc, holds a master's degree in administrative sciences. In 1991, he actively participated in Slovenia's war of independence as part of the Police. Since 1994, he has been employed in the Slovenian Armed Forces, which he joined as a military police officer. Later, he carried out all command duties, from Squad Commander to Battalion Commander. He was a Brigade Chief of Staff, and he worked at the SAF Force Command. He now works at the SAF General Staff. He has been deployed to NATO's crisis response operations three times, that is, to Bosnia and Herzegovina, Afghanistan and Kosovo.

David Stonič

Major David Stonič je magister obramboslovja. V SV, kjer je kot častnik zaposlen od leta 1991, je opravljal poveljniške dolžnosti do ravni čete ter štabne do operativne ravni. SV ga je štirikrat napotila na mednarodne misije in v operacije. Leta 2008 in 2009 je deloval v poveljstvu Isafa kot mednarodni civilni svetovalec v združeni obveščevalni celici. Trenutno je zaposlen na PSSV. Je družbeno aktiven, tako v kulturi kot športu, med drugim je štiri leta predsedoval Curling zvezi Slovenije.

Major David Stonič holds a master's degree in defence studies. In the SAF, where he has been employed as an officer since 1991, he carried out command duties up to the level of a company, and staff duties up to the operational level. He has been deployed to international SAF missions and operations four times. In 2008 and 2009, he served as an International Civilian Consultant at an ISAF Command Combined Intelligence Cell. Currently, he is employed at the SAF Force Command. He is socially active in the social area, both in culture and sports. Among other things, he was President of the Slovenian Curling Association.

Navodila avtorjem
za oblikovanje prispevkov

Instructions for the authors
of papers

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV ZA SODOBNE VOJAŠKE IZZIVE IN VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNİK

Vsebinska navodila

Splošno

Sodobni vojaški izzivi je interdisciplinarna znanstveno-strokovna publikacija, ki objavlja prispevke o aktualnih temah, raziskavah, znanstvenih in strokovnih razpravah, tehničnih ali družboslovnih analizah z varnostnega, obrambnega in vojaškega področja.

Vojaškošolski zbornik je vojaškostrokovna in informativna publikacija, namenjena izobraževanju in obveščanju o dosežkih ter izkušnjah na področju vojaškega izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja.

Kaj objavljamo?

Objavljamo prispevke v slovenskem jeziku s povzetki, prevedenimi v angleški jezik, in po odločitvi uredniškega odbora prispevke v angleškem jeziku s povzetki, prevedenimi v slovenski jezik.

Objavljamo prispevke, ki še niso bili objavljeni ali poslani v objavo drugi reviji. Pisec je odgovoren za vse morebitne kršitve avtorskih pravic. Če je bil prispevek že natisnjen drugje, poslan v objavo ali predstavljen na strokovni konferenci, naj to avtor sporočiti uredniku in pridobiti soglasje založnika (če je treba) ter navesti razloge za ponovno objavo.

Tehnična navodila

Omejitve dolžine prispevkov

Prispevki naj obsegajo 16 strani oziroma 30.000 znakov s presledki (avtorska pola), izjemoma najmanj 8 strani oziroma 15.000 znakov ali največ 24 strani oziroma 45.000 znakov.

Recenzije

Prispevki se recenzirajo. Recenzija je anonimna. Glede na oceno recenzentov uredniški odbor ali urednik prispevek sprejme, če je treba, zahteva popravke ali ga zavrne. Pripombe recenzentov avtor vnese v prispevek.

Zaradi anonimnega recenzentskega postopka je treba prvo stran in vsebino oblikovati tako, da identiteta avtorja ni prepoznavna.

Avtor ob naslovu prispevka napiše, v katero kategorijo po njegovem mnenju in glede na klasifikacijo v COBISS spada njegov prispevek. Klasifikacija je dostopna na spletni strani revije in pri odgovornem uredniku. Končno klasifikacijo določi uredniški odbor.

Lektoriranje

Lektoriranje besedil zagotavlja OE, pristojna za založniško dejavnost. Lektorirana besedila se avtorizirajo.

Prevajanje

Prevajanje besedil ali povzetkov zagotavlja OE, pristojna za prevajalsko dejavnost oziroma Šola za tuje jezike Centra vojaških šol.

- Navajanje avtorjev prispevka** Navajanje avtorjev je skrajno zgoraj, levo poravnano.
Primer:
Ime 1 Priimek 1,
Ime 2 Priimek 2
V opombi pod črto se za slovenske avtorje navede, iz katere ustanove prihajajo. Pri tujih avtorjih je treba navesti tudi ime države.
- Naslov prispevka** Navedbi avtorjev sledi naslov prispevka. Črke v naslovu so velike 16 pik, natisnjene krepko, besedilo naslova pa poravnano na sredini.
- Povzetek** Prispevku mora biti dodan povzetek, ki obsega največ 1200 znakov (20 vrstic). Povzetek naj na kratko opredeli temo prispevka, predvsem naj povzame rezultate in ugotovitve. Splošne ugotovitve in misli ne spadajo v povzetek, temveč v uvod.
- Povzetek v angleščini** Avtorji morajo oddati tudi prevod povzetka v angleščino. Tudi za prevod povzetka velja omejitev do 1200 znakov (20 vrstic).
- Ključne besede** Ključne besede (3-5, tudi v angleškem jeziku) naj bodo natisnjene krepko in z obojestransko poravnavo besedila.
- Besedilo** Avtorji naj oddajo svoje prispevke na papirju formata A4, s presledkom med vrsticami 1,5 in velikostjo črk 12 pik Arial. Na zgornjem in spodnjem robu naj bo do besedila približno 3 cm, levi rob naj bo širok 2 cm, desni pa 4 cm. Na vsaki strani je tako približno 30 vrstic s približno 62 znaki. Besedilo naj bo obojestransko poravnano, brez umikov na začetku odstavka.
- Kratka predstavitev avtorjev** Avtorji morajo pripraviti kratko predstavitev svojega strokovnega oziroma znanstvenega dela. Predstavitev naj ne presega 600 znakov (10 vrstic, 80 besed). Če je avtorjev več, se predstavi vsak posebej, čim bolj zgoščeno. Avtorji naj besedilo umestijo na konec prispevka po navedeni literaturi.
- Strukturiranje besedila** Posamezna poglavja v besedilu naj bodo ločena s samostojnimi podnaslovi in ustrezno oštevilčena (členitev največ na 4 ravni).
Primer:
1 Uvod
2 Naslov poglavja (1. raven)
2.1 Podnaslov (2. raven)
2.1.1 Podnaslov (3. raven)
2.1.1.1 Podnaslov (4. raven)

Oblikovanje seznama literature

V seznamu literature je treba po abecednem redu navesti le avtorje, na katere se sklicujete v prispevku, celotna oznaka vira pa mora biti skladna s harvardskim načinom navajanja. Če je avtorjev več, navedemo vse, kot so navedeni na izvirnem delu.

Primeri:

a) knjiga:

Priimek, ime (lahko začetnica imena), letnica. *Naslov dela*. Kraj: Založba.

Na primer: Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

b) zbornik:

Samson, C., 1970. Problems of information studies in history. V S. Stone, ur. *Humanities information research*. Sheffield: CRUS, 1980, str./pp. 44–68. Pri posameznih člankih v zbornikih na koncu posameznega vira navedemo strani, na katerih je članek, na primer:

c) članek v reviji

Kolega, N., 2006. Slovenian coast sea flood risk. *Acta geographica Slovenica*. 46-2, str. 143–167.

Navajanje virov z interneta

Vse reference se začenjajo enako kot pri natisnjenih virih, le da običajnemu delu sledi še podatek o tem, kje na internetu je bil dokument dobljen in kdaj. Podatek o tem, kdaj je bil dokument dobljen, je pomemben zaradi pogostega spreminjanja www okolja.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press, str. 45–100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17. 10. 2008. Pri navajanju zanimivih internetnih naslovov v besedilu (ne gre za navajanje posebnega dokumenta) zadošča navedba naslova (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). Posebna referenca na koncu besedila v tem primeru ni potrebna.

Sklicevanje na vire

Pri sklicevanju na vire med besedilom navedite le priimek prvega avtorja in letnico izdaje. *Primer:* ... (Smith, 1997) ...

Če dobesedno navajate del besedila, ga ustrezno označite z narekovaji, v oklepaju pa poleg avtorja in letnice navedite stran besedila, iz katerega ste navajali.

Primer: ... (Smith, 1997, str. 15) ...

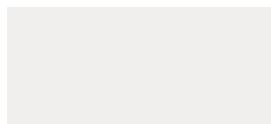
Pri povzemanju drugega avtorja napišemo besedilo brez narekovajev, v oklepaju pa napišemo, da gre za povzeto besedilo. *Primer:* (po Smith, 1997, str. 15). Če avtorja navajamo v besedilu, v oklepaju navedemo samo letnico izida in stran (1997, str. 15).

Slike, diagrami in tabele

Slike, diagrami in tabele v prispevku naj bodo v posebej pripravljenih datotekah, ki omogočajo lektorske popravke. V besedilu mora biti jasno označeno mesto, kamor je treba vnesti sliko. Skupna dolžina prispevka ne sme preseči dane omejitve.

Če avtor iz tehničnih razlogov grafičnih dodatkov ne more oddati v elektronski obliki, je izjemoma sprejemljivo, da slike priloži besedilu. Avtor mora v tem primeru na zadnjo stran slike napisati zaporedno številko in naslov, v besedilu pa pustiti dovolj prostora zanjo. Prav tako mora biti besedilo opremljeno z naslovom in številčenjem slike. Diagrami se štejejo kot slike. Vse slike in tabele se številčijo. Številčenje poteka enotno in ni povezano s številčenjem poglavij. Naslov slike je naveden pod sliko, naslov tabele pa nad tabelo. Navadno je v besedilu navedeno vsaj eno sklicevanje na sliko ali tabelo. Sklic na sliko ali tabelo je: ... (slika 5) ... (tabela 2) ...

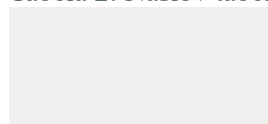
Primer slike:

Slika 5: Naslov slike

Primer tabele:

Tabela 2: Naslov tabele

Opombe pod črto

Številčenje opomb pod črto je neodvisno od strukture besedila in se v vsakem prispevku začne s številko 1. Posebej opozarjamo avtorje, da so opombe pod črto namenjene pojasnjevanju misli, zapisanih v besedilu, in ne navajanju literature.

Kratice

Kratice naj bodo dodane v oklepaju, ko se okrajšana beseda prvič uporabi, zato posebnih seznamov kratic ne dodajamo. Za kratico ali izraz v angleškem jeziku napišemo najprej slovensko ustreznico, v oklepaju pa angleški izvornik in morebitno angleško kratico.

Format zapisa prispevka

Uredniški odbor sprejema prispevke, napisane z urejevalnikom besedil MS Word, izjemoma tudi v besedilnem zapisu (text only).

Naslov avtorja

Prispevkom naj bosta dodana avtorjeva naslov in internetni naslov ali telefonska številka, na katerih bo dosegljiv uredniškemu odboru.

Kako poslati prispevek

Na naslov uredništva ali članov uredniškega odbora je treba poslati tiskano in elektronsko različico prispevka.

Potrjevanje sprejetja prispevka

Uredniški odbor avtorju pisno potrdi prejetje prispevka. Avtorjem, ki sporočijo tudi naslov svoje elektronske pošte, se potrditev pošlje po tej poti.

Korekture

Avtor opravi korekture svojega prispevka v treh dneh.

**Naslov
uredniškega
odbora** Ministrstvo za obrambo
Generalštab Slovenske vojske
Sodobni vojaški izzivi
Uredniški odbor
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenija
Elektronski naslov
Odgovorna urednica:
liliana.brozic@mors.si

Prispevkov, ki ne bodo urejeni skladno s tem navodilom, uredniški odbor ne bo sprejemal.

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS FOR THE CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES AND THE MILITARY EDUCATION JOURNAL

Content-related instructions

General

The Contemporary Military Challenges is an interdisciplinary scientific expert magazine, which publishes papers on current topics, researches, scientific and expert discussions, technical or social sciences analysis from the field of security, defence and the military..

The Military Education Journal is a military professional and informative publication intended for education and informing on achievements and experiences in the field of military education, training and improvement.

What do we publish?

We publish papers in Slovene with abstracts translated into English. If so decided by the Editorial Board, we also publish papers in English with abstracts translated into Slovene.

We publish papers, which have not been previously published or sent to another magazine for publication. The author is held responsible for all possible copyright violations. If the paper has already been printed elsewhere, sent for publication or presented at an expert conference, the author must notify the editor, obtain the publisher's consent (if necessary) and indicate the reasons for republishing.

Technical instructions

Limitations regarding the length of the papers

The papers should consist of 16 typewritten double-spaced pages or 30,000 characters. At a minimum they should have 8 pages or 15,000 characters and at a maximum 24 pages or 45,000 characters.

Reviews

All papers are reviewed. The review is anonymous. With regard to the reviewer's assessment, the Editorial Board or the editor accepts the paper, demands modifications, if necessary, or rejects it. Upon receiving the reviewers' remarks, the author inserts them into the paper.

Due to an anonymous review process, the first page must be designed in the way that the author's identity cannot be recognized.

Next to the title, the author should indicate the category the paper belongs to according to him and according to the classification in the COBISS¹. The classification is available on the magazine's internet page and at the responsible editor. The Editorial Board determines the final classification.

- Proofreading** The organizational unit responsible for publishing provides the proofreading of the papers. The proofread papers have to be approved.
- Translating** The translation of the papers or abstracts is provided by the organizational unit competent for translation or the School of Foreign Languages, Military Schools Centre.
- Indicating the authors of the paper** The authors' name should be written in the upper left corner, aligned left.
Example:
 Name 1 Surname 1,
 Name 2 Surname 2,
 In the footnote, Slovenian authors should indicate the institution they come from. Foreign authors should also indicate the name of the state they come from.
- Title of the paper** The title of the paper is written below the listed authors. The font in the title is bold, size 16 points. The text of the title is centrally aligned.
- Abstract** The paper should have an abstract of a maximum 1,200 characters (20 lines). The abstract should include a short presentation of the topic, particularly the results and the findings. General findings and reflections do not belong in the abstract, but rather in the introduction.
- Abstract in English** The authors must also submit the translation of the abstract into English. The translation of the abstract is likewise limited to a maximum of 1,200 characters (20 lines).
- Key words** Key words (3-5 also in the English language) should be bold with a justified text alignment.
- Text** The authors should submit their papers on an A4 paper format, with 1.5 line spacing, fontArial size 12 points. At the upper and the bottom edge, there should be approx. 3 cm of space; the left margin should be 2 cm wide and the right margin 4 cm. Each page consists of approx. 30 lines with 62 characters. The text should have a justified alignment, without indents at the beginning of the paragraphs.
- A brief presentation of the authors** The authors should prepare a brief presentation of their expert or scientific work. The presentation should not exceed 600 characters (10 lines, 80 words). If there are several authors, each should be presented individually, as shortly and as comprehensively as possible. These texts should be placed at the end of the paper, after the cited literature.

¹ *Co-operative Online Bibliographic System and Services*

Text structuring

Individual chapters should be separated with independent subtitles and adequately numbered.

Example:

- 1 Introduction
- 2 Title of the chapter (1st level)
- 2.1 Subtitle (2nd level)
- 2.1.1 Subtitle (3rd level)
- 2.1.1.1 Subtitle (4th level)

Referencing

In the bibliography, only the authors of references one refers to in the paper should be listed, in the alphabetical order. The entire reference has to be in compliance with the Harvard citing style.

Example:

Surname, name (can also be the initial of the name), year. *Title of the work*. Place. Publishing House.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

With certain papers published in journals, the author should indicate, at the end of each reference, a page on which the paper can be found.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. pp. 45-100.

Referencing internet sources

All references start the same as the references for the printed sources, only that the usual part is followed by the information about the Internet page on which the document was found as well as the date on which it was found. The information about the time that the document was found on the Internet is important, because the WWW environment changes constantly.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17 October 2008.

When referencing interesting WWW pages in the text (not citing an individual document) it is enough to state only the Internet address (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). A separate reference at the end of the text is therefore not necessary.

Citing

When citing sources in the text, indicate only the surname of the author and the year of publication. *Example:* (Smith, 1997) ...

When making a direct reference to a text, the cited part should be adequately marked with quotation marks and followed by the exact page of the text which the citing is taken from.

Example: ... (Smith, 1997, p.15) ...

Figures, diagrams, tables

Figures, diagrams and tables in the paper should be prepared in separate files which allow for proofreading corrections. The place in the text where the picture should be inserted must be clearly indicated. The total length of the paper must not surpass the given limitation.

Should the author not be able to submit the graphical supplements in the electronic form due to technical reasons, it is exceptionally acceptable to enclose the figures to the text. In this case the author must write a sequence number and a title on the back of each picture and leave enough space in the text to include it. The text must likewise contain the title and the sequence number of the figure. Diagrams are considered figures.

All figures and tables are numbered. The numbering is not uniform and not linked with the numbering of the chapters. The title of the figure is stated beneath it and the title of the table is stated above it.

As a rule, the paper should include at least one reference to a figure or a table.. Reference to a figure or a table is: ... (Figure 5) (Table 2)

Example of a figure:

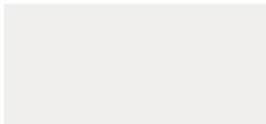
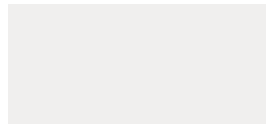

Figure 5: Title of the figure

Example of a table:

Table 2: Title of the table

Footnotes

The numbering of the footnotes is not related to the structure of the text and starts with number 1 in each paper. We want to stress that the aim of the footnotes is to explain the thoughts written in the text and not to reference literature.

Abbreviations

When used for the first time, the abbreviations in the text must be explained in parenthesis; therefore no additional list of abbreviations is needed. If the abbreviations or terms are written in English, the appropriate Slovenian term should be written along with the English original and possibly the English abbreviation in the parenthesis.

Format type of the paper

The Editorial Board accepts only the texts written with a MS Word text editor and only exceptionally those in the 'text only' format.

Author's address

Each paper should include the author's address, e-mail or a telephone number, so that the Editorial Board can reach him or her.

Sending the paper

A print or an electronic version of the paper should be sent to the address of the Editorial Board or the members of the Editorial Board.

Confirmation of the reception of the paper The Editorial Board sends the author a written confirmation regarding the reception of the paper. The authors who also list their e-mails receive the confirmation via e-mail.

Corrections The author makes corrections to the paper within three days.

Editorial Board address Ministry of Defence
Slovenian Armed Forces
General Staff
Contemporary Military Challenges
Editorial Board
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenia
Electronic address:
Editor in Chief:
liliana.brozic@mors.si

The Editorial Board will not accept papers, which will not be in compliance with the above instructions.

Vsebina

Liliana Brožič	UVODNIK 20 LET SODOBNIH VOJAŠKIH IZZIVOV
Liliana Brožič	EDITORIAL 20 YEARS OF CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES
Branimir Furlan	ZMANJŠEVANJE TVEGANJ ZA NASTANEK CIVILNO-VOJAŠKIH KONFLIKTOV REDUCTION OF RISKS FOR THE DEVELOPMENT OF CIVIL-MILITARY CONFLICTS?
Pavel Vuk	DEFINIRANJE KONCEPTOV NA PRIMERU VOJAŠKE STRATEGIJE DEFINING CONCEPTS IN THE CASE OF A MILITARY STRATEGY
Anja Kolak Franc Mali	(VOJAŠKI) ROBOTSKI SISTEMI: MERILA ZA RAZVRŠČANJE V SKUPINE IN DRUŽBENO-ETIČNE DILEME (MILITARY) ROBOT SYSTEMS: CRITERIA FOR CLASSIFICATION AND SOCIAL AND ETHICAL DILEMAS
Marjan Sirk	STRATEŠKO KOMUNICIRANJE KOT ELEMENT MOČI DRŽAVE STRATEGIC COMMUNICATIONS AS AN ELEMENT OF STATE POWER
David Stonič	PREDSTAVITEV MODELA ZA PREPOZNAVANJE HIBRIDNIH GROŽENJ INTRODUCING A HYBRID-THREAT IDENTIFICATION MODEL